

chenar

Turle

20/21 noiembrie. Se bate miezul nopții în pieptul-mi de aramă și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ceară vama. Pentru că rid. Dar, știi, rău de tot. În rezumatul minginului F.S.N. de azi, dat la „Actualități”, am trăit o clipă de hohot cumplit. Domnule, peonoarea mea, sint minunați, înduioșători, fascinanți, pot pentru ca să zic. Una din vinjoasele charisme ale Casei, la microfon vorbitoare și de istorice speranțe datătoare, fecundind cu lancea-i ahlleică profundele receptacole, accentuat feminine, din Piața Aviatorilor, a stîrnit un val de urale multilaterale dezvoltate, clamind viforos în plin deșert: să cerem parlamentului, să cerem guvernului să micșoreze pensiile securiștilor. Uraaa, gata, victoria-i asigurată, cu banii economiștii refacem bugetul, re tehnologizăm totul, facem lumină și dreptate și dăm buzna-n paradis. Iată măsura crucială, cheia de boltă a viitorului nostru. Dar, ce răzburare feroasă, cit spirit vindicativ! Auzi dumneata cruzime la alde Trandafir! Mă rog, să trecem, halimaua-i lungă. Eeee, vorba e, acum, ce facem cu această nouă gogoasă-nfuriată, ce ni se îmbie drept concurență la umplerea găurii din steagul decembrist? (Steag prin care, de altfel, vîntul suflă tot mai tare, mai dihai ca-n gura lupului carpato-danubiano-pontic). Ce și-or fi zis „ei”, ia-n să ne magnetizăm, poate atragem toată pilitura de fier din masa asta de praf și pulbere! Poate, unde vine iar 22 decembrie și se poate lua, în fine, drumul plănuit, ala de catifea și verdeată! Mișcare simetrică învierii din somnul cel neadormit al lui Barbu, de acum citeva luni: ce-a însemnat pentru scriitorime recuperarea Gropii, va însemna, pentru bravos-națiune, re deschiderea tarabei roșii, scoaterea ei din „neagra, adîncă ilegalitate” tradițională: un catalizator de energii, punctul de focalizare, sesamul fraternizărilor, o diabolică armonizare generală. Frontul tipic ca din gură de șarpe, opoziția strigă ca din gură de șarpe, circuit parlamentar face dresură de papagali, puzderia de partidute-atoli dresează proteste, ce mai, iacă-tă consensul! Iar Zmeul n-o să-i mai zică lui Făt-frumos: „în săbii să ne tăiem? ba nu, ci în mitinguri, că-s mai drepte”. O să-i spună: ia, mai bine, să sucim noi gitul vulturului ăsta, care-n loc de apă vie ne-a otrăvit pe toți! Numai că, jumulit, nejumulit, vulturașul ăsta știe el ceva, vine el de undeva, se amuză el cu un rost anume, iar glasul-i sună adînc și cu o parșivă ambiguitate, așaaa, cum să spun, parcă-l clopotul de la o turleă kremlineză. Nu cea mai mare, dar una din sutele de variante sonice ale moscovitelor mofuri spiralete ca frișca (ori ca burghiu). Ura, vulturul din nori strigă falnic de trei ori. Numai că nici Zmeul, nici Făt-frumos nu-s niște ageamii auditivi. Fiecare are turla lui, că de ales, slavă Domnului, e de unde, ce-a păzit el Pierre le Grand? Și nu ne putem amăgi nici cu gîndul că vulturul roșu-mpestrizat și instalat se va localiza, se va tipări-n văzduh, să-l ochescă tot omul. El a croncănit puțin și e deja-n altă parte, kaghebizînd sub falnicele bolți. Într-o vreme, noi, cetătorii de basme, legănați în clinchete de bronz, vom aștepta pe mai departe încălecatul pe șa, nunta Cosînzenei, puricele cu ocaua de fier și plopul cu pere. Dar, mai ales, răchita cu micșunele... Că, vezi, bine zicea...

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Fructul nerușinării

Naivii acestei convulsionate societăți — și nu au fost, nu sint puțin! — „crezuseră că, după Răsturnarea din decembrie trecut, cel mai hidos, antiuman, masacrant partid a fost pus definitiv cu botul pe labe, măturat irevocabil de pe scena politică românească. Dacă le pomenai de eventualitatea regrupării șacalilor, te priveau cu oarecare milă, cu o nedumerire și chiar cu o compătimire care te făcea să te socotești cel puțin timpit. Și, iată „neverosimilul” s-a produs: schimbîndu-și denumirea (lupul și pârul, nu-i așa?), partidul comunist român care ar fi trebuit așezat în corpore pe băncile unui Nürnberg național, nu numai că s-a regrupat, dar a căpătat statut legal, a devenit, adică, una dintre forțele politice cu drept de a-și spune cuvîntul în ceea ce privește viitorul României, al unei Români de comunism distruse.

Paradoxal? Deloc! Întii, deoarece acest partid nu a fost niciodată desființat. Menținerea vechilor structuri comuniste, realizată cu cinism, nu putea prevesti nimic altceva decît ceea ce s-a întimplat, actualul nou PCR aparînd ca un avanspost al unui deghizat front comunist mult mai dens, mai numeros și mai periculos decît am îndrăzni a crede, infiltrat cu brutalitate în absolut toate compartimentele vieții economico-sociale, cocotat chiar la cirna țării. F.S.N.-ul nu are decît a se bucura de reparația PCR-ului: cine ar mai putea susține că un fesnist nu este altceva decît un comunist? Acum avem doar două partide distincte, nu-i așa? Și astfel, gura lumii — se speră — va fi astupată; speranțele s-ar putea însă să-și dovedească futilitatea, deoarece albeață biblică pe ochi să ai și tot ți-ai da seama de interdependența dintre cele două formații politice, de relația tată-fiu (care-o fi tatăl și care fiul? !), de identitatea scopurilor lor.

A mai fost posibilă reparația acestui partid deoarece niciodată nu s-a pus problema traducerii în justiție a celor aproape cinci decenii de comunism; penibilele simulacre de procese politice întentate citorva lichele din virful piramidei roșii ne-au dat de înțeles că, dacă

n-ar fi existat o ultimă ședință a cepeșului, toate ar fi fost bune și frumoase, buldogii comunismului românesc dîndu-și în petec doar atunci, în rest... niște suave domnișoare! În viziunea „justiției” politice actuale, s-ar zice că prăbușirea țării și a națiunii s-a produs doar ca urmare a unei singure ședințe, „uitîndu-se” ceea ce și un ținc știe, anume că procesul de erodare, de măcelărire a României vine de departe, din decenii și că aceștia ar fi impus condamnări stricto sensu chiar și post mortem. Elementara logică a fost însă sfidată.

Vina revifierii canalelor regrupate o poartă și acea îngrijorător de numeroasă masă iresponsabilă, momită frumos-frumusele cu promisiuni mincinoase, incapabilă a distinge neghina de grîu, o masă amnezică, robotizată, „oamenii noi”, adu-

Alexandru Spănu

momos:

Vești și zvonuri

● Se aude că la Moscova puștii adună chiștoacele de țigări de pe trotuare și atunci cînd reușesc să umple un fost borcan de muștar cu ele, le vind cu cinci ruble. Bănuim că nu numai din cauza asta Mihail Gorbaciov a acceptat un guvern de coaliție. El țin a cerut nici mai mult nici mai puțin, și se pare că va primi posturile pentru primul ministru, ministrul finanțelor și pe cel al ministrului apărării. Lumina vine încă de la răsărit!

● Gurile rele susțin că domnul (?) Iliescu îl căinează pe domnul (?) Eugen Barbu pentru tot ce a pățit. Ceea ce nu știu cei doi domni (?) este că a păți în-

seamnă și a da peste ceva neașteptat și neplăcut. Că a fost neplăcut ceea ce s-a întimplat, da, dar neașteptat? Că președintele țării o va păți în sensul curent al cuvîntului, nu mai are nimeni nici o îndoielă în Țara asta. Făgașul Ceaușescu se termină în hău. Va fi neplăcut, dar nu neașteptat.

● Să fie Partidul socialist al muncii, ultima emanație a emanațiilor, așa cum bănuim sau pur și simplu un fis de care f.s.n. se desprinde oripilat. Manevra e cu ochi și cu sprincene, dar pentru omul brucanlan mișcarea e binevenită, iar f.s.n. lese din încercare cu chip „curat”.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Preacinstiutul CALINIC ARGESANUL, Episcop de Argeș: „Domnule Brătianu, sinteți una dintre personalitățile politice care m-au impresionat de la început”. (Vîntul liberal) ● ION ILIESCU: „Pornim de la experiența acumulată de societatea japoneză și vrem să fie un reper pentru organizarea noastră și ca societate democratică, ca economie de piață pentru folosirea pirghiilor economice. Au spus cu toții că ceea ce au realizat au realizat prin muncă...”. (Dimineața) ● OCTAVIAN ANDRONIC (cu referire la Japonia): „Ciudat, cum se împacă o democrație atât de avansată, cu instituția monarhistă”. (Libertatea) ● „Revenind în Capitală după recente vizite în Japonia și Coreea de Sud, dl. ADRIAN SEVERIN (...) declară că oamenii de afaceri «sînt gata să investească în România», dar rezervele lor provin din faptul că «există senzația că mulți dintre cei care umblă pe străzi, în cursul zilei, sînt oameni care lipsesc de la serviciu»”. (România liberă) ● L. VĂRĂȘANU (Cluj-Napoca): „Acum (...)

cînd avem și noi ocazia să prîndem o acalmie, iată, ni se spune că nu prea avem ce căuta în Europa...”; „De ce să acceptăm asta, domnule Roman, cînd noi poporul am votat altceva? De ce Europa ne tratează în continuare ca pe niște portari și nu ca pe niște soldați eroi?”; „Deci, să intrăm în Europa pe căli Asici, domnule Roman!” (AZI) ● Doamna curvă MIMI GEAMANTAN: „Am auzit c-au scris unii prin niște ziare că cîcă să se legalizeze prostituția. Ar fi mișto!”. (Vremea) ● AL-CIBIADE: „Cine credeți că o aștepta (pe Larisa Carmen Firan Hotăraru, n.n.) la Aeroportul Otopeni, la ora 5 dimineața, pe un ger de crăpau pietrele? Nimeni altul decît badibuzatul nostru senator de Buzău, domnul Gelu și încă două-trei nume, cel care declara prin țări străine că existența lui se desfășoară între metafizică și clitoris. De altfel, Gelu și toată ziuica în redacție la „Dimineața”, bulbuindu-și felinarele ezoterice după toate dactilografele și documentaristele. Bată-vă să vă bată norocul de revoluționari...”. (România Mare) ● VALERIU BUTULESCU (deputat):

nătura aceea de țate ambigene care hulduiau partidele istorice, neavînd habar măcar de ceea ce sint acele partide, care se uită la viitor precum fiul vacii la o poartă nouă, care așîțau și aplaudau haitele secu-mineriste năpustite asupra făptuitorilor decembrismului românesc, care fac „politică” apreciînd mutra candidatulului și nu ceea ce i se ascunde sub osul frunții și cărora, în fond, nu le poți pretinde prea multe, asta pentru că de la nimic nu poți cere nimic! Vina o poartă, apoi, și o opoziție precară, incapabilă de a oferi o alternativă convingătoare, o opoziție neglijentă și condamabil nepăsătoare la nenumăratele „coloane cinci” infiltrate în simlul ei, o opoziție de multe ori incapabilă a renunța la nocele orgolii personale, de multe ori teatrală și excesiv retorică, de multe ori dispusă la concesii și stupefiantă colaborare, în schimbul unor avantaje efemere, oase de ros ce se vor dovedi — în timp — otrăvite. Să fie acest duș rece salutar pentru o re-gîndire a opoziției? Oricum, e necesară.

Nu putem trece cu vederea culpabilitatea unei bune părți a intelectualității române, rămasă în expectativa cu efecte deroase, auto-marginalizată, auto-situată într-un „no man's land” politic; să nu fi înțeles această parte a intelectualității că între tăcerea de acum și tăcerea (sau chiar aprobarea) de pe timpul comunismului a-toate-devorator se cere pus semnul egalității? Să nu fi înțeles o bună parte a presei române de azi că persuadarea politică nu rezidă (ca efect) în simpla persiflare, într-un soi de alexandrinism publicistic, ci în relieffarea fără menajamente, documentată pînă în ultima sevă a adevărului, că o revoluționare a conștiinței, o trezire a mentalităților cinstite presupune, în primul rînd, un travaliu similar trudei arheologului? Dezastrul țării nu însemnă doar prezent, ci trecut, prezent și, ferestre Doamne! viitor. Să nu fi înțeles (o bună parte din) presa română că nu zguduie o conștiință, nu imobilizează resorturile inovatoare prin ilustrarea efectelor unui fenomen, ci prin disecarea minuțioasă, crudă, a cauzelor respectivului fenomen?

Cum, necum, avem din nou un partid comunist legal! Născut sub privirile probatoare ale guvernului (ă propo legea interzice activitatea partidelor extreme, atunci cum stăm cu acest partid zis socialist-muncitoresc, deghizare în fond a extremei stîngi?!), comunismul și-a reînceput marșul spre putere. Se repetă istoria? Ofilita verdeată bolșevică s-o fi gîndit la vechiul proverb care spune că „Mai bine un măgar viu decît un leu mort”, dar noi ne gîndim că măgarul tot măgar rămîne, dă cu copita deci!

Comunism numele tău este nerușinare!

Noi totuși ne opunem neocomunismului, așa că nu ne interesează prea tare cînd neocomunismul luptă cu comunismul într-un spectacol trucat de bilci. Faptul că sintem considerați timpiți ne poate amuza, cel mult. Neocomuniștii (f.s.n.) sînt la putere și duc țara de ripă. Tovarășii lor comuniștii, în loc să fie în boxă le fac o „opoziție binevenită”. Vor fi răsplătiți pentru asta, așa cum își plătesc comuniștii datorile de onoare: cu gloante și, de ce nu? cu „tovarășii Radu”. Ceea ce și așteptam!

● Se aud tot mai rele vești despre domnul Eugen Simion: Cum că se zbate cu peștele pe uscat. Ii recomandăm în lipsă de altceva operele interzise ale poetului Păunescu. Scriitorii români de azi, care de căpătii a culturii române, nu va rămîne astfel bearcă.

Ștefan Agopian

P.S. Momosul din nr. 43 este evident timpit „corect”. Consider că vina imi aparține în întregime atîta timp cît a apărut sub semnătura mea.

„Alexandru Birlădeanu. Un politician abil, care știe să îmbătrînească frumos și inteligent”. (Vremea) ● „CITE FEMEII ROȘESC CIND SINT EXCITATE SEXUAL?” 75% „(...) La cele 75% din femeile care roșesc, fenomenul începe de la partea superioară a stomacului... (Oblio) ● ALCIBIADE: „Desigur, tot Ceaușescu este de vină...”. (R.M.) ● Din limbajul Politiei TF (Gara de Nord): „Fă fire-ați ale dracului de toate!”; „Fir-ar mămițica voastră a dracului...”. (România liberă) ● CECILIA CHIȘCOCI (Galați), adresîndu-se disperată cotidianului AZI: „Aș vrea să vă spun că noi nu avem nevoie de mitinguri și demonstrații, noi înțelegem greuțăile prin care trece țara și fiecare dintre noi și de aceea vă rugăm să faceți public protestul nostru vizavi de liderii partidelor istorice, de Marian Munteanu...”. ● VALERIU CRISTEA: „Întelepciunea lui Dumnezou și a Ministerului de Interne...”. (Adevărul) ● ADRIAN NĂSTASE (ministru de externe) despre „personalul ambasadelor românești”: (sînt) „oameni care nu ies cu zilele din casă, decît pînă la colț, pentru cumpărături”. (Libertatea) ● ALCIBIADE: „Atenție la Buhoiu, face crime!”. (R.M.) ● GHEORGHE CONSTANTIN (cu referire la preparativele dinaintea falmoșului nostru meci de fotbal cu bulgarii): „Și s-a mers mai departe cu același optimism revoluționar”. (Baricada) ● ADRIAN PĂUNESCU: „Domnilor adversari, imi pare rău de dumneavoastră, dar trebuie să vă dau o veste proastă: eu și mort reprezint mai mult decît reprezentați dumneavoastră vii”. (Vremea)

Petre Stoica

Comunism? Anticomunism?

Spunem adesea că sintem prea suspicioși. Suspicioși față de oricine, bănuitori pînă la limită în raport cu orice altă ființă omenească, în raport cu orice perspectivă, cu orice structură, cu orice situație. Cădem, totuși, în toate capcanele imaginabile și inimaginabile — capcana făcute sau nefăcute de mină omenească. La Rochefoucauld spune: „În iubire, întotdeauna înșelăciunea depășește bănuiala”. Iubim poate prea mult viața, iubim poate, enorm, această nouă vreme a noastră și viața din jur și acest timp, în care sintem imersați, ori în care pur și simplu naufragiem, ne înșelăm, căci investim în ele sufletul nostru pînă dincolo de orice rațiune. Sintem, oare, încă naivi și încă insuficient suspicioși? Insuficient suspicioși nu sintem — naivi însă ne vedem din plin a fi. Rămînem doar bănuitori și neîncercători, fără a dovedi nici o clipă capacitatea atît de necesară de a trece la indoiala metodică, de a așeza lucrurile sub semnul de întrebare pertinent și superior al unui scepticism antrenat, binevoitor în planul amănuntelor și imparțial, generos și totuși neîndurător ori de cîte ori concretul implică principiile.

Iată cea mai mare capcană în care ne zbatem, încă inapoi să ne desprindem din ea — o capcană în care am fost blocați, nu numai noi, ci și istoria noastră, o capcană în care se zbate încă Revoluția din Decembrie: am suferit teroarea gloanțelor, am privit corpurile mutilate a sute de noi, am trăit exaltarea stării unui aproape război civil, am învins, dar teroriștii nu există. Ei au fost împușcați la rîndul lor. Au fost internați în spitale și legați de paturi, au fost poate, cîtiva, puși sub acuzare și ei totuși nu există. Nimeni nu îi poate identifica. Nimeni nu este în stare să dea o listă fie și cit de parțială cu numele lor. La Universitate și în alte locuri s-au afișat numele celor care au căzut întru împlinirea Revoluției pentru libertate. Nicăieri nu pare să existe o listă a celorlalți, a criminalilor. La aproape un an de la evenimentele se cere să ne întrebăm cu toată răspunderea și gravitatea: ce rost are acest scotom de pe retina istoriei noastre? Cel afectat de o boală psihică sau morală gravă scotomizează, se știe. El exclude din cimpul conștiinței, voluntar sau involuntar, zone largi ale realului. Tîndem și noi să scotomizăm aspectul cel mai dureros al amintirii — jertelor din Decembrie, ori sintem, pur și simplu, înșelați? Asemenea întrebări s-au pus și continuă să se pună nu obsesiv, ci sub maxima decizie de a nu împinge nelămurirea în uitare. Trebuie pornit însă cu o întrebare preliminară: extîndem noi suficient cercul indoielilor noastre? Sintem noi suficient de suspicioși? Suspi-

cioși pînă într-atît — și într-o asemenea măsură dureros de suspicioși — încît să ne transformăm suspiciunea în indoială metodică, în raționalitate sceptică?

Aproape că nimeni nu știe nu doar cine a tras dar nici măcar — consecință logică inexorabilă — cum de s-a tras, atît înainte cit mai ales după 22 decembrie. Incapacitatea relevării vinovaților nu este o glumă. Securitatea pare să apere pe acei membri ai ei implicați în presiuni. La fel procedează și armata. Dar ar trebui să existe oameni de bună credință care să arate cu degetul pe vinovați, chiar dacă ei ar fi protejați de către autorități. O presă foarte activă și care nu menajează statul, fapt cu totul promițător și fericit, poate relata, s-ar zice, pînă și visele nocturne ale conducătorilor marilor puteri, dar nu reușește să denunțe un singur terorist. Persoanele importante din fosta securitate, ca și foștii activiști de partid pot fi identificate și supuse unui clearanș, dacă nu oficial cel puțin unul organizat de presă. Se înființează tot soiul de organizații, dar întîrzie să apară tribunalul neoficial, de genul celui condus cîndva de Jean-Paul Sartre pentru judecarea crimelor din Vietnam (dacă vor fi fost crime, dar nu aceasta contează aici), tribunal care să stabilizească cel puțin în principiu, vinovații de terorism, identitatea lor, vinovația. Și totuși ei, teroriștii există. Atunci?

Comunismul a păstrat în esența sa ideea organizatorică a complotului și conspirației. Totul în comunism a fost organizat după metode complotiste. Actul de identitate comunistă era considerat sacru așa cum este cheia sau cifrul cu care se pătrunde într-o peșteră de bandiți sau în camera întunecată a unei conspirații. Comunismul infiltra națiunea. Comunismul comunismului — infiltra comunismul. Sînt convins că așa trebuie să fi fost și cu securitatea. Securitatea infiltra națiunea. O securitate a securității infiltra, probabil, securitatea și tot așa pînă cînd puterea se concentra punctiform, într-o singură persoană. Nu putea să se întîmple altfel, de vreme ce acesta era principiul de funcționare al comunismului. Oriunde se forma un grup oficial de zece persoane, în indiferent ce scop, ca să conducă sau să facă indiferent ce, șapte-opt erau oameni de paie și doi-trei erau cei care contau pentru superiorii lor, iar pe acești doi-trei ceilalți erau uneori în imposibilitate să îi determine. Pînă în 22 dimineața eu cred că acești „aleși” au fost cei care au acționat propriu-zis. Caracterul conspirativ al acțiunii comuniste este cel care îl apără și acum pe vinovații din 17-22 decembrie.

Poate, oare să apere însă această organizare, care este aproape de nedezvăluit în structura și componența ei de îndată ce

se produc un număr de goluri în rețea și pe efectorii acțiunilor criminale care s-au declanșat în seara lui 22 Decembrie continuînd apoi zile și nopți? Pare foarte indoielnic. Structura conspirativă a comunismului era destinată apărării regimului, or din 22 Decembrie comunismul nu a mai fost apărut. Nu s-a organizat nicăieri un contra-guvern comunist, nu a emis nici un post de radio pro-comunist. Nimic semnificativ nu s-a produs. În chip straniu, structura conspirativă comunistă pare să poată funcționa exclusiv profilactic. Cum această profilaxie a esuat, respectiva structură s-a dezintegrat, cel puțin în cea mai mare măsură. Fosta securitate a susținut sau nu Revoluția, dar este clar că nu a acționat împotriva acesteia la nivelul capacității sale normale de foc. Nici nu s-ar mai fi putut spune pentru cine sau pentru ce ar mai fi procedat așa. Comitetele de partid și implicit partidul s-au dezintegrat instantaneu, cum bine se știe. Să fi încercat puterea care se constituia să creeze o luptă falsificată? Dar această putere nu pare să fi fost contestată de forțe suficiente de primejdioase, dacă o asemenea contestație nu venea de la teroriștii înșiși, cine vor fi fost ei. De ce această pierdere de fum, cînd singurul lucru primejdios și ucigător era chiar fumul însuși?

Aducînd raționamentul în acest punct, banal altminteri, ajung cu necesitate la o amintire legată de data de 22 decembrie. Anthony Daniels, într-un foarte cunoscut articol publicat în „National Review” chiar în aceea zi a eliberării și în care analiza situația României totalitare, afirma că, prin Ceaușescu, sistemul comunist face un estimabil serviciu lumii arătînd cit de mare poate fi decrepitudi-

nea comunistă, cit de opresiv și aberant este sistemul în esența sa. Cu toate acestea comunismul a murit ușor: în Uniunea Sovietică (pentru că și acolo este mort), în celelalte țări ale Estului, la noi cu toate că aici a funcționat din plin crima și tortura. Ideile marxiste mai rezistă în cîteva zone îndepărtate. Principiile, regulile și legile comuniste dispar fără o rezistență dură. Comunismul nu se opune unificării Germaniei, nu rezistă pactizării cu NATO și nici economiei de piață; în unele puncte exercită o acțiune corozivă asupra drepturilor omului, dar cam acesta este tot rîul pe care îl mai poate produce în chip actual. Dispărînd, el lasă în urmă obiceiuri comuniste, tendințe, scheme de gîndire totalitare, lasă o situație economică și organizatorică de natură să producă în continuare suferințe nenumărate, dar în sine el este mort. Moartea comunismului este, totuși, prea lină și astfel reziduu comunist din sufletul uman devine, brusc, primejdios. Atunci cînd anticomunismul socotește necesară — pentru discreditarea comunismului — existența unui comunism cit mai sălbatic, este de presupus că el a dorit acestui sistem odios și o moarte exemplară, o moarte în zvîrcolirile căreia îl să facă un cit mai mare rău. Poate să fi fost bine așa, numai că aceste zvîrcoliri au trebuit să aibe loc pe pămînt românesc și lucrul nu era de natură să ne convină. Dacă este să mă conduc după chiar frazele celor ce s-au declarat de o parte sau de alta a democrației ce separă comunismul de umanitate și rațiune, anticomunismul extrem, pe cit și comunismul, ar fi în stare să accepte nenorocirea ființei omenești în scopul realizării unui beneficiu maxim pentru sine și o definitivă destrucție a adversarului. Oare protecția teroriștilor, de după 22 Decembrie ar fi putut să se asigure mai bine de către comunism sau de către anticomunism? Răspunsul este ridicol de simplu. Vorbesc acum de comunism și de anticomunism, vreau să fiu bine înțeles — nu discut cînd unul sau altul a operat prin intermediul securității sau KGB-ului, al CIA-ului sau al unor organizații legale sau ilegale, istorice sau recente, politice sau apolitice. Demarcațiile ideologice ale acestor formațiuni vor rămîne pe veci discutabile. Anticomunismul a avut nevoie de show-ul singeros din România și l-a obținut într-o variantă extinsă, inclusiv după ziua alungării dictatorului. Să fie numai vina comunismului? Omenirea a dorit dispariția celui mai odios sistem totalitar al istoriei, poate tocmai pentru a trece dincolo nu de ură, ci dincolo de calculul pragmatic, rece, făcut cu viața omenească și de Napoleon și de Wilhelm al II-lea și de Nicolae al II-lea și de Stalin și de Hitler și poate, încă, de multe personalități istorice, altminteri demerate. Zilele și nopțile noastre de după 22 au fost insingerate de comunism sau de anticomunismul demonstrativ? Există un cryptocomunism. Să nu existe și un crypto-anticomunism? Fie ca viața adevărată a României și a lumii să înceapă prin gestul cu care anticomunismul coboară tăcut pleoapele peste ochii stînși ai comunismului. Gest însoțit nu de înfrîntare, ci doar de o bărbătească ridicare din umeri.

Caius Dragomir

minimax

Vremea socotelilor (III)

Dar pentru a defini tactica partidului, care este un partid de guvernămînt, trebuie să ținem în primul rînd seama de situația generală din jurul partidului, pe care nu putem s-o ignorăm. Care este, deci, această situație?

(Iosif Visarionovici Stalin)

Un băț de chibrit este mai scump astăzi (0,30 lei) decît era ieri o cutie întregă (0,25 lei). Și nu e decît începutul! Așadar, sintem și probabil vom fi din ce în ce mai sever obligați să facem tot felul de socoteli pentru a putea supraviețui în așteptarea (iluzorie?) zilelor acelea minunate cînd terapia de șoc a guvernului va da roade, scoțîndu-ne din mizerie. Scapă cine poate. Iar cei care fac socoteli de soiul acesta, numărîndu-și bănuții de cîteva ori pe zi căci n-au încotro, poate se mai și cumîntesc, trecîndu-le naibii cheful de a ieși mereu în stradă să scandeze „Jos Iliescu!”, „Jos guvernul fesenist!”, „Demisia!”, ori cite și mai cite nu se scandează, ci sau fără rimă. Foamea ca un sfetnic bun!

Nu vom persista însă în această direcție, a socotelilor financiar-economice căci tot atît de, dacă nu chiar mai fascinant ni se pare a socoti și în privința celor ce se întîmplă în arena politică — vocabula folosită pentru caracterizarea spațiului politic nu trebuie înțeleasă ca o aluzie la circ și circari, arena fiind, în primul rînd, locul destinat luptei (uneori pe viață și pe moarte) dar și jocului ce presupune decodificare pentru a afla într-adevăr rostul celor petrecute acolo.

Deci dacă tot e democrație, pluralism ș.a.m.d., adică ei, comuniștii, de ce mă rog n-ar avea voie să iasă în arenă? În frunte cu un vechi ilegalist care, om cinstit, prin ianuarie ne povestea buniceste amintiri din tinerețea-i revoluționară, cum organiza el sabotaje în timpul războiului și cum toată viața n-a ascultat decît (de) Radio Moscova pentru că este singura sursă de informații demnă de încredere! Pauză!

Niște bătrîni care în loc să se bacure în tihnă de pensie, căci, har Domnului, le ajunge (ținînd cont și de cei 400 de lei!), s-au apucat, auzi ce să facă?! Să reinființeze un partid comunist! (La urma urmelor, de ce n-ar pretinde și patrimoniul fostului P.C.R., ca să nu mai tot întreb de el, degeaba, gazetarii „de dreapta”!) Cam trăzniți bătrîneii ăștia! Bătrîneii și cei tineri care li se vor fi alăturat, poate. Așa parcă îți vine să zici. Multi tot bătrîni, adică foștii deținuți politici care au mai scăpat cu zile de revoluționarismul celorlalți, nici ei nu-și „mănîncă” în tihnă pensia (ceva mai mică!) și au ripostat prompt amînuindu-ne, dacă mai era nevoie, că „bătrîneii cei trăzniți” sînt în ultimă instanță niște ucigași și niște trădători de neam și țară care ar trebui judecați măcar pentru, cele două milioane de victime. Stranie poveste! În toată brambureala și confuzia care s-au instaurat țepăn pretutîndeni, numai un partid comunist ne mai lipsea! Cine are apetență pentru umorul macabru ar putea fi satisfăcut. Numai că dacă dracul, de obicei, nu e atît de negru cit pare, se mai întîmplă uneori și invers. Să fie mult mai negru! Atît de negru încît nici umorul nu mai poate

rezista în preajma-i. Reinființarea acum și aici a unui partid comunist, indiferent că-și zic altcumva și că anunță niște sublimе idealuri, ceva cu socialism ca-n vest, obligă la a socoti mai pe îndelete. Tocmai pentru că reinființarea asta, de altfel mai demult anunțată, prea „rimează” într-un fel sau altul cu tot soiul de peripeții de pînă acum. Sigur, pînă vom mai afla amănunte, este întrucîtva îndreptățită și ipoteza bătrînilor trăzniți, sau iresponsabilii cum i-a calificat primul ministru la tv. Într-un interviu de dezamorsare a tensiunii creată de eveniment. Să fie însă tovarășii care au reinființat partidul ăsta și socialist și al muncii, atît de rupți, cum se spune, de realitatea social-politică românească? Să nu-și dea ei seama că e de-a dreptul riscantă în condițiile actuale din România afișarea opțiunii cinice pentru comunism? Iar dacă riscă, de ce o fac? Pe ce se bazează? Și întrebările se iscă una dintr-alta, toate conducînd însă la o altă ipoteză, aceea că P.S.M. nu are un rost sau o funcționalitate în sine ci este subordonată și slujește unei tendințe politice al cărei model de acțiune tactică este tocmai disimularea într-o și printr-o diversitate de „chipuri”, multe aparent contradictorii între ele dar, în fapt, coerente prin finalitatea comună.

„Olee! Ole! Ole! Ole! Ole! /Frontul ăăăăă, ce mai e? /Pe Ce Re!” Iată că nu Frontul e P.C.R. Anticomunismului i s-a oferit o țintă, alta decît F.S.N., P.S.M. putînd funcționa foarte bine ca paratrăznet și, cumva indirect, ca alibi, aducîndu-se aminte povătuiala lui Lenin către tovarășii săi de luptă, că „revoluționarii care nu știu să îmbine formele ilegale de luptă cu toate formele legale sînt niște revoluționari foarte proști.”)

Așadar, F.S.N. are prilej de a-și afirma o dată în plus distanța față de comunism, în interviul menționat înainte, liderul național al Frontului, dl. Petre Roman, reafirmînd opțiunea pentru social-democrație. Ce fel de social-democrație, ori de ce nuanță, recent, în

14 noiembrie, ne-a spus-o destul de explicit unul dintre redactorii cotidianului Azi, care, în articolul „Aderență și organizare”, evidențiază că Frontul va continua tradiția Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România „în lupta pentru libertate socială, pentru democrație politică reală” (subl. ns.), deci nu pentru o democrație burgheză, falsă, fiind prea bine știut că P.S.D.M.R. a fost un partid marxist, care a militat pentru înlăturarea orînduirii capitaliste, cu tot cu instituțiile ei politice. Ori, poate că dl. Marin Badea, semnatarul articolului pomenit, aparține unei aripi a Frontului mai de stînga...

Revenind la P.S.M. și ipotetica dar foarte plauzibilă-i funcționalitate obscură, ar mai fi de întrevăzut și urmărirea unui posibil efect de dublă radicalizare simultană. Spre dreapta, prin revolta provocată, ceea ce ar putea induce acțiuni justificînd intensificarea atacului propagandistic împotriva opoziției dacă nu chiar intervenția coercitivă — succesul de care se bucură Alianța Civică trebuie contracarat. Dar radicalizare și spre o stîngă populară difuză și confuză, cristalizîndu-se astfel reziduurile „frumoase” lăsate de vechea propagandă comunistă, reziduuri reactivitate deja de noua propagandă în luptă împotriva opoziției și avînd în prezent condiții deosebit de prielnice de dezvoltare în actuala situație social-economică generată de terapia brutală a guvernului. Într-o asemenea evoluție, întîlnirea cu o aripă stîngă a Frontului apare ca iminentă. O întîlnire despre care ce să mai spui decît Doamne fereste!

20 noiembrie 1990

Șerban Lănescu

*) V. I. Lenin, Opere alese. Editura politică, București, 1970, p. 638.

Noica și rezistența

Este straniu ca, la nici trei ani de la moartea lui Constantin Noica — după ce recenta publicare a unor pagini inedite a smuls, în fine, vălul apăsător și abject al tăcerii așternut de o dementă forță asupra celui mai important gânditor al ultimului deceniu — să afli că „filosoful de la Păltiniș...cocheta cu puterea ceaușistă“ ca „denigrator al Occidentului actual în numele unei pretense spiritualități mai vii pe țărîmurile noastre“, să mai afli totodată că „poziția politică din trecut a lui Noica, cu consecvențele ei contradictorii, ca și semantica sa filosofică naționalistă, ar fi modelul cel mai potrivit pentru condeierii de la «România Mare» și alte fițiuci de aceeași teapă“ — cum spunea Ion Negoitescu într-un recent interviu (Revista 22, nr. 39/1990, p. 8) ! Sînt mult prea grave aceste afirmații și potrivnice — credem — unui adevăr pe care prea mulți dintre intelectualii mai vîrstnici sau tineri l-au putut verifica îndeaproape ca să nu fie ispitit să încerci a repune în drepturi (așa cum a făcut-o recent, cu inteligență și subtilitate Sorin Vieru în nr. 41 al aceleiași reviste) o realitate pe care, în ciuda incontestabilei sale probități morale și profesionale, un spirit de talia lui Ion Negoitescu o ignoră (sau nu o înțelege).

„Cocheta“, oare, „filosoful de la Păltiniș“ cu puterea ceaușistă atunci cînd, victimă directă a celei mai brutale și apăsătoare represiuni, după ani de temniță și de tăcere forțată s-a retras în singurătatea fertilă a Păltinișului pentru a-și păstra gîndul liber, în imensitatea cerului atît de pur, acolo și spre a-și desăvîrși Opera — ignorată încă de contemporani ? ! Dacă rolul „cathartic“ al filosofiei sale nu poate fi, sub nici un motiv, subestimat, numai vinovată se poate numi încercarea de a tăgădui efortul imens — încununat de succes — de a reabilita, printr-o strategie înțeleaptă și un „spirit practic“ eficient, marea gîndire occidentală, smulgînd-o, cu pricepere și tact, din negura-n care dogma marxistă și limba de lemn au confundat-o. Vorbînd despre Noica sîntem oare îndreptățiți a ignora valoarea operei sale originale, devenite reper pentru toți cei ce au cutezat să privească Dincolo, în spațiul privilegiat al imensității glăsuitoare ? Cum am putea, apoi, uita, imensa-i acțiune paideică, sacrificiul

constant, umilînța de a se apleca asupra „individualului“ — mă gîndesc la o sumedenie de tineri și mai puțin tineri sosiți cu emoție la Păltiniș în speranța decisivei întîlniri. Mai toți au plecat din acest mirabil topos luminat, întăriți în secreta speranță că, dincolo de minciună, țeroare și delatîune se întinde spațiul fără de hotare al Ființei absolute — originarul țărîm spre care, mai mult sau mai puțin conștient, tinjesc toți muritorii. Păltinișul „a funcționat“ ca un imens balcon al Universității unde rezistența întru Spirit devenea palpabilă și lua formele cele mai neașteptate: gînditorul, poetul, criticul, muzicianul, omul științelor pozitive — toți puteau surprinde, în fermecătoarele colocoiv, freamătul acestei lumi așteptate, din visteria căreia, iată, se împărțeau aieva !

N-a protestat Noica împotriva regimului despotice ? Numai cine n-a citit cu atenție o seamă dintre paginile ultimelor cărți — unde totalitarismul (de orice nuanță) și gîndirea șablonardă sînt condamnate — poate face această afirmație. Spirit incomod, a denunțat mediocritatea și ne-trebnicia, militînd pentru „cultura de performanță“, el, filosoful ce credea cu patimă în viitorul Europei (să ne amintim titlul premonitoriu al primei cărți postume — De dignitate Europae) — viitor pe care istoria e pe cale să-l confirme. Poate fi numit „denigrator al Occidentului“ cel care a reabilitat tocmai gîndirea filosofică occidentală, protestînd — nu împotriva autenticelor sale valori și nici împotriva libertăților democratice — ci, cum bine se știe, împotriva unei anume și periferice comodități, a prea lesnicioasei împăcări pe care bunăstarea o poate aduce cu sine, oriunde și oricînd, în fond...

Ce putem spune apoi despre așa numita „semantica filosofică naționalistă“ ? Pentru a înțelege mai exact poziția gînditorului român sînt necesare, credem, unele precizări. Avînd înainte decisiva experiență a lui Mircea Vulcănescu („E înfîințat probabil că nu aș mai fi putut da, peste cîteva decenii, Rostirea românească fără lecția lui Mircea Vulcănescu“), paralele profunde investigații hermeneutice a limbajului propuse de Heidegger, avînd alături opera — în plină elaborare — a filosofului german, dar, mai ales, fiind înzestrat cu o gîndire cutezătoare,

„exersată“ pe terenul (și-n atmosfera) marilor sisteme (și momente) filosofice, Constantin Noica a desăvîrșit analiza cuvintelor semnificative ontologic, dăruind — prin Rostirea filosofică românească, urmată de Creație și frumos în rostirea românească — un monumental imn, de o inegalabilă frumusețe, limbii și gîndului românesc. Proiectul amplu și temerar a fost finalizat strălucit tocmai pentru că cercetarea a fost condusă de filosoful autentic, cel care a știut căuta — și găsi — aurul durabil al înțeleșului, din perspectiva (și orizontul) principiului unic. Cu siguranță că tot ceea ce a descoperit rațiunea în sfera semantică a privilegiatelor cuvinte reprezenta într-adevăr visteria filosofică pe care numai un gînditor a putut-o releva cu măiestrie. Nu e mai puțin adevărat însă că acest sens a fost (și este) în mod curent ignorat, comunicarea uzuală fiind preocupată de a transmite și, extrem de rar, de a înțelege profund, sondînd „adîncimea“ și des(s)-finind-o.

Cuvintele interpretate circulă liber, degajat, în limbă, articulînd orizontul comun al conștiinței, fără a mărturisii ceva despre marea taină ce le-a însuflețit și însuflețește. Că acest mister este realmente „îngropat“ în cuvînt și că filosoful nu creează sensul, ci-l provoacă și dezvăluie progresiv, e atestat, în parte, și de faptul că nu orice cuvînt are aceeași „expresivitate“, capabilă de a ne tulbura și proiecta spre zarea deschiderii otonome. Dar dacă privilegiatele cuvinte există — și cu siguranță că, insistînd, numărul lor poate fi extins, după cum extinsă poate fi și hermeneutica raporturilor sintactice, dacă problema este „mutată“ din orizontul gramatical în cel logico-ontologic — aceasta înseamnă că limba e pregătită să dezvăluie țărîmul insolit al Ființei, că structura de adîncime a conștiinței s-a maturizat atît de mult încît „saltul“ spre (și în) Originar poate fi, într-adevăr, efectuat.

Filosoful surprinde „zonele fierbinți“, sintagmele productive, capabile de a se desprinde de semnificațiile marginite (de și în cîmpul conștiinței), spre a revela noi raporturi, noi situații, noi evenimente în orizontul ontologic. Poate că aceste salturi (sau deschideri) s-au efectuat realmente într-un trecut mai recent sau mai îndepărtat, poate că limba și conștiința au simțit cîndva adierea stranie a zării transcendentele și s-au modelat în funcție de noua lume pregătită să coboare, revelația fiind, mai apoi, ignorată și ascunsă. Poate, într-adevăr, că aceste cuvinte depozitează un înțeș uitat și că — așa cum admirabil spunea Constantin Noica — „numai în cuvintele limbii tale se întîmplă să-ți amintești de lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată. Căci orice cuvînt este o uitare și în aproape oricare s-au îngropat înțeșuri de care nu mai știi“.

Să ne oprim o clipă asupra acestor afirmații. Limba poartă, comunică înțeșuri „neînvățate“, uitate, prezen-

te-n cîmpul ei și operante, dar nesesi-zate și, ca atare, îngropate într-o tăcere vorbitoare totuși. Gîndul original ia naștere, se maturizează, se desfășoară în și prin universul limbajului, alimentat mereu de semnificațiile adînci, prezente dar inconștiente încă. A descoperi sensul ontologic — și a-l revela — nu înseamnă altceva decît a ne plasa în orizontul ontomom și de a prelua, în acest orizont, cuvîntul paradoxal, capabil de a ne sugera lăuntrica dimensiune și, mai mult, de a o îmbogăți, dez-văluie, dezvolta. Amintirea conștientizează sensul filosofic originar: îl evidențiază și subliniază, smulgînd Ființa din uitare și actualizînd-o — prin cuvînt — într-unul din momentele El. Hermeneutica limbajului coincide astfel cu o insolită modalitate de filosofare, cuvîntul fiind — la o mai atentă privire — pre-textul acestui nou și neobișnuit text (discurs) ontologic ce prinde consistență și orizont.

Filosoful n-a descoperit cuvîntul doar de dragul de a revela, pur și simplu, un înțeș îngropat și uitat (de dragul „cuvîntului în sine“), ci, mai curînd, de dragul gîndului ce se ancorează de cuvînt spre a se lansa eficient. Toate limbile au, în fond, capacitatea potențială de a „provoaca“ ontologicul și de a-l desfășura sub privirile atente ale filosofului. Căci toate limbile suficient de mature și complexe „au simțit“ universalul, l-au atins și, dacă nu l-au ex-pus încă printr-un discurs amplu, organizat, pot încerca această aventură din clipa-n care deschiderea ontomomă s-a înscăunat suficient de ferm pentru a-și afirma progresiv „etapele“ expunerii categoriale.

Acest moment este universal și definește, cum spuneam, universalul — Ființa — indiferent de idiomul în care apare. Remarcă ce pare a îndreptăți observația lui Cioran: sentimentul românesc al ființei nu se deosebește prea mult de sentimentul paraguayean al ființei. Semnul de întrebare nu putea fi ocolit; l-a pus Mircea Vulcănescu, l-au pus alți gînditori. Punctul de vedere blagian ar putea plasa întreaga problemă într-o altă lumină. Filosoful care-și întemeiază sistemul — „retopînd“ istoria filosofiei și reconstruînd-o din propria perspectivă — „țîșnește“ spre universal și se plasează în dimensiunea lui desmărginitoare din albia structurată a unei matrici stilistice anume, „colorînd“ imperiuul atocuprinzător al universalului (Ființa) cu tot ceea ce participă la (și constituie), „specificul național“ al unei culturi. „Vocea“ Ființei poartă un subtext și-n context glasul, cuvîntul limbii și culturi care a născut — oglîndînd „partea de cer“ sub care s-a înfiripat — sentimentul, personalitatea, ideea ființei umane creatoare, apartenente unei națiuni și unei cul-

Corneliu Mircea

Continuare în pag. a 6-a

povestea vorbei

Cacofonii și tautograme

Normele lingvistice circulă uneori în variante simplificate și populare, producătoare de certitudini, garanții ale superiorității deținute de cel care le cunoaște. În această ipostază, ele au formă absolută și exclud nuanțele. Specialistul pare mai îngăduitor: pentru el, un dezacord nu e neapărat o dovadă de insuficiență intelectuală, ci un fenomen regional, un pleonasm poate fi recuperat prin valoarea sa stilistică de insistență, iar virgula poate să apară, formal, „între subiect și predicat“ sau „înainte de și“ — de exemplu în cazurile în care ea izolează, cuplată cu o altă virgulă, un grup sintactic intercalat. Nespecialiștii judecă adesea sumar și superficial asemenea cazuri, pentru care dispun de formule gata făcute. Una din dogmele folclorului lingvistic e aceea a cacofoniei, redusă, prin etimologie populară, de la definiția generală — de repetiție dezagreabilă de sunete, — la situația de înfîlțire la limita dintre cuvinte a silabelor ca, co, că, ce etc. — și interzisă cu hotărîre, cu cîteva excepții, inventariate și ele. Rezultatul interdicției absolute e apariția unor modalități stîngace, artificiale, de evitare a cacofoniei; ele sînt, în orice caz, extrem de răspîndite: „ca, virgulă, coleg“, „ca și coleg“. Lucrurile s-au mai spus, nu o dată: silabele de mai sus aduc, e

drept, un „bruiaj“ semantic supărător și sînt, pe cît posibil, de evitat; în sensul propriu al cuvîntului sînt însă cacofonice și alte repetiții dezagreabile de sunete (foneme sau silabe): „lasă să se semneze“, „grași și șireți“ etc. Definiția cacofoniei cuprinde două elemente: unul controlabil, obiectiv — repetiția —, altul subiectiv și susceptibil de interpretări diferite: caracterul ei neplăcut. Că nu orice repetiție de sunete produce o cacofonie e un fapt evident și dovedit de atîtea teorii și analize ale limbajului poetic, în care aliterațiile sînt puse în slujba unui efect estetic pozitiv; cum se produce trecerea de la o valoare la alta, care e limita între eficient și excesiv — sînt întrebări care își așteaptă în continuare răspunsul.

Una dintre cauzele „impresiei dezagreabile“ este, cum am văzut, asocierea unor silabe care construiesc (integral sau parțial) un cuvînt cu semantic — cel puțin nepotrivit cu contextul; o altă privește, mai general, eufonia, calitățile estetice ale sunetelor și îmbinărilor de sunete, — un teren mișcător despre care afirmațiile peremptorii sînt riscante și de pe care teoria alunecă ușor în impresionism și fanatare. Sextil Pușcariu observa deja contradicția ivită adesea între muzicalitate și intenția onomatopeică. În cunoscutul vers al lui Coșbuc — „Prin vulturi vîntul viu vuia“ („Nunța Zamfirei“) — aliterația are valoare imitativă, (ilustrînd în același timp un „artificiu pangramatic“, numit și tautogramă: cît mai multe cuvinte consecutive începînd cu aceeași literă) dar

nu și eufonică. O suită cacofonică produsă de intenția imitativă excesivă apare și la Macedonski, în celebrele versuri instrumentaliste din „Înmormîntarea și toate sunetele clopotului“: „Un an, — dînd d-ani, leag-an d-an, — d-ani vani“. Repetițiile de sunete cu valoare nu imitativă, ci doar sugestivă („Pe-ntînele ape“, „Alunece luna“ — la Eminescu, „Mai am un singur dor“) sînt mult mai puțin susceptibile de a da naștere la cacofonii; o pot face, totuși, ca în versul (parodic ? oricum, de circulație orală) „Ți-s, țară, munții-nați“. Cînd în locul unei repetări mecanice sînt permise alternanța, variația în anumite limite, asocierea fonemelor înrudite, efectul e de obicei eufonic; în cazul versului de mai sus, acumulării simple i se mai adaugă un factor limitativ, care ridică problema delicată a valorii estetice intrinseci și relative a sunetelor — repetiția vocalei e sau a sonantei l fiind mai eufonice decît aceea a semiclusiviei ț. În genere vocalele, sunete armonice, și sonantele (m, n, l, r), apropiate ca natura fonică de ele, sînt preferate în obținerea muzicalității.

În limbajul curent se întîlnesc termeni cu structură cacofonică: între ei, unul din primele locuri ar trebui să-l ocupe, cu cei patru ț ai săi, cuvîntul competitivitate (test de pronunțare netrecut de destul de mulți vorbitori). Dincolo de limita cuvîntului se manifestă uneori intenții artistice cu efecte contrarii: „o mină /.../ vîrită pînă peste cot peste tot („Adevărul“, 173/1990, 1) e o succesiune care nu are naturalețea unui reușit joc cu cuvintele, amintînd mai curînd de versul imitativ (al cotodăicului) din Topîrceanu — „Eu, cît de cît, socot c-o da“ („Un duel“); și în formula, construită tot cu intenție, „moralitate a acestei oralități“ („Contrapunct“, 44/1990, 1), aspectul fonic poate fi considerat mai curînd „dezagreabil“, cel puțin prin dificultatea pronunțării; și aici, în afara vocalelor, semivocalelor și sonantelor, se în-

registrează patru apariții ale oclusivei ț, o siflantă s și două africcate ț, ț. O „dizarmonie în z“, accentuată de aspectul lexical al concentrării de neologisme, e ilustrată de fragmentul care nu mai are nevoie de comentarii: „ar viza eficientizarea utilizării“ („Azi, 81/1990, 3).

Cacofoniile intenționate sînt fie o formă extremă a autoreferențialității limbajului, a opacizării sale prin exacerbarea indiferenței la conotații fonice a aspectului formal — „scîlpici lipicios“ („Contrapunct“, 44/1990, 1), fie, cu o mai clară subordonare față de un scop, un procedeu de depreciere, prin aspectul sonor, a unui obiect sau personaj: „Brigitte Bardot și Bardul Bircii“. Tautograma (procedeu vechi, dar asociat mai ales epocilor și stilurilor manieriste) e din nou prezentă: bazată tot pe repetiția de sunete, dar suprapunîndu-se doar parțial cacofoniei sau aliterației eufonice. Alte exemple contemporane (cu parțiale încălcări ale regulii inițiale comune, și cu eventual adaos de rimă) dovedesc, încă o dată, rolul funcției poetice a limbajului într-un discurs al presei suferînd de trăsăturile știute ale literaturii naționale: lirism și obsesie a formei (deci intraductibilitate): „să ne joace pe degete demagogi, degenerați, declasați, demenți“ („Adevărul“, 229/1990, 1). „de la o oralitate odioasă /.../ la o oralitate ordinară“ („Contrapunct“, 44/1990, 1), „trucuri și ticuri“ („România liberă“, ed. internațională, 16/1990, 1), „uniunea omonimă, omografă, omofonă, omoloagă“ („Viitorul“, 124/1990, 2), „din precedent în precedent, spre pericol permanent“ („Phoenix“, 33/1990, 3). În acest tip de repetiție a sunetelor sînt puternic marcate intenția ludică, artificioasă, voința de construcție; sub controlul rațional al regulii nu ajung să se dezvolte conotațiile acumulărilor cacofonice ori eufonice.

Rodica Zafiu

„Exegi monumentum...” (II)

În nacela mongolfierei pe care a construit-o inventatorul Leonidas Ampotrofagu, Zoe și Manoil se întreabă ce vor face după răpirea și uciderea „vampirului dă vodă”, cine-i va conduce pe români și cum: „...es-timp Zoe se certa/ În politică naltă cu Manoil, ce privea/ Arhipelul din nacelă. —Bun. Să spu că îl răpim/ Pă vampirul cel dă vodă, Și apoi? —Il omorim, /Răzbuind astfelu chinul neamului prea obidit. /—Și apoi? urmasa Zoe cugetarea-i necintit. /—Apoi seculul dă aur dă la sine a veni, /Scutura-se vor rumânil dă viclene tiranii/ Și avea-se vor ca frații, numai noi dă noi în țeară./ Naționa va remine, ce e venetic să peară...” (Cintul al șaselea). Avem deci un război al „modelelor socio-politice”, exact ca în Tiganiada lui Ion Budai-Deleanu (alt reper ușor de identificat al Levantului), Zoe inclinând spre soluția principelui luminat, Manoil spre cea a democrației. Dincolo de pitorescul acestei dispute, care mai are și darul de a ne ului prin actualitatea ei, scena anticipează una din întrebările cheie ale poemei, pe care va trebui s-o reluăm la capătul drumului parcurs de poetul Manoil: care este rolul artistului în lume, unde trebuie să se așeze el în raport cu puterea? Iar adevărata actualitate a acestei întrebări decurge din eternitatea ei. Deocamdată, maimuțica lui Leonidas, Ercul, roade pe neașteptate pinza balonului, echipajul se prăbușește pe insula H., din Helespont, unde un munte se despică și-l înghite pe zavergii. Ceea ce urmează este un fel de inițiere în arcelele timpului și ale „scripturilor române” (în pandant cu Epigonii lui Eminescu), la care participă numai poetul Manoil. Cu globul de cristal al prințesei Hyacin în mână, Manoil pătrunde în „Mehanismul poeziei”, unde șapte staturi grandioase îi vor răspunde pe rind la întrebarea pusă de poet: „Sus pã ultima lespede, Manoil pune o ntrebare/ Care parcã nu din sine se iscã, ci-n depãrtare / Ea obrșicã își aflã, nu în minte ci în sînge.../«Domã tu urieșcã, preste care staturi plînge, / Spune-mi, ce e poesia sincotro o sã se-ndrepte? / Profetesã fii, aratã-mi duhurile înțelepte/ Ce-or împinge mai departe al visãrii dulce chin, / Împinãnd fãgãduința geniei din Bolintin!»” (Cintul al șaptelea). (În paranteză fie spus, Helespontul, Hosna, insula în formã de H, misterioasa prințesã Hyacinã, Halucinarea din inima muntelui și chiar semnul H., tatuat pe pieptul frincului Brillant Languedoc, îi va obliga pe viitorii exegeți ai Levantului sã-și punã și problema simbolismului literar H., pe care sã încerce s-o rezolve cu ajutorul K ballei sau al teoriei Da'wah, din tradiționalismul islamic). Nenumiți, dar ușor de iden-

tificat după versurile pe care le recită, cei șapte „corifei ai poeziei” sînt Eminescu, singur într-o primã salã de diamant („Este primul din cei șapte corifei, și cel mai tiner, /Cel mai nobil din amantii muselor și zinei Vineri.”), apoi Arghezi, Barbu, Bacovia și Blaga, „maestrii poeziei veacului cel versatil” și, în sfîrșit, în ultima salã, Nichita Stãnescu, statua „de perlã matã”, dupã care „statua de sticlã purã” a „ultimului poetic însemnat din veacul carl va sã vie” declamã primele 14 versuri din Levantul. Ceea ce vede Manoil în „Mehanismul poeziei” e prin urmare o istorie fascinantã a întregului nostru lirism, pe care Mircea Cãrtãrescu îl „interpreteazã” și îl rescrie într-o stare de grație seducãtoare, aducîndu-l la nota unitarã a sincronismului sãu stilistic atît de personal. Performanța aceasta ar putea fi luatã și ca simplu joc. Dar în cazul ei nu e vorba nici de parodie și nici de pastișã, ci de implicãre totalã de un pariu extraordinar al poetului cu literatura și cu propriul sãu destin.

Apoi, cu „zeppelinul” reparat, zavergii ajung în „Bulgaria turcitã” unde, în chip de fantasmã ale nopții, se luptã cu turcii în vis: „Însã ochiu-nchis afarã al oricãrui ianicer/ Cum și-al grecilor eroici cari dezobire cer/ Sã deșteaptã înãuntru și se vede orice ins/ Treaz, gãtit de bătălie, cu sileaful roș încins...” (Cintul al optulea). Cum era de așteptat (cãci Eminescu ne pregãtise de mult pentru deznodãmîntul acesta), turcii mãmîncã bãtaie: „Doar cînd zorii ca o geanã dã luminã sã aratã/ Preste sat, pãgînãtea e ca pleava vînturã...” Singurul turc care scapã e Nastratin, și asta pentru cã, bind prea multe cafele în timpul zilei, n-a mai putut adormi, ca sã ia parte și el la bătălia din vis. Expediția poate deci continua, dar la Giurgiu („Giurgiu! Tu, ciupercãrie care crești pã bãlegar/ Unde putregaiul, smîrcul port lumini și aur rar...”.) Manoil iese pe jumãtate din mașina de scris a autorului și, dupã o scurtã încãierare cu acesta reușește sã-l tragã, ca personaj, în propria sa poveste, printre propriile sale personaje: „Toți esistã, toți respirã, nimenia habar nu are/ Cã-n adîncul unei file viețuiește-n inchoisore. /Mã întreb ce trup gigantic stã în locul meu la masã/ În bucãtãria unde la mașinã scriu acasã.” (Cintul al nouãlea)

Ceva mai departe, grupul eroilor, întregit cu Mircea Cãrtãrescu, e interceptat de o babã care, culmea, cunoaște și ea parola eteriștilor (faruki/ paluki), așã încît îi poate atrage pe toți în strania „biserica pe dos”, din care se va ridica la cer un uriaș hermafrodit, cu roza misticã între degete: „Fãtul, inema la care tot zvicnește sã se spargã, /Prinde-a crește

ca un luger, desdoit subt bolta largã/ Pinã cel mai nalt din ceata-mi i-ajungea pin-la genunchi. /Are țite rãdicãte, femeiesc e al sãu trunchi / Preste umerii dã marmori cade plete dã aramã / ce în mii și mii dã lițe și fuioare sã destramã, /Da-ntre pulpele strungite și subt pãcirionțat/ Are, treflã spinzuratã, o rușine de bãrbat.” (Cintul al zecelea). Apariția hermafroditului e grandioasã și dupã încintãtorul desen animat, în stil Walt Disney, din insula inventatorului Leonidas sau dupã fragmentul de vis inițiat din „Mehanismul poeziei”, cu peșteri, staturi vorbitoare și magi, ca în romantismul german, scena aceasta adaugã la imaginãrul atît de stufoș al poemei lui Mircea Cãrtãrescu o adevãratã paginã de psihanalizã abisalã, capabilã sã transcrie, pe înțelesul tuturor, complicatul proces de anamnezã al unui arhetip strict secret.

În fine, urcați din nou în „mongolferã”, conspiratorii ajung deasupra Bucureștilor lui Preziosi și Bouquet („Musã dragã, dã-mi o voce de seraf, sã pot sã-l cint...”), dar aici, surprizã, zavera nu-și mai poate urma cursul dupã tipic, cãci vodã a aflat totul de la trãdãtorul Iancu Aricescu (pe care l-a cumpãrat, lãsîndu-l sã-și tipãrescã opul interzis!) și, invãțat de un nebul de la Mãrcuța, și-a construit și el o barcã, purtatã în cer de 70 de lebezi, aproape ca în romanul lui Francis Godwin, Un om în Lunã: „La Vodã dacã la dus / Nebunul așã i-a spus: /— Sã iei caic aurit / Cu pinze de borangic, / N-am vãzut de cînd sunt mic, /Cu catãr dã scortșoarã, /Cu visle dã chihlimbarã, / Cu cirna de berliante/ Cum avea numa Pazvante. /Mai ia șaptezeci de lebezi /Ce de diavol sã le lezezi /În altar la Sfinta Vineri. /Vezi toate sã fie tineri, /Și le leagã cu mãtasã/ De caic, jurubã groasã, /În caic sã pui ostași /Cei mai buni între sutaiși, /Iarã cãpitan pre ei /Cea mai mindrã din fãmei, /Cu pleoape ca scoicile, /Degete ca scovergile, /Țite ca și turlele /Ale Sfintei Sofie. /Cu așt caic sburãtori / Beșica ai sã dobori.” (Cintul al unsprezecelea). Totuși, cu ajutorul lui Ampotrofagu zavergii depășesc și acest moment și dupã o altã cãlãtorie primejdioasã prin subteranele orașului, cu obstacole care nu pot fi depãșite decît de înțelepciunea lui Nastratin, ajung într-un palat domnesc, scos parcã din romanele haiducești ale lui N. D. Popescu, despre Iancu Jianu: „...Sunt cãmãri unde urcioare ține-n coaja lor dã lut / Negru vin cu mirodenii ce te arde de-ai

bãut. / Iarã-n alte tainiți zace, spre a putrezi cu totul, /Orbi, leproși, nebuni, cei care-au înfruntat cîndva despotul. /Mirodenii și puroaice, vin și lacrimi amare/ Milul sunt dã unde naltã cupa rafinatã floare/ A palatului: reci bolte și vitralii dã cleștar. / Parcã-i pusã-o libelulã p-un morman dã bãlegar”. Aici, spre surpriza tuturor, înțeleptul poet Manoil refuzã sã preia conducerea treburilor țãrii (și parcã ne-am afla într-o Europã contemporanã, în care poezii, filosofi și dramaturgi își disputã puterea cu „revoluționarii de profesie”): „Nu, prieteni, pentru mine o ilusie e totul, /Știu, jertfește pentru țearã al lui sînge sanchilotul./ Laudã-i aduc, dar însã nu-l mai pot urma nãicum / Eu al veciniciã doarã trag în pept amar parfum./Doar un vers de-aș scri, în care ca în picurul de rouã/ Ghemul-s-ar lumea toatã, veche darã totuși nouã./ Doar un vers de va rãmîne dupã mine, mã socot/ Mai ferice ca un inger și mai sfint ca Savaot.” Ajuns la capãtul unei lungi experiențe în care, în ciuda gratuitãții pe care o reprezintã poezia, nimic n-a fost gratuit, Manoil gîndește ca Platon despre înțeleptul Socrate. Adevãrata viațã a devenit pentru el cea din sine, nu cea din afarã, act de creație sau de concentrare, ennoesis, și acesta e adevãratul sens al drumului pe care l-a parcurs. Lansîndu-se într-o cãlãtorie de exilat și de conspirator, ca eroul lui Bolintineanu, Conrad, Manoil ajunge la capãtul ei ca Ulise al lui Homer sau, și mai bine, ca explorãtorul din Anabase, de Saint-John Perse, alt mare poem cu care Levantul lui Mircea Cãrtãrescu se înrudește.

În București, pe tronul Valahiei se va urca piratul Iaurta, tot atît de rãu și de capricios ca și domnitorii care l-au precedat, iar autorul, care zãrește pe o fereastrã a palatului domnesc Universitatã, intrãrile de la Metrou și un milițian cu walkie-talkie, va fugi pe furis și va lua tramvalul 21, de la „Sfintu Gheorghe”, ca sã ajungã acasã. În Cintul al doisprezecelea, dupã ce și-a reluat lucrul în fața mașinii de scris, se va auzi soneria și la ușã se va înfãțișa însuși Brillant Languedoc, împreună cu „tovãroșii” sãi, Zenaida, Ampotrofagu, Zoe, Nastratin și, bineînțeles, nobilul poet Manoil. Cristina, soția autorului îi trateazã pe toți cu cafele (un rest de Ness, pãstrat pentru ocazii) și le ascultã uluitã marea poveste a poveștilor prin care au trecut. Lã sfîrșit, poetul Manoil întinde brațul spre bibliotecã din camerã, ca sã scoatã o cartã, Levantul, în care scrie cã Manoil întinde brațul spre bibliotecã din camerã, ca sã scoatã o cartã, Levantul: „Din bibliotecã largã, de pe rafturi încãcate/ Manoil, ca într-o doarã, cartã mult ciudatã scoate: /Are fila orbitoare, ca foite de cleștar, /Pe copertã-n literi d-aur, într-un fabulos chenar / E incodeiat / LEVANTUL / O deschide spre sfîrșit /Și cetește ce urmeazã cu glas moale și perit: /«Din bibliotecã largã, de pe rafturi încãcate /Manoil, ca într-o doarã, /Cartã mult ciudatã scoate: /Are file orbitoare, ca foite de cleștar, /Pe copertã-n literi d-aur, într-un fabulos chenar / E incodeiat / LEVANTUL / O deschide spre sfîrșit / Și cetește ce urmeazã cu glas moale și perit: ...»”

Itã-ne deci prinși într-o poveste din care nu știm dacã vom mai ieși vreodatã. În ce mã privește, aș rãmîne bucuros prizonierului ei.

Florin Manolescu

extensii

Coșmarul și libertatea memoriei

Citeam acum cîțiva ani cartea lui André Gide, „Martor la Curtea cu Juri” și-mi puneam, țin minte, întrebarea de unde începe sã se desprindã ficțiunea de memoria propriu-zisã. Mã întrebam, de asemenea, cum se face cã din mãrturia contingentului ia naștere și se desãvîrșește expresia artisticã.

Între trãitul și artisticul unei literaturi, rãmîn „posedații” acele ființe ale subteranelor dostoevskiene, care urmeazã sã pãtimeascã sirul faptelor prezentului și pe cel mai insidios al amintirilor despre el.

O serie de cãrți au atins, într-o manierã sau alta, tema individului ca victimã a Istoriei, ca fiu rãtãcitor al unui Adevãr niciodatã prea generos în dezvãluirea esenței sale. „Schimbarea lui la fațã” determinã acea atît de cruntã relativitate a mișcãrilor istoriei și, în plus, și mai dificilã identificare a valorii actelor individului.

Cartea lui Virgil Ierunca, „Fenomenul Pitești”, apãrutã în ciclul „Totalitarism și literaturã estului” la Editura „Humanitas” se aflã la cumpãnã dintre documentul istoric cu nuanțã memorialã și literaturã propriu-zisã. Semnificativã transcendențã literarã pare a se stinge dincolo de desfășurarea efectivã a mãrturiilor și probelor, acolo unde începe interpretarea acestora, jocul dramatic al dezvãluirii cauzelor și a efectelor, a mizei ascunse a sistemului.

Cînd Orwell vorbea în cartea sa „1984” despre instrumentele-cheie ale

sistemului comunist, surprinzãtor era așã-numitul Minister al Adevãrului. Ceea ce rãmîne evident este modul arbitrar și violent în care acesta funcționeazã în comunism, dar în fond lucrul se întimplã, într-o manierã mai mult sau mai puțin disimulatã, permanent în istorie. Ce-i drept, „în crematoriul acestui minister dispãreau clipã de clipã nu numai documentele adevãrate asupra trecutului, dar și versiunile succesive ale puterii”. (Orwell — op. cit.).

Mãrturiile adunate într-un dosar zguduitor al anilor 1949—1952, dosar implicînd în volbura aceluia timp o anumitã categorie de „personaje” — studenții, par a fi menite unei fundamentãri aparte pentru literaturã: ele nu constituie prin nimic altceva literaturã decît prin virtualã analizã prin prisma ontologicã a faptelor, datoritã mesajului cutremurãtor pe care nu-l transmite explicit, ci îl insinueazã numai prin clar-obscurul istoric.

Paradoxal sentiment, cartea lui Virgil Ierunca te pune în situația de a descoperi dublele sale rãdãcini, aflãte la confluența dintre realitatea istoricã și transfigurarea literarã. Unul dintre acestea se aflã în literaturã scrisã de la Dostoevski la Soljenițin, în care concretul a fost deja dublat de ficțiunea artisticã, dar a lãsat parcã liberã posibilitatea — ce-i drept, diabolicã — de a se întimpla aievea în istorie sub alte înfãțișãri.

Pe de altã parte, forma oarecum primarã, genuinã a comunicãrii eveni-

mențiale, neelaboratã decît la nivelul discursului și acolo într-un stil concis, oarecum impersonal, voit obiectiv (amintind de tonul constatativ al lui Gide, la care interpretarea faptelor se rezuma la o concluzie finalã cu iz moralizator), tinde sã ne ofere impresia unei materii care-și așteaptã modelarea artisticã viitoare. Cã existã totuși deja germeii unei astfel de creații, dar de data aceasta ei neținînd de rigorile unei tipologii literare, ci de capacitatea naturii umane de a oferi destine, ne-o dovedește existența unei categorii ca aceea a „martorului incompetent” suprimatã prin diverse metode în inchoisarea de la Pitești. În aceeași ordine de idei existã mai multe puncte-cheie ale strategiei distructive pe care monstrul sistemului comunist de la noi sau din China aceluiași ani le-au „desãvîrșit”: legarea și supunerea insului prin „complicitatea crimei”, (fie ea realã sau plãsmuitã — vezi tipurile de demascãri), „sinuciderea cu entuziasm a personalitãții”, urmînd „sinuciderea morale”, spãlarea creierilor cu intenția afișatã a „ajutorãrii”

deținuților în vederea reintegrãrii lor în societatea nou construitã.

Constringerea memoriei: de a deveni în același timp arma de autoapãrare și de autodistrugere, paradoxul memoriei care încearcã (în cazul celor ce-și pãstreazã prin maxime eforturi gîndirea necontaminatã) sã conserve imaginea realã a evenimentelor, dar este în același timp constrînsã sã se automatizeze atãt în sfîrșit una din mizele majore ale cãrții în spațiul psihologiei și nu numai. Unica ficțiune — de altfel cea mai tragicã cu putință — este aceea a acuzației pe care deținutul și-o face sieși, inventarea unei vinovãții cît mai copleșitoare și ireparabile, ne duce cu gîndul la un alt sistem bazat pe inocularea premeditatã a ideii culpabilitãții insului, la „Procesul” lui Kafka și la absurdul depersonalizant al ficțiunii, la distrugerea insului prin mutațiile memoriei.

Proba experimentalã prin care se urmãrea ștergerea, anihilarea personalitãții și copleșirea individului cu vina covîrșitoare a așã-zisului anti-social nu reușește însă acolo unde omul își creeazã un sistem foarte bine reglat de dedublare, ajungînd la o „dublã gîndire și o dublã conștiințã”. Fenomenul acesta adinc și îngrozitor de dificil de controlat implicã totuși acceptarea unui nivel oarecare de complicitate, dar se dovedește, a fi singura manierã de a supraviețui. Problema supraviețuirii implicã și ea criterii profunde ale moralei, implicã, aici mai mult ca oriunde, conștiința, și tocmai de aceea convertirea victimei în cãlãu reprezintã maximum de abilitate psiho-politicã.

O invitație gravã la meditație și un semn de întrebare în contemporaneitate, iatã ceea ce poartã însemna în timpul în care ne aflãm cartea lui Virgil Ierunca, „Fenomenul Pitești”.

Ligia Ionescu

ioan moldovan

Case galbene

Un șir de case galbene din suflète
moarte
Fericit, într-o zi obișnuită, dintr-un
secol obișnuit
bat covoare pe zăpadă
A trecut vremea cind mai eram un
tinăr poet
Indiferent la cenușa viitoare a miinilor
mele
Mi-amintesc de mine cu stupoare: un
șir de case galbene
dintr-o carte celebră
Fericit, fără teamă
pentru că nu văd departe
Bat covoare pe zăpadă, umbre, pinze
sub care fumegă un șir de case galbene
Fericit, indiferent
la cenușa viitoare a miinilor mele

Pe străzi, miei plinși
lovii de picioarele groase ale
gravidelor

Lumină umedă
se vede jos în limes marea gri

se aude risul uscat al turturelelor,
joaca odioasă
a viperelor pe caldarim

inima de postav mirosind a turbă
ușile locantelor se izbesc de vînt

venele pestrice uitate în canale
se-ntind

urecă pe uliță, în amfiteatre, peste
tumulț, într-un tropism funest
lumină acum tot mai pătată, tot mai
tulbure

mai peliculară, de culoarea berii
răsuflete

vine spre țarm — o singurătate ce
innegrește pleoapele
o tristețe indoidind barele de oțel

Iată Coerența! — vine vorbind ca-n
somm
hrănindu-se ca-n vis

Var de vară

Scrii pe negru, dormi pe verde
sus, pe-acoperișe, pe tablele legii, în
acerul ciinos

Viața ta harnică ondulează dimineața
se umflă, freamătă, se zbate, zângăne,
bufnește

răstoarnă varul de vară
adună muzica tandră și slută

Imblinzește cîinii infipți în pămînt
ca niște exclamații într-o scriere
cuneiformă

o pietricică albă printre ferigi

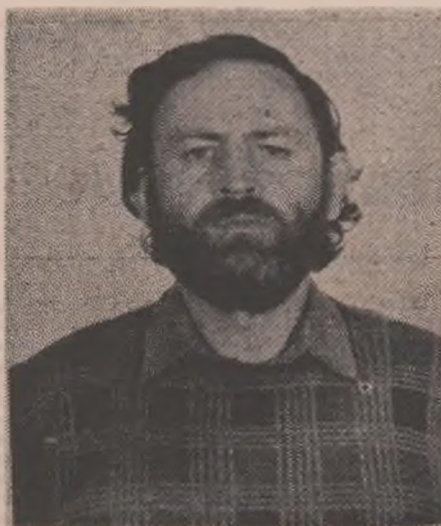
Și cerneala e liniștită

Deci vara, după ce dascălii trag
storurile, după
ce privesc prin întuneric marea de pe
rafturi

culoarele ei putrede
pinzele ei acoperind groapa unde țiuie
miul cerebral

unde timpul spintecă doar ceea ce nu
poate și nu poate
stăpîni

precum dragostea necorporală

precum renunțarea la oglindire

deci vara, cind și instrumentele sînt
multărăbdătoare

și foile ard și
cerneala e liniștită și-și clatină
în leagăne monștrii

O pedeapsă absolută

Nimeni nu mai are răbdare să-nghețe
ciorapii de mătase ai doamnei
Melancholy

bufnița de pe creștetul ei meditează la
o pedeapsă

absolută
șarpele domestic sisile incins în coșmar
limba lui umple camerele cu o salivă
în care foșnesc dafini

în prag, groaza cu cei o sută de căței
mișcînd elegant cozile într-o lumină
nebună

Mainimicul

Îmi vine: animal dublu
plictisitor la descrieri, atroce la
încheieri

oprit între tristețe și amnezie
cu singele ca un nodul foșnind între
dantele

cușge lumina, mișună avioane în cer
se ridică iarba, face spume

Doamne, tu ne familiarizezi, tu ne duci
în ploaie

tu ne dai nouă mainimicul

ni-l viri în sin — un mic șarpe de casă
dă'l galbin, geometru și muzical

surizînd sardonice
cu pletele-i curgînd pe umeri

peste chitanțe, peste borne
peste actele noastre

Pasărea insomniacă

În fiecare noapte
pe la ora zero și jumătate
deschid ușa bibliotecii, pasese în hol
și fac exercițiile de dicție, în capul gol
cu grijă, spășit

strivesc apoi repede un mare gîndac
negru grăbit

ridicat pe picioarele de dinapoi
făcîndu-și temenețele

spăl podelele
și incununa de o lumină udă susurînd
încă

întru în dormitor

din pat, ca din nor
țîșnește pasărea insomniacă
nemaisfîrînd să plîngă

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

CU DREPT DE RECURS

„Așa merg lucrurile, vorba lui
Vonnegut, cînd n-ai despre ce să scrii,
cînd se adună puzderie de cărți. Noroc
numai că în ziua de azi cînd se judecă
de nu se mai termină atîtea procese
interminabile, toate cu drept de recurs,
nu va părea ciudat nimănui că voi trece
repede peste cîteva volume urmînd
ca, pe măsura timpului, o a doua lec-
tură să mă lămurească, ferindu-mă de
ceea ce alții nu s-au ferit, adică de o
condamnare urgentă și o execuție ful-
ger.”

Cum instanțele calificate pentru re-
curs diferă de obicei de prima (măcar
în literatură), dacă voi constata că de-
spre un volum s-a spus totul o să am,
citîmi permite orgoliul, prudența de
a nu încerca să fiu original cu orice
preț. Să trecem așadar în revistă ur-
mătoarele.

Horia Gârbea

Monica Lovinescu
UNDE SCURTE
Editura Humanitas

● Citind primul volum din cronicile
Monicăi Lovinescu, senzația de la as-
cultarea lor se modifică simțitor. Ho-
tărît — literatura nu se face decît pe
hîrtie. La audiție cronicile literare, de
fapt jurnalul acesta saturat de jude-
căți de valoare care mi se par dintre
cele mai juste, au darul de a pune în
valoare dimensiunea pamfletară a scri-
sului autoarei. Abia la citire se poate
amănunți cu uimire cantitatea enormă
de informație și deci, implicit, densi-
tatea din acest punct de vedere a tex-
tului.

Șigur că anumite dezvoltări referitoare
la scriitorii pe care-i credeam în-

tr-o altă relație cu fosta putere sînt du-
reroase. Citite atunci la microfon ele
se răspîndeau în eter. Acum, scrise și
puse toate împreună dau o imagine
jalnică a ceea ce a însemnat, și pen-
tru lumea noastră literară epoca dela-
ționii, minciunii, scriboșeniei omenești
atotputernice.

Obiectivitatea pe care o dă categoric,
în afară de programul personal, distan-
ta, este, alături de harul ironiei necru-
lătoare, calitatea cea mai prețioasă a
Monicăi Lovinescu.

Anca Delia Comănescu
IUSTIN
Editura Cartea Românească

● Debutul prozatoarei este parodie și
plin încă din titlu de trimiteri la lite-
ratura dinainte (și de pe urmă), atît de
încărcat de povești colaterale încît, po-
vestindu-i-l sultanului, Seherazada ar
fi consumat cel puțin șapte sute patru-
zeci și trei de nopți fiind pe urmă u-
cisă de plictiseală.

Romanul este atît de inteligent și
meșteșugit încît, adormit cu el în mînă,
m-am visat peste noapte prostul satului,
impermeabil la aluzii livrești, politice
și economice. Dar satul meu de reșe-
dință (București) fiind mare n-am reu-
șit nici un record în materie. Încît pre-
zenta romanului pe marginile scîrilor
rulante din pasaj, cu un minim supra-
preț, este un elogiu mai minunat, decît
aș putea eu vreodată să aduc talentatei
și subtilei autoare. Ci zeii sînt mai
stiutori!

Georges Courteline
DOMNII HIRTOGARI —
SCENETE ȘI POVESTIRI
Editura Minerva

● Nașterea lui George Moineaux a ur-
mat-o cu șase ani pe a lui Caragiale iar
universul lor este atît de asemănător
pe cît micul Paris poate să aducă (a-
tunci ca și acum) cu marele și veselul
Paris. S-ar putea ca și Courteline să-și
cruțe anume personajele care, căzînd
sub pana lui Caragiale ar fi avut o
soartă mult mai crudă. Scenele și
povestirile, traduse și completate cu
note, prefață și tabel cronologic de
Nina Ivanciu sînt la fel de actuale, așa,
în absolutul pe care-l implică orice ac-
tualitate, și după ce vremea lor, pri-
vită retrospectiv ne apare blindă și
plină de bonomie.

Urmare din pag. a 4-a

Noica și rezistența

turi anume. Fiecare limbă are un timbru
personal și specific, o matrice stilis-
tică anume. Universul se intrupează
în categorii universale — cuvinte pre-
luate de (și transfigurate în) imperiul
ontonom — dar conceptul nu va con-
ține întotdeauna nuanțele ce se pierd
și se cîștigă de la o limbă la cealaltă.
„Dacă graiul nostru spune într-adevăr
lucruri ce nu s-au rostit întotdeauna
în alte limbi și care le-ar putea în-
demna pe acestea să se mlădieze după
cuvîntul nostru, atunci, în măsura în
care există un rest românesc în cele
ale gîndului, sintem datorî lumii cu
acest rest.”

Vocabula provoacă, gîndul desăvîr-
șește, inseră, integrează, creează, rami-
fică, leagă. Cuvintele pot fi cercetate
cu succes numai de cel pregătît (și sor-
tit) să dezlege misterul, altfel ascuns.
Dacă discursul filosofic poate benefi-
cia de surprinzătoarele nucleee de foc
ale limbii, apelînd la sugestia cuvîn-
tului și exploataînd-o, adesea, pînă la
ultimele consecințe, este limpede că
simpla „exersare” a cuvintelor-privile-
giate nu reușește să încheie un gînd
coerent; că, în absența unei viziuni fi-
losofice profunde și originale, cuvîn-
tele, oricît de sugestive ar fi, rămîn
mute. Noica însuși s-a folosit pentru
construcția sistemică de mai tîrziu doar
de o parte din cuvintele prezente-n bo-
gata „listă” pe care a pus-o la dispo-
ziție, deși limba lui „mustește” de se-
mificații latente, aluzive, extrase din
bogata și atît de înzestrată ei istorie.
Tratatul de ontologie apelează, dar nu
întotdeauna, la nuanțele particulare
pe care un concept sau altul le poate
lua în limba noastră. Chiar dacă Ros-
țirea filosofică românească a pregătît

minuțios terenul discursului original,
categoriile nucleare rămîn, totuși, uni-
versalii (ființă, lucru, tensiune, disten-
siune, cîmp, temporalitate, spațialia-
tate, limităție, generalitate, individua-
litate, devenire, posibilitate, nece-
te, elemente). „Substanța” sistemului
respectă — și se integrează în — tra-
diția filosofică multimilenară, preluînd
unele sugestii semantice specifice româ-
nești și conferind astfel întregului dis-
curs un „timbru” particular.

Se mai poate vorbi, în acest caz,
despre o „semantică filosofică națio-
nalistă”? Este oare necesar să anate-
mizăm, masochist, tot ceea ce a însem-
nat — și mai înseamnă, încă! — nu
doar supraviețuirea, ci tocmai viețuirea
întru Spirit? Nu contestăm, desigur,
vina colectivă de a ne fi lăsat înge-
nunchiați, pe nesimțite, de un aparat
represiv ultrarafinat și cinic, dar nu e
imposibil ca blamarea excesivă a re-
zistenței culturale să se întoarcă, în fi-
nal, împotriva culturii înseși... Să ne
amintim, în acest sens, o semnificativă
frază din Manifestul cercului de la
Sibiu (conceput sub forma unei scri-
sori adresate criticului Eugen Lovi-
nescu) și reproducă de Revista 22, ina-
ntea interviului despre care este
vorba: „Ceea ce e permanent și depă-
șește caducitatea intereselor politice
este cultura, străbătută de fiorul eter-
nității, supraviețuitoare dincolo de con-
strucțiile oportune ale organizării so-
ciale, care prin însuși caracterul lor
sînt amenințate de la o zi la alta să
imbrace un aer desuet” (în Viața, la 13
mai 1943).

Dar dacă tot am atins „tematica vi-
nei”, ar fi bine să constatăm cu trist-
tețe că filosofia lui Noica a fost (și este)
cunoscută și tratată superficial; pu-
blicul cititor și cîțiva dintre puținii
exegeți au fost impresionați, pare-se,
mai mult de portretul cald și, pe a-
locuri, pitoresc din Jurnalul de la Păl-
tiniș, decît de meditațiile aprofundate
și de revelațiile — deloc rare — pe
care Sentimentul românesc al ființei,
Scrisori despre logica lui Hermes, dar,
mai cu seamă, Tratatul de ontologie
le oferă cu prisosință. Cît de mult și
de aplicat s-a discutat asupra celui din
urmă? Cîți cunoscători pot spune că
au surprins cu adevărat miezul gîn-
dirii sale? Oare cei ce-l acuză (și
acuzat) de „exercițiu sofistic” pot
firma „cu mina pe inimă” că au pă-
truns realmente în universu-i ideativ?
Cei ce a înțeles cu adevărat nu va mai
putea fi înșelat. Și va mărturisii, așa
cum Noica însuși a mărturisii...

Rebreanu și Nietzsche

Pe cit de social (fizic), pe atît de meta-fizic este romanul lui Rebreanu. În era oricărui mare creator există o filozofie, o viziune generală asupra existenței umane. Această filozofie trebuie reconstituită din varii componente ale operei. În genere viziunea artistului intră în relație cu un anumit sistem filozofic, mult mai puțin contemporan cu artistul în cauză. O astfel de relație se poate stabili între creația lui Rebreanu și metafizica lui Nietzsche. Din materialul documentar rebreanian rezultă că marele nostru romancier nu a fost refractar la filozofie. E suficient aici să amintim mărturisirea lui Rebreanu către Mihail Dragomirescu din care rezultă că Nietzsche este una din slăbiciunile sale. Înainte de a încerca să identificăm punctele de întîlnire între romancierul nostru și filozoful german trebuie să facem cîteva precizări chiar dacă prin ele anticipăm în parte unele concluzii: 1. nu intenționăm (ar fi imposibil acum și aici) să facem un studiu exhaustiv pe tema REBREANU/NIETZSCHE (și FILOZOFIA). 2. Rebreanu și-a însușit anumite idei nietzschene în mod original, creator, cu simț critic și selectiv. 3. romancierul a făcut distincția necesară între ideile filozofice în sine și transpunerea lor ideologică și politică din perioada interbelică europeană. 4. în procesul abscons și complex de desprindere a romancierului de prozator, filozofia lui Nietzsche a jucat rolul unui catalizator. 5. rolul de catalizator al lui Nietzsche pentru Rebreanu este de aceeași semnificație și valoare cu acela al lui Schopenhauer pentru Eminescu.

În tratarea temei anunțate, la început, se impune trecerea în revistă în mod sumar, dar esențial, a principalelor idei ale metafizicii nietzschene pe care, în ipoteza noastră, le putem regăsi transfigurare artistic în romanele lui Rebreanu. În acest scop ghid ne-a fost, pe lângă bibliografia indicată, în final, Vasile Frățeanu, *Critica gândirii mitice*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, col. IFU.

La baza existenței umane filozoful german de la Berna așază cîteva principii metafizice desemnate prin metafore mitico-literare și anume: principiul dionisiac și principiul apolinic, din sînteza lor rezultînd principiul tragic. Aceste principii fundamentează perioada mitică din existența umanității. În opoziție cu aceste principii, ca expresie a decăderii din perioada mitică în cea istorică, Nietzsche pune principiul socratic. În opera de maturitate *Asa grăit-a Zarathustra* principiile inițiale (dionisiac, apolinic și tragic) sînt sintetizate într-un principiu unic: "zarathustrian". De reținut că în acest principiu predomină acele atribute pe care inițial filozoful le considera ca originare și esențiale pentru principiul dionisiac. Conform concepției lui Nietzsche principiul dionisiac determină viața și el se manifestă ca un sistem ce reunește conținuturi și atribute contradictorii pe care filozoful le clasifică în sensibile și supra-sensibile. Conținuturile sensibile cuprind: excitațiile, instinctele, afectele neconstituzate, reunite în conceptul de corp. Conținuturile supra-sensibile sau ideale (de la idee) care sînt reunite în conceptul suflet cuprind: senzorialități constituzate, afectivitate constituzată, gîndire. Între aceste două entități există, de la una spre cealaltă, o mișcare mai mult sau mai puțin puternică și vizibilă. Relația corp-suflet trebuie să fie una de armonizare pe care să se întemeieze un tot unitar: personalitatea umană. Deci între inconstient-sensibil și conștiință-rațiune există sau trebuie să existe un echilibru. Nietzsche este un filozof dublat de un poet. Sensibilitatea și viziunea poetică și pornirea polemic-subiectivă vor determina în cadrul sistemului său filozofic numeroase deziceri și contradicții, alunecări unilaterale. Așa că nu de puține ori, mai ales în operele de după 1881, Nietzsche reduce idealul său umanist: supraomul, la ființa dominată de instincte și afecte. Cînd viziunea sa mitico-filozofică despre supraom va fi transpusă de urmașii săi în practica morală și politică se va ajunge la interpretări și consecințe nedorite de Nietzsche. Pe bună dreptate Tudor Vianu scria în 1934: „Valoarea doctrinei lui Nietzsche este, din această pricină, parțială și trebuie întrecută. Influența pe care ea o exercită n-a fost fericită decât atunci cînd s-a aplicat pe întinderi mărginite. Cînd a fost totală, stăpînînd întregimea unui caracter sau a unei acțiuni, rezultatele ei au trebuit să fie regretate” (T. Vianu, p. 76). Formele esențiale de manifestare a dionisiacului sînt: muzica, dansul, ditirambul, „betia”; ale apolinicului sînt: epica, epopeea, arta plastică, „vizul”. Viața omului este văzută de Nietzsche ca o devenire specifică de dimensiunea timpului. Printre altele acest specific constă în permanența revenire a ciclului: trecut mitic, prezent istoric, viitor mitic. Acest ciclu temporal filozoful și-l imaginează plastic sub imaginea unui drum ce vine din trecut (mitic) intră pe sub o poartă (timp, prezentul istoric) și apoi iese de sub poartă îndreptîndu-se spre viitor (mitic). Prin urmare timpul este circular. Existența umană se manifestă în limitele acestui timp circular, ce se repetă, ca energiile, forțe sau valori de putere diferite ca structură și densitate. Aceste centre de putere se creează și se distrug ves-

nic prin ele inele, repetîndu-se același ciclu la infinit. Toate aceste energii sînt desemnate prin conceptele: voința de putere și suflul vital. Nietzsche susține că voința de putere se dedublează în voință de putere autentică și falsă (degradată). Prima se materializează în personalități umane armonioase, a doua în personalități umane dizarmonice. În primul caz personalitatea umană își dezvoltă în măsură egală energiile senzoriale, instinctuale, afective, intelectuale. În al doilea caz personalitatea umană își dezvoltă pînă la hybris una din energiile (forțe). Pe drumul timpului voința de putere autentică corespunde perioadei mitice, iar cea falsă corespunde perioadei istorice. Subiectiv și contradictoriu, Nietzsche ajunge să considere instinctele ca fundamentale pentru suflul vital și voința de putere. Analog cu voința de putere văzută dihotomic apar în metafizica lui Nietzsche și morala și politica. Și în speculațiile despre morală, libertate, politică filozoful este contradictoriu, subiectiv-polemic. Astfel ajunge în final să susțină că valoarea politică superioară nu trebuie să fie decît o expresie a instinctului de dominație, a dorinței ilimitate de putere. Aceste contradicții și subiectivități au facilitat transpunerea ideilor despre supraom într-o ideologie fanatică pe care se întemeiază statul totalitar. În concluzie: pentru filozoful de la Berna viața este un mare timp de luptă în care se manifestă voința de putere, iar opera de artă are menirea de a exprima această viață în forme apolinice. După aceste prolegomene teoretice, să încercăm să identificăm cîteva analogii între unele idei nietzschene și unele aspecte ale universului românesc al lui Rebreanu.

Mătrixa structurii compoziționale a romanelor rebreaniene este cercul. Figura cercului prezentă în arhitectura exterioară și interioară a romanului ne duce cu gîndul la timpul circular teoretizat de Nietzsche. Să rememorăm începutul și sfîrșitul romanului *Ion* unde apare drumul (drumul lui Nietzsche): „Din șoseaua ce vine... se desprinde un drum... înaintează... apoi cotește... ca să dea buzna în Pripas” (cap. I, *Începutul*). „Apoi șoseaua cotește... Satul a rămas înapoi același, parcă nimic nu s-ar fi schimbat. Cîțiva oameni s-au stins, alții le-au luat locul. Peste zvîrcolirile vieții, vremea vine nepăsătoare stergînd toate urmele. Suferințele, patimile, năzuințele, mari sau mici, se pierd într-o taină dureros de necuprins, ca niște tremurări plîpînde într-un uragan uriaș... Drumul trece prin Jidovița... și pe urmă se pierde în șoseaua cea mare și fără început...” (cap. XIII, *Sfîrșitul*). Ideea despre timpul circular și figura cercului poate fi ilustrată cu *Răscoala*, *Pădurea spinuraților*, *Ciuleandra*, etc. Putem conchide că structura compozițională a romanelor lui Rebreanu închide în arhitectonica ei masivă și solemnă o anume concepție despre timp și existența umană în analogie cu cea nietzschiană. Personajele lui Rebreanu: *Ion*, personajul colectiv din *Răscoala*, *Toma Pahonțu* și frații de cruce din *Gorila* și altele, sînt întruchipări

ale voinței de putere și ale suflului vital. *Ion* și țărani răsculați sînt ființe naturale prin care ne găsim încă în timpul mitic guvernat de principiul dionisiac. Ele sînt, conform metafizicii lui Nietzsche, mai mult corp decît suflet. Din fenomenologia dionisiacului nu lipsește primăvara. Aceasta nu numai că potentează omului instinctele, dar îi sugerează acestuia drumul — care încă nu este prea lung — înapoi la Natură, la originile primare. În primăvară omul trăiește o betie a instinctelor, a suflului vital. În acest sens, scena sărutului pămîntului din *Ion* este ilustrativă. *Ion* trăiește betia mistică a regăsirii originilor și a contopirii cu acestea. Celebra scenă e pregătită încă pe la începutul romanului: „Sub sărutarea zorilor tot pămîntul creștat în mii de frînturi după toanele și nevoile atitor suflete moarte și vii, părea că respiră și trăiește. Porumbistile, holdele de grîu și de ovăz, cinepiștile, grădinile, casele, pădurile toate zumzeau, susoteau, fișăiau, vorbind un grai aspru, înțelegîndu-se între ele și bucurîndu-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare și roditoare. Glasul pămîntului pătrundea năvalnic în sufletul flăcăului, ca o chemare, coplesindu-l. Se simtea mic și slab, cît un vierme pe care-l calci în picioare, sau ca o frunză pe care vîntul o vîltoarește cum îi place. Suspînă prelung, umilit și înfricosat în fata uriasului: — Cit pămînt, Doamne!...” Întruchipare a voinței de putere și a suflului vital, *Ion* este omul dionisiac așa cum și l-a închipuit Nietzsche în *Nașterea tragediei*, *Asemănător*, pînă la un punct, cu *Ion* este *Toma Pahonțu* din *Gorila*. Voința de putere și suflul vital teoretizate de filozoful german devin la Rebreanu mijul violenței.

Omul vine din trecut, trece prin prezent — conținutul romanului — și se îndreaptă spre un viitor. Dincolo de a fi în prezent descoperim imensitatea cosmică. În rotirea timpului eroul lui Rebreanu e o împlinire care nu consumă în totalitate acest cosmos, dar este posedat de această poftă. Fiind doar în prezent personajele acced la acest conșom total (contopirea dionisiacă cu universul) printr-o extraordinară intensitate a trăirilor prezente. Cînd această intensitate atinge pragul-limită, prezentul este anulat. Eul este abandonat în favoarea Sinelei. Acest lucru se săvîrșește prin moarte. Această trăire intensivă pînă la moarte corespunde „betiei” și „somnului” din metafizica lui Nietzsche. În *Ion* voința de putere și suflul vital corespunzător se exprimă prin glasul nămintului și glasul iubirii. Tipologic, *Toma Pahonțu* stă alături de *Ion* al Glăneșului. Într-un schimb de replici cu *Titu Herdelea*, *Pahonțu* afirmă: „Clocotesc în sufletul meu energiile ancestrale!”. În plan caracterial voința de putere este ambiția, o mare ambiție (tenacitate, încăpăținare, consecvență). Fișa biografică pe care romancierul o face lui *Pahonțu* are rostul de a evidenția această ambiție spre parvenire. Destinul lui *Pahonțu*, dincolo de determinările sociale și morale pe care Rebreanu nu le-a neglijat niciodată, ci dimpotrivă le-a aglomerat și le-a analizat profund, este construit ca și cel al lui *Ion* pe baza unei scheme nietzschene. Dar ele nu sînt personaje schematice, niște simple ilustrări ale unor idei mai mult sau mai puțin metafizice. Personajele lui Rebreanu sînt deosebit de complexe. Ele sînt introduse în scene nu numai principale, esențiale, ci și episodice dar variate și autentice din care se încheagă statutul civil, social, intelectual, politic, moral, psihologic al personajului. În romanul *Gorila* ideile nietzschene despre supraom sînt mult mai evidente decît în alte romane. În *Gorila* apologia supraomului

o fac frații de cruce în frunte cu *Barbu Dolinescu*. Romancierul lasă să se înțeleagă că ideile acestora nu provin direct de la sursă, ci din ideologia fascistă a vremii, care și-a anexat în mod abuziv deformator filozofia lui Nietzsche. Ilustrativă este discuția politică dintre *Barbu Dolinescu*, *Toma Pahonțu*, *Teofil Drungeanu*, *Cumpănașu* și *Titu Herdelea*. Iată cîteva mostre din discursul legionarului *Barbu Dolinescu*: „Neamurile cele mari și cu adevărat civilizate sancționează cu moartea pe răufăcătorii lor... generația (legionarilor) cu dinamismul politic să-și întrebunțeze energiile pentru refacerea sufletului neamului, un suflet nou, eroic, mîndru, viteaz... Viața neamurilor, ca și a individului, e o luptă eternă. Cel mai vrednic învinge!”. *Teofil Drungeanu* (și prin el și *Cumpănașu*, *Herdelea*) îi dă replica cuvenită: „adică înlocuiești o gorilă cu altă gorilă!”. Frații de cruce intruchipează gorila-monstru, adică ceea ce poate deveni supraomul nietzschian în plan moral și politic sub patronajul unei anumite ideologii a suflului vital. Romancierul surprinde cele trei faze ale devenirii monstrului: de la agresivitatea ideilor la agresivitatea vorbelor și de aici la fapta agresivă — crimă. Romanul *Gorila* marchează despărțirea romancierului de ideile lui Nietzsche, sau mai exact spus de interpretările aberante și punerea lor în aplicare de către ideologia fascistă. Romanul mai înseamnă o condamnare a climatului socio-politic și moral de la noi din deceniul patru care a favorizat nașterea gorilei.

Dacă la nivelul Eului individual voința de putere și suflul vital se manifestă prin atribute ce țin de temperament și caracter, la nivelul Sinelei colectiv acestea se exprimă prin muzică și joc, adică prin atribute ce țin de manifestările colective. Prin muzică și dans omul renunță la individualitate găsind în felul acesta drumul spre forțele, energiile primare, originare. Rebreanu surprinde cu mare putere de observație transfigurarea ce o produce asupra individului și masei dezlănțuirea dionisiacă. Să ne amintim hora cu care începe *Ion*. Descrierea horei pe lângă valoarea iconică și funcționalitatea etnografică are și o semnificație metafizică în spiritul ideilor din *Nașterea tragediei*. În repetate rânduri s-a remarcat că exprimarea personajelor rebreaniene e frecvent întreruptă, mereu eliptică, mereu însoțită de gesturi corporale. Prin modul de vorbire (frază eliptică, atributele vocii) se surprinde deplasarea dinspre minte spre trup și de la individ la grup. Vorbele devin membre ale corpului. Ele corporalizează pulsunile interioare. Toate aceste manifestări sînt în relații directe cu betia dionisiacă. Expresie a aceleiași betii este și jocul *Ciuleandra* din romanul omonim. Descrierea jocului este magistrală. Pe o astfel de pagină Nietzsche și-ar fi pus semnatuța fără ezitare! Recomandăm recitarea paginilor respective în paralel cu *Nașterea tragediei*. Crima cu care începe romanul lui Rebreanu nu e altceva decît realitatea fizică a actului sacrificial din finalul serbărilor închinată zeului Dionis. De reținut că *Madelaine-Mădălina* nu schițează nici un gest de împotrivire la agresiunea soțului. Probabil că frumoasa, blînda și resemnata *Madelaine* știe că prin moarte va redeveni *Mădălina* și se va reîntoarce în mediul ei, în timpul mitic din care a fost răpită fără să-l fi consumat pînă la capăt. Prin crimă (în termeni socratici) — actul sacrificial — *Puiu Faranga* o caută pe *Mădălina*, pe ființa, inițială, originară. Probabil că prin această ființă originară *Puiu Faranga* încearcă și el reîntoarcerea în momentul mitic din ciclul timpului, pe care nu l-a trăit. Strădania pînă la demență de a reînvia *Ciuleandra* are tocmai semnificația acestei reîntoarceri. În termeni nietzschienici, criza moral-psihică pe care o trăiește *Puiu Faranga* este o expresie concretă a conflictului, rupturii dintre perioada mitică (dionisiacă) și perioada istorică (socratică) din ciclul vieții.

Relația pe care am încercat s-o stabilim între Rebreanu și Nietzsche pune într-o lumină nouă instinctualitatea și violenta, primitivitatea și brutalitatea de care erau acuzate personajele romancierului: pune într-o lumină nouă naturalismul ce i se atribuia lui Rebreanu și era considerat ca un minus în lista superlativelor acordate. Pornind de la aceeași relație putem susține că pentru scriitorul nostru instinctul nu e un simplu reziduu ce se opune conștiinței. Pentru Rebreanu instinctul are semnificația energiei vitale aureolată însă de înțelegeri meta-fizice. Prin trăire în instinct existența Eului își întîlnește Sinele. Pornind tot de la această relație putem ajunge la originalitatea romancierului și la particularitățile analizei psihologice practicate de Rebreanu, atît de diferită de cea a altor romancieri interbelici. Mai mult ca alți prozatori, Rebreanu nu numai că e preocupat de psihologia abisală, dar reușește în mod deosebit s-o stăpînească, s-o descrie și s-o transpună în fapt de viață românească care convinge. Pornind de la *Nașterea tragediei* și făcînd o comparație între Rebreanu și *Sadoveanu* vom ajunge la următoarea concluzie: creația lui Rebreanu este tragică pe cînd a lui *Sadoveanu* e apolinică; prima are la bază principiul dionisiac, a doua principiul apolinic.

Ionel Popa

Cooperativa de supraviețuire

Spîie de întuneric tolănindu-se de-a lungul și de-a latul luminii de zi, clădiri de cărămidă avînd culoarea singelui de vită și înfățișarea unor articole de fond întesate de lozinci, un sentiment de irealitate coplesindu-te, amintindu-ți că ziua în care vei muri va fi la fel cu oricare zi. Jurnalul tău de adolescent plin de amintiri adulterine, încrederea ta de atunci, încrederea n-o risipi, respectă legile nescrise ale mașinii de scris, privește-ți cele trei pașapoarte din noptiera de la capul patului, suride-le. Doamne, vino Doamne, să vezi ce-a mai rămas din oameni, cîntă cel pentru care ziua în care au murit a fost o zi la fel cu oricare alta. Desigur că undeva la Delos cineva a spus că cel mai frumos lucru este cel mai drept, cel mai bun este sănătatea, dar cel mai plăcut de la natură este să obții ceea ce dorești cu ardoare. Pubelă cu dopuri de șampanie, viața unui oraș prin gunoaiele lui, dă-ne nouă, Doamne, gunoaiele noastre cele de toate zilele și ne izbăvește de figurile zimbitoare ale crainicilor de la TV. Din nimic să faci ceva: să fierbi o conopidă în apă. Mirosul să ajungă pînă în bibliotecă. Adică în locul unde, dezordonat, se adună hîrtii tipărite, discuri neascultate, videocasete uzate, arhiva revoluției, tot mai puține cărți cu dedicație de la tot mai puținii prieteni, tot mai multe zăbre... Și conopida? Subiectul poemului tău continuă să fiarbă...

Ion Drăgănoiu

Luceafărul

7

O NAȚIE, O ȚARĂ, UN POPOR

● Transilvania a fost unită de veacuri cu Țara Românească și cu Moldova:
De pe vremea dacilor, care și-au lăsat urmele lor sacre la poalele Carpaților, de o parte și de alta;
De pe vremea lui Mihai Viteazul, care în anul 1600 stăpânea, într-un singur hotar, Transilvania, Moldova și Țara Românească;
De la 1848, când revoluționarii cereau: „Vrem să fim o nație, una puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră“;
De la războiul Independenței, pe fronturile în care și-au dat viața, laolaltă, muntenii, moldovenii și transilvănenii, mișcați de aceeași aspirație milenară: „Să fie o nație, o țară, un popor strâns între hotarele moștenite de la străbuni“.
Consfințirea definitivă a acestei uniri avea să se facă la 1 decembrie 1918, prin actul recunoscut de toate națiunile.

CULTURA — TEMEI AL MARII UNIRI

● Ideea folosirii actului de cultură în lupta pentru obținerea independenței și unificării Statului și neamului românesc o găsim anunțată încă din 1848, dar un plan de organizare temeinică în această privință nu poate fi pus în aplicare decât după 1860, când încep să ia ființă acele puternice Asociații și Societăți rămase recunoscute în istoria patriei, prin activitatea lor, ca factori primordiali ai realizării Marii Uniri de la 1918. Temelia împlinirii acestui vis milenar al neamului nostru a fost Cultura, răspândită, cu precădere, în deceniile de după 1860, pretutindeni unde s-au aflat fiii neamului nostru — dar mai ales în regiunile vremelnice stăpânite de străini. Iubire de țară și de neam au avut-o românii totdeauna, dar exprimarea acestei iubiri, în condițiile vitrege de subjugare națională, trebuia făcută în afara legii nedrepte, străine. De aceea a fost nevoie să se folosească balsamul mîngietor și înălțător al Culturii.

Menționăm cele mai de seamă organizații culturale înființate în secolul trecut, pentru lupta de cîștigare a Unirii:

Asociația transilvănească pentru literatură și cultura poporului român — „ASTRA“, cum i s-a spus în mod curent, a fost înființată la Sibiu, la 21 octombrie 1861. Primii conducători: mitropolitul Andrei Șaguna, Timotei Cipariu și George Barițiu (președinte, vicepreședinte și secretar).

Bucoveniții ascultă glasurile celor ce propovăduiesc, în Transilvania, unirea tuturor românilor și înființează la Cernăuți, la 1 mai 1862, **Societatea pentru cultura și literatură română în Bucovina**. Principalul întemeietor și conducător al acestei organizații a fost Alexandru Hurmuzaki.

Societatea Ateneul Român a fost înființată, la București, la 31 octombrie 1865, prin strădaniile unui grup de intelectuali, în frunte cu Constantin Esarcu, P. S. Aurelian, Theodor Aman, B. P. Hasdeu, Alexandru Odobescu și alții. A avut ca preocupare principală organizarea de conferințe astfel încît pînă în 1918, publicul bucureștean a ascultat peste trei sute de conferințe — majoritatea avînd ca temă Unirea.

Societatea Academică Română (Academia Română), de mai tîrziu și-a început activitatea, la București, la 31 august 1867, sub președinția lui Ion Heliade-Rădulescu. Printre membrii acestei instituții, care au activat pînă în anul Unirii, s-au aflat și 36 de scriitori, aceștia urmărind, cu preferință, realizarea de opere care să înalțe sufletele românilor, să le sădească în inimi dragostea de neam și de Unire.

La 8 noiembrie 1866 s-a constituit, la București, **Societatea pentru învățătura poporului**, care, sub îndrumarea lui V. A. Urechia, înființează 21 de secții în toată țara, pentru organizarea de conferințe publice avînd ca temă principală unificarea Statului și a nației române.

Societatea Transilvania a fost înființată la București, la 3 mai 1867, chemînd la luptă pentru Unire, pe toți studenții. Printre cei dintîi conducători ai organizației s-a aflat Alexandru Papiu-Ilarian.

Și încă o societate cu largă activitate patriotică: **Liga Culturală**, înființată la București, la 24 ianuarie 1891 (**Liga pentru unitatea națională a tuturor românilor**). Primul președinte: Alexandru Orăscu. La 1 decembrie 1914 **Liga Culturală** avea cel mai prestigios comitet de conducere: Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Delavrancea și Nicolae Iorga.

Andrei Șaguna

Timotei Cipariu

George Barițiu

Alexandru Hurmuzaki

Alexandru Odobescu

I. Heliade Radulescu

V. A. Urechia

Al. Papiu Ilarian

Alexandru Orăscu

1 Decembrie 1918

EPOPEEA MEMORANDUMULUI

● În ultimul deceniu al secolului trecut, cînd asupra națiunii române din Transilvania întrecuse orice măsură, congresul Partidului Național Român a hotărît să fie trimis la Viena **Memorandumul** la redactarea căruia se lucra încă din anul 1881. Acest impresionant document, apărut în tipar la Sibiu, în anul 1892, în limbile: română, maghiară, germană și franceză, semnala toate relele stări de lucruri din Transilvania: „E neîndoios că românii muncesc pămîntul și jertfesc roadele muncii lor plătind fel de fel de dări; e adevărat neîndoios că românii dau,

ca oșteni, jertfa lor de sînge pentru părărea țării; e adevăr neîndoios că românii se impun ca popor deosebit care are aspirațiile sale culturale și conștiința despre importanța sa politică, geografică și politică...“. **Memorandumul** a fost dus la Viena, la șitul lunii mai 1892, de o delegație formată din 300 de patrioți. Administratia habsburgică a refuzat să primească documentul, ceea ce a stîrnit un uriaș de proteste, atît în țară, cît și peste țară. Autoritățile imperiale, alarmate au trecut atunci la represalii, înscer un proces memorandiștilor.

PROCESUL DE LA CLUJ

● La 25 mai 1894 procesul acesta, ținut la Tribunalul din Cluj, s-a terminat dîndu-se sentința de condamnare, care însumează 35 de ani de temniță grea pentru grupul inculpaților. Numele acestor martiri ai luptei pentru dreptate și libertate: Ioan Rațiu, (1), George Pop de Băsești, Vasile Lucaciu (2), Dimitrie Cor Daniil Barcianu, Septimiu Albini, Nicolae Cristea, Iuliu Coroianu, Patriciu Ba Aurel Suciu, Mihail Velicu, Rubin Pațiuța, Gherasim Dominic, Dionisie Ro și Teodor Mihail. Îi vedem pe toți în fotografia alăturată.

Cu procesul memorandiștilor s-a consemnat încă o dată de hotar din ciumata viață a românilor aflați în Transilvania sub stăpînire străină. În ziua de 25 mai 1894, cînd a fost dată sentința, întreaga suflă românească, de tîtîndeni, pornea hotărîtă, „cu toții într-un glas, cu toții stăpîniți de avoiață“, la marea luptă, grea și plină de jertfe, care va duce la Unirea cea mare de la 1 decembrie 1918.

Cea mai grea pedeapsă dată la proces i-a revenit lui Vasile Luca, 5 ani de temniță grea. Era socotit principalul agitator al românilor. După ieșirea din închisoare Vasile Lucaciu a fost ales deputat, apoi a venit la București unde a preluat conducerea **Ligii Culturale**.

Memorandiștii judecați și condamnați la Cluj, la 11 mai

PRESA UNIRII

● Cîteva dintre publicațiile periodice care și-au dedicat activitatea, cu precădere, luptei pentru realizarea Marii Uniri:

„TRANSILVANIA“, revistă editată de „ASTRA“, apărută la Brașov 1 ianuarie 1868 (pînă în 1878), apoi la Sibiu. Redactor: George Barițiu. Din paginile acestei publicații cititorii luau cunoștință, permanent, de rapoartele semănătoare „ASTREI“, deci de evoluția luptei pentru realizarea Unirii.

„ANALELE ACADEMIEI“, care publicau, la București, rapoartele semănătoare anuale, începînd din 1868. Tomurile respective cuprind mii de pagini rîtoare la problemele naționale și la lupta dusă de români pentru Unire.

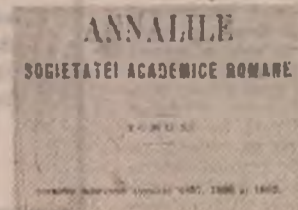
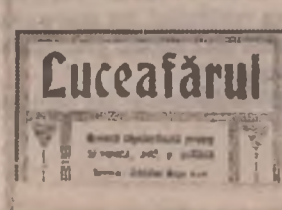
„TRIBUNA“, apărută la Sibiu, începînd de la 14 aprilie 1884 (pînă 16.IV.1903), sub conducerea lui Ioan Slavici, care cerea, permanent, ca „românii transilvăneni să fie recunoscuți ca popor deosebit, pentru că sîntem în număr de 3 000 000 de români...“. Pentru aceste afirmații Slavici a fost condamnat la închisoare, de mai multe ori.

„NEAMUL ROMÂNESC“, ziar editat de Nicolae Iorga, a apărut, la București, începînd de la 10 mai 1906 (bisăptămînal și apoi zilnic). A fost, printre altele, un adevărat „oficiu“ al luptei pentru Marea Unire, în paginile sale aparînd articole, cu acest sens, semnate de marii scriitori ai timpului.

„LUCEAFĂRUL“, care apăruse mai întîi la Budapesta, în anii 1902—1903 și-a mutat sediul la Sibiu, cu începere de la 15 octombrie 1906, pînă în august 1914. Conducător: Octavian Goga.

„ȚARA NOASTRĂ“ a fost patronată tot de „ASTRA“. A apărut la Sibiu începînd de la 1 ianuarie 1907, sub conducerea lui Octavian Goga, care, în primul număr, se adresează **Către cititorii noștri**, cerîndu-le să-și spună cuvîntul în problemele românilor transilvăneni, „spre binele obștesc“.

„ROMÂNIA“, cotidian apărut la Iași, sub patronajul Marelui Stat Major al armatei, începînd de la 16 februarie 1917, și-a consacrat, permanent, cele multe pagini pentru problemele luptei patriotice în scopul realizării Unirii, fost condus de Mihail Sadoveanu. Principalii colaboratori permanenți: Octavian Goga, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Alexandru Vlahuță, I. Agârbicea, Eugen Herovan, P. Locusteanu, Delavrancea.

FRUNTAȘI AI LUPTEI PENTRU UNIRE

● **TRECETI MUNȚII ÎN ARDEAL.** „Ardealul crede în dv. și vă așteaptă. Avem deci această dureroasă tărie a așteptării... Redați urmașilor voștri, redăți-vă vouă înșivă Ardealul, care este menit să fie patria noastră a tuturor. Trebuie ales astăzi între viață și moartea lor; ori treceți acum munții, spre ei, ca să-i scăpați, ori rugați pe Dumnezeu să ridice munții pînă la ei, ca să nu poată pătrunde pînă la voi glasul blestemelor lor“.

Octavian Goga
(în cuvîntarea ținută la București, la 15 martie 1915).

Fotografia lui Goga, pe care o reproducem, a fost difuzată, în timpul războiului, de autoritățile represive din Transilvania, oferind 1000 de coroane celui ce va ajuta la prinderea poetului, pentru a fi arestat ca agitator al poporului român.

● **SĂ NE PREGĂTIM PENTRU UNIRE.** „Despre Unirea cea mare trebuie să vorbim cît mai puțin și s-o pregătim cît mai mult. Să nu ne pregătim pentru defilare de steaguri biruitoare. Nu! Să ne pregătim pentru lipsa de acasă de la noi, să ne pregătim pentru moartea celor mai apropiați de noi. Dacă nu vom avea sufletul acesta, atunci biruința țărănilor noștri va fi zadarnică. Eu cred în cei mari și tăcuți, în aceia ale căror suflete cuprind tot ce am suferit, tot cît am luptat, tot ce avem dreptul să zmulgem prin luptă. În ei cred!“.

Nicolae Iorga
(în cuvîntarea ținută la Ateneul Român, la 24 ianuarie 1916).

● **O MISIUNE ISTORICĂ.** „Noi am arătat poporului și lumii întregi, cu istoria, cu filologia și cu elnografia în mînă, cine și ce este acest popor, de unde vine, ce limbă vorbește și ce viitor are. Neamul românesc, această sentinelă a culturii și a civilizației în orientul Europei, are de împlinit o mare misiune istorică, o mare și sfîntă datorie de onoare: dezrobirea fraților subjugăți și unirea Ardealului cu patria mămă“.

Vasile Lucaciu
(din cuvîntarea ținută la Galați, la 16 septembrie 1916).

● **EXISTENȚA UNUI POPOR SE AFIRMĂ.** „Nu noi, nu persoane individuale, ci reprezentanții națiunii, adică întreaga națiune română, stă aici pe banca acuzaților. Existența unui popor nu se discută ci se afirmă. Cel mai fericit eveniment al vieții mele va fi acela în care îmi voi lăsa oasele și țărîna în temnițele Ungariei (...“.

Ioan Rațiu
(la procesul din 1894, de la Cluj, intentat memorandiștilor).

● **CREDINCIOȘI STEAGULUI NOSTRU.** „O! țărani și orășeni, voi care v-ați plătit birul cumplit al singelui, trebui să știți că sînteți feciorii iubiți ai României de miine. Din durerile și chinurile voastre, patria întristată și cernită, în curînd va răsări ca o fecioară tînără, frumoasă, puternică și mindră, încununată cu frunze de stejar și cu frunze de paltin din nordul Ardealului. Fiți smeriți și iubitori, credincioși steagului nostru, căci în cutele lui zdrențuite de vitejie și de gloanțe se adăpostește sufletul României“.

Barbu Ștefănescu-Delavrancea
(în cuvîntarea ținută la Iași, la 7 iunie 1917).

● **UNIREA CU ȚARA ROMÂNEASCĂ.** „Dreptul națiunii române de a fi eliberată îl recunoaște lumea întreagă; îl recunoaște acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar o dată scăpați din robie, Transilvania aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă: Unirea ei cu Țara Românească“.

Vasile Goldiș
(în cuvîntarea ținută la Marea Adunare Națională, la Alba Iulia — 1 decembrie 1918).

Octavian Goga

Nicolae Iorga

Delavrancea

DRUMUL SPRE BIRUINȚĂ

● Menționăm cîteva dintre evenimentele care au întregit drumul spre biruință, al luptătorilor pentru Unire — în anul 1918:

24.I. O delegație formată din 73 de profesori și ziarisți români sosește la Paris, unde este primită de Consiliul Francez de acțiune parlamentară în străinătate. Sînt discutate problemele privind necesitatea Unirii.

4.II. Conducătorii Universității din Paris trimit o scrisoare Universității din București, în care promit sprijinul pentru lupta de realizare a Marii Uniri.

9.IV. Se deschide, la Roma, Congresul naționalităților din monarhia austro-ungară. În motiunea finală se recunoaște necesitatea luptei comune pentru obținerea unității naționale și a libertății popoarelor respective.

30.IV. Se constituie, la Paris, Comitetul Național al românilor din Transilvania și Bucovina, condus de inginerul Traian Vuia.

7.V. România este silită să semneze tratatul de pace cu Germania.

5.VII. Sub conducerea lui Vasile Stoica se înființează, la Washington, Liga Socială Română, încadrată în lupta pentru Marea Unire.

8.VIII. Nicolae Titulescu și Take Ionescu se află la Londra, unde au întrevederi cu marii oameni politici, în problema Unirii.

6.IX. La Paris ia ființă Consiliul Național al Unității Române, condus de Take Ionescu, Octavian Goga și Vasile Lucaciu. Consiliul va fi recunoscut de guvernul francez.

● După ce Statele Unite ale Americii recunoscuseră Consiliul Național Român Central — la 5 noiembrie 1918 — Marele Sfat al Națiunii Române din Transilvania și din Ungaria, lansează, la 28 noiembrie 1918, un Manifest către opinia publică mondială, în care se declară:

„Pe teritoriul său, strămoșesc, națiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate națională, și organizarea sa ca Stat liber și independent o va întocmi pe temeiurile democrației, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său, egalitatea condițiilor de viață, unicul mijloc al desăvîrșirii omenești... Națiunea română sub nici o condiție nu mai voeste să trăiască în legătură de Stat cu națiunea maghiară...“.

La 15 noiembrie 1918 Consiliul Național Român Central publică convocarea pentru Marea Adunare Națională, ce urmează a se ține la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918.

Vasile Goldiș

1 DECEMBRIE 1918

● Urmare convocării făcute de Consiliul Național Român Central, în dimineața zilei de 1 decembrie 1918 se aflau, la Alba Iulia, peste o sută de mii de români, sosiți din centrul Ardealului, din Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, pentru a participa la Marea Adunare. Era, acolo, „conștiința națională a patru milioane de români“ — cum a spus Vasile Goldiș. N-a lipsit nici o clasă socială, nici o organizație profesională, nici o instituție.

S-au ținut, mai întîi, adunări în diferite părți ale orașului, apoi la ora 11, cei 1228 de delegații ai circumscripțiilor electorale cu populație românească din întreaga Transilvanie, s-au adunat în ședință plenară, la casina militară din Cetate. S-a procedat mai întîi la alegerea biroului Marii Adunări. George Pop de Băsești a fost ales președinte. La masa prezidiului se aflau cîteva mii de scrisori venite din toată Transilvania, cu sute de mii de semnături ale românilor — toate exprimînd aceeași dorință: Unirea.

Raportul și Rezoluția asupra scopului Marii Adunări au fost citite de Vasile Goldiș. În acest timp, afară, în jurul Cetății, cei 100 000 de participanți la Adunare, strigau, spre a fi auziți acolo unde trebuia: „Vrem să ne unim cu țara!“ S-a trecut apoi la votarea rezoluției și toți delegații, într-un glas, s-au declarat pentru Unire. Și atunci, în acele momente de entuziasm general, președintele Adunării a anunțat, cu solemnitate: „Unirea Transilvaniei și Banatului cu România este decisă pentru totdeauna!“.

A urmat alegerea Marelui Sfat Național, format din 250 de membri. La 20 decembrie 1918 acest Sfat a ales un Guvern Provizoriu al provinciei — guvern care s-a numit Consiliu Dirigent. Marea Adunare de la Alba Iulia își desăvîrșise deci rostul.

DECRETAREA MARII UNIRI

● Principalul punct din Rezoluția votată: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, strînși prin reprezentanții lor îndreptățiți, la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretază unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii, cu România“.

La 24 decembrie 1918 s-a dat, la București, Decretul de unire a Transilvaniei cu vechea Românie, iar la 18 ianuarie 1920, Conferința de pace de la Paris a recunoscut „această unire legitimă, înfăptuită prin voința liberă a poporului român“.

Lui Nicolae Titulescu i-a revenit sarcina de a semna, la 4 iunie 1920, Tratatul de pace de la Trianon (Versailles) prin care se recunoștea, pe plan internațional, unirea Transilvaniei Banatului, Crișanei și Maramureșului, cu România (tratrat intrat în vigoare la 26 iulie 1921).

Documentar de
Ion Munteanu

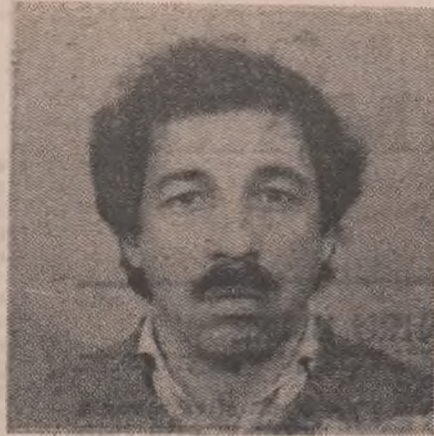
EPIDEMIE

Motto

„Pierderea de sine nu miroase-a bine“ (proverb popular)

— Și, de fapt, cum se manifestă?
 — Păi cum să se manifeste, dom' doctor, simt așa... o durere în moalele capului...
 — Așa... și?
 — Și atât.
 — Numai?
 — Aaa, ba nu! Și nu mai înțeleg nimic.
 — E și normal.
 — Și de cînd ai simptomele... adică, mă rog, chestiile astea?
 — Păi, ce să vă spun, de vro câteva luni, știu eu...
 — Da, da... Ascultă, dar n-ai uneori și senzații de vertij...?
 — Ce-i așa...?
 — Vertij, adică... hm! ameteală vreau să zic.
 — Ba da! Ba da, dom' doctor, uite cum le știți mata pe toate! Am, cum să nu! Senzații d-alea, adică ameteșc, să-nvîrte casa cu mine, ce mai! toate lucrurile să-nvîrte... Și atunci tre' să m-așez undeva, că altminteri cad.
 — Da, e clar.
 — Ce e... clar, dom' doctor? Ce boală leșniță m-a lovit?
 — Dar, ia spune-mi, te-ai mai uitat de-atunci în oglindă? De cînd spui că... de câteva luni...
 — Nu, dom' doctor, că sînt urît și bașca apoi că io sînt murd, nu-s ca 'mneavoastră, din rîndul marzilor și...
 — Și ce? Nu-nțeleg.
 — Păi 'mneavoastră poate că nu știți, da' legea ne interzice nouă ca să avem oglinzi în casă, ca nu cumva să ne vedem chipul... Nici să ne fotografîm... Auziți, dom' doctor, io vă spun ceva acum, da' e secret, jurați că nu spuneți la nimeni...
 — Jur, mă... jur!
 — Io am totuși o poză...
 — Vorbește, omule, mai tare, ce te ferești, doar nu te aude nimeni aici, la mine-n cabinet!
 — Am zis că io am o poză, una mică, dă dămuit, dă cînd aveam io doi ani, mi-a făcut-o cineva, nici mama cînd a murit nu mi-a spus cine, da' mi-a zis să păstrez secretul, în ruptul capului să nu spun la cineva... Da' io v-am spus 'mneavoastră, că vă văd om bun la suflet și milos...
 — Mda, e clar!
 — Ce e clar? Mă spuneți?... Nu să poate, dom' doctor, să-mi faceți una ca asta!
 — Nu, mă, nu! Mă refer la boală. Dar corpul... așa, te doare? Simți pe aici vreo durere...? Sau aici...?
 — Au! Da, dom' doctor, mă doare.
 — Și ți s-a învinețit și pielea, nu-i așa?

— Da. Uite-acuma văd. Așa e.
 — Dar nu simți că te-ai și îngrășat puțin?
 — Ba da, ba da! Aveți dreptate, dom' doctor... Da', sincer să fiu... io m-am gîndit c-o fi venit... blestemata aia dă...
 — Hai, lasă, nu mai plînge, omule! Ce naiba, ești bărbat în toată firea!
 — Bine, dom' doctor, nu mai plînge... Da' mă gîndeam că blestemata aia dă...
 — Da! De... gonfloriție.
 — Aia, dom' doctor, aia, arză-o-ar focu! Și io știu că atunci cînd vine aia, e clar, cum ziceți 'mneavoastră, adică e gata: Mă umflu și mă ridic la cer...
 — Da, dar nu e aia.
 — Nu e aia?! Oh, ce bine... Doamne-ajută!
 — Hai, gata, potolește-te, uite, ia batista mea și șterge-ți lacrimile...
 — Le șterg, dom' doctor, le șterg. Acuși... Mulțumesc!
 — Te simți greoi, ți s-au umflat picioarele și... ai uneori greață, ia spune-mi?!
 — Da, dom' doctor, chiar așa... Și știți, nu v-am zis, da' și nevastă-mea e la fel. Ca și mine, să plînge dă toate alea cite le ziserăți 'mneavoastră. Și mi-am zis, nimic pînă aci. Da' cînd am auzit dă greață, dă... ver... alea...
 — Vertijuri...
 — ... așa, dă alea, dă ameteți, zic haiți! c-am pus-o dă mămăligă! zic o fi rămas grea. Și m-a luat o frică, dom' doctor, nu vă spun! Apoi, taman pentru că știți 'mneavoastră, femeile murde, dacă naste, legea le obligă să-și trimită copiii în Murdocamp, că zice statul că acolo li să face educație ca lumea, cum că noi n-am fi în stare... și numai copiii dă marzi are voie să stea pe lângă părintii lor...
 — Da, marzogenie...
 — Cum?
 — Am zis marzogenie!...
 — Mă rog, cum ziceți. Dumneavoastră știți mai bine, că s'leți om învățat... Da' nu-i drept, să știți!...
 — Mda!
 — Nu-i drept, să știți, dom' doctor. Uitați-vă colea la mine, io am un băiat, ooooh! dragu' dă el, nu l-am văzut dă sapte luni. Aaaa, e mare! Și dă cum l-a făcut mă-sa, ni l-a luat statul, cîcă în îngrijire, și l-au internat în Murdocamp, unde a stat pînă la etatea dă douăzeci dă ani. Iar tot aici l-au calificat, cîcă l-au făcut om dă bază al societății. Și acum este muncitor agricol pînă undeva, pînă sud, parcă. Vine. Dă două ori pînă an, vine acasă. Stă două zile. De-abia-l pupăm, îl mîngîiem și după două zile fix, hop! vine gardianul de la Camp și ni-l ia. Și ne lasă cu inima pustie... pustie, dom' doctor! Da' să știți, io cred că nu-i copt de-a-juns...

— De ce?
 — Ei cîcă-i place. Pă cuvîntu' meu, dom' doctor, cîcă-i place. Că are acolo un colectiv închegat, cu oameni dă ispravă, uniți, cîcă face educație, citește ziaru', participă la concursuri dă înot și... baliverne, io zic, dom' doctor. Baliverne! 'Mneavoastră ce ziceți? Așa-i?
 — Știu și eu, măi omule?!
 — Da' ziceți că femeia nu-i grea... Nu-i așa? Adică cum?... Ha, ha, ha! Inseamnă atunci că și io sînt... Aoleu, că-mi vine să mă strîc dă ris, și io ce năting pot să mai fiu!...
 — Nu, nu... Dar...
 — Da' ce? Dă ce-ați rămas așa, pînă gînduri? E grav?
 — Măi, omule, cum să-ți spun... De la bun început mi s-a părut curios un lucru... De aceea te-am și întrebat asupra simptomatologiei bolii...
 — Ce-i aia? Sim... cum?
 — Simptomatologie! Și lasă-mă să vorbesc, omule! Va să zică, simptomele corespondeau perfect pentru a da un diagnostic fără a greși cituși de puțin. Boala — n-are importanță cum se numește, dar ți-o spun — îi zice **microcefalopatie endemică**...
 — Cum ați zis?... Aoleu, cită mai numele... Da' cum dă le țineți minte pînă toate, dom' doctor?
 — Microcefalopatie endemică, adică vrea să spună, pe-nțeleșul dumitale, că creierul se micșorează. În două cuvînte: intervine mai întîi o osteoporoză, adică oasele capului se înmoaie, asta la nivel exterior, fenomen urmat apoi, la nivel intern, de un proces de **eturdizare**, adică de brambureală, de zăpăceală, de pierdere a capacității intelectuale. Și, în sfîrșit, o resorbție treptată a întregului corp cefalic, fenomen care de-a lungul timpului — intervalul de timp este uneori extrem de scurt, trei-patru luni — poate duce la o dispariție totală a...
 — Cum...? Vreți să spuneți că o să-mi pierd capu'?
 — Cam așa ceva! Resorbția este mai degrabă o transvazare a conținutului cutiei craniene, adică a capului, mă-nțelegi, adică se varsă, un transfer al acestuia în restul corpului, sfîrșind prin a se lăsa tocmai jos, în partea inferioară a trupului...
 — Adică în picioare, înțeleg io bine?!
 — Da, pînă la membrele inferioare. De aceea te-am întrebat dacă nu ți s-au umflat picioarele și nu ți s-au învinețit.
 — Dacă înțeleg io bine, inseamnă că o să ajung să gîndesc cu picioarele...
 — Mda, cam așa ceva...

— Da' dă ce, dom' doctor, dă ce?
 — Măi omule, etiologia bolii nu este cunoscută. Fapt este că prin caracterul său endemic...
 — Adică cum?
 — Adică se întinde. De la unul la altul. Deci, prin caracterul său endemic, boala are acum o arie de răspîndire uluitoare de rapidă și de întinsă.
 — Aha!
 — Dar...
 — Da' ce?
 — Dar, ceea ce este foarte curios e că boala aceasta te-a atins și pe dumneata...
 — Deci asta e, nu mai scap?!...
 — Pentru că în general, adică în toate cazurile identificate pînă acum, boala s-a răspîndit doar în rîndul **marzilor**, adică la intelectualii, la... noi ăștia, în general. Contaminarea are loc în trepte, în linie descendentă...
 — Adică cum?
 — Adică pe nivele, de la cel mai de sus și pînă la cel mai de jos. Uite, de pildă, eu am căpătat-o de la șeful meu, medicul-sef de circumscripție...
 — Da, izact, că acum văzui că 'mneavoastră aveți capu' cam mic... E-te-te, dom'le, ce chestie!
 — ...El, la rîndul lui, s-a îmbolnăvit de la unul mai de sus de un șef de-al lui, acela, la rîndul lui, și mai de sus, și așa mai departe, pînă... hăt! sus de tot...
 — Ahaaa! Deci dă la... hăt! dă sus, d-ocolo a pornit?!
 — Exact.
 — Și acolo... hăt! sus, cum s-a pornit?
 — Eh! Asta nu mai știu. De-aia îți spuneam că etiologia bolii nu se cunoaște.
 — Aoleu, dom' doctor, inseamnă că e bucluc mare! Vai de păcatele noastre!... Da' noi, noi cu ce-am păcătuit, frate dragă?!
 — Așadar, asta mă surprinde, că boala te-a atins și pe dumneata... Inseamnă că peste puțin timp, aria de răspîndire va cuprinde și pe **murzi**... De altfel, am auzit eu și de unele cazuri în rîndul **murzilor**...
 — Na, beleaua!!
 — Poftim?!
 — Am zis că e belea mare inseamnă...
 — Nici o belea, asta este situația și o luăm ca atare... Trebuie s-o suportăm cu stoicism...
 — Cu ce?
 — Cu stoicism... adică stoic... mă rog!... Asta e, omule!
 — Mulțumesc, dom' doctor, mulțumesc din inimă!... Uitați, v-am adus și io o atenție... ceva... Mai mult n-am avut!
 — Vai de mine, omule, vezi-ți de treabă, nu te deranja!
 — Da' nu mă deranjez dăloc... Luați aci-îsa două chile dă prune, **rinclode** le zice, o bunătațe, știți ce-i aia... Face doamna niște gem, o minune, te lingi pînă dește, nu altceva!
 — Mersi, dragă!... Ah, nu uita! De-acuma să umbli numai cu izmene groase de lină, ca să nu răcești, să faci cumva vreo meningită... Ai grijă de dumneata!
 — Sîru' mîna, dom' doctor!... Mulțumesc.
 — Sănătate... La revedere, omule!

nastasia maniu

Cămara cu gînduri

1
 Vezi bine că totu' e să înțelegi.
 Să înțelegi, dar ce să înțelegi?
 Gîndurile sînt niște gingăni
 pe care nu le poți zări cu ochiul liber.
 Numai noaptea, citeodată, cînd se
 tirăsc peste tot
 și cresc monstruos,
 începi să le distingi formele greoaie
 și boturile cu care te încolțesc.

2
 Sub mușchi, sub licheni, sub caldarim,
 sub pietrele patinate de timp,
 se odihnesc privirile voastre golite de
 întrebări.
 Istoria e o caracatiță șireată,
 o bătrînă vicleană, cu lăzile pline de
 nestre
 ținute sub lacăt.
 Suride nepuțința noastră bine
 conservată.
 Deasupra, calendarul gastronomic,
 O substanță invizibilă umbliă prin
 cămara cu gînduri.

Ehe, pînă la primăvară mai e.
 Trebuie să ne țină brăncinarul și
 baierete.
 Dar uite că bate vîntul prin partea de
 nord a sufletului.
 Se anunță ghețuri la mal.

3
 Aș putea să tac. Aș putea să nu mă
 uit în calendar,
 să nu văd cum se apropie furtuna,
 să-mi mint privirea, să-mi trădez
 auzul,
 din moment ce oricum tot va ploua cu
 flăcări,
 din moment ce singele nevinovaț tot
 va înroși caldarimul.
 Aș putea să tac, din moment ce
 cuvintelor mele
 tot li s-a tăiat limba
 și acum singele lor albastru
 îndoliază hirtia de scris.

Vîntul răvășește gîndurile
 și ideile, în asemenea condiții
 climatice,
 își pierd coerența.

4
 Stă și se nîță la mine cu privirea mea
 în care

se poate zări o căsuță
 ori mai degrabă un fel de cușcă de
 ciine.
 În ochii de culoarea sofranului sau,
 dacă vreți,
 a castanelor călătoare,
 mai poate fi văzută plutind o barcă pe
 valuri.
 Stabilitate și mobilitate: căsuța și barca
 pe valuri.
 Nu l-am văzut niciodată dormind ori,
 poate,

doarme cînd dorm și eu, deși eu nu
 dorm niciodată,
 eu călătoresc în somn pe partea cealaltă
 a lumii.
 Acolo nopțile sînt zile și zilele sînt nopți
 și toată lumea este extrem de
 politicoasă,
 inclusiv asasinii.
 Ei teucid cu zîmbetul pe buze și îți
 spun pardon,
 iar tu te simți obligat(ă) să le
 mulțumești
 post mortem.

Viziune II

Ce bizar chip are în seara aceasta
 luna,
 ca și cum sus, în boltă, cineva ar fi
 decapitat un inger,
 ca și cum o revărsare de lumină în
 loc de singe
 ar fi inundat cerul.

Băltoace roșietice umplu văzduhul,
 în care eu imi bălăcesc gîndurile,
 cugetul, sufletul.

Ce bizar chip are în seara aceasta
 fîntina,
 fîntina în care un inecat ride la stele.

Ce bizar chip are fîntina
 în care sufletu' meu s-a prăbușit
 în timp ce dormeam în chenarul
 ferestrei

de la etajul zece.

POEȚI DIN REȘIȚA

COSTEL STANCU

* * *

trăiesc în orașul ăsta unde de sărbători jupuim
picile metalice ale ieșilor pripășiți prin containere
unde la capătul podului întâlnești
lustragiul falit ce așteaptă miriapozii
în orașul ăsta secunda simte bătaia ceasului pe
propria-i piele
de-a lungul autostrăzii melcul tirăște viteza luminii
vântul scalpează creștetul pietrei de care se împiedică
eu la etajul VII al imobilului privesc
pe masă carcasa oului și țigala
șarpele răsucit pe incuetoarea genții ce-o port sub
braț
aud că vecinul de la parter și-a pălit gloria cu o rangă
și tare-mi vine să strig hei în buzunarul meu
lozul cîștigător stă zgribulit lingă praful de pușcă

* * *

ca într-o apă adincă
mă arunc în viață cu biblioteca legată de gît : nichita
dinescu poezie ș.a. citate poeme întregi stau parcate
fără plată în mintea mea

mă-nspăimîntă hohotul lor
aruncat între mine și mine pe o sîrmă de telefon
umbra se uită
la mine cu mina streășină la ochi : ăsta o fi oare ?

în lume se fac schimburi de bani brevete microbi
se acordă premii anuale...

eu mă privesc în oglindă
ciudat cum seamănă între ele cele două
jumătăți ale trupului meu

ION CHICHERE

moartea poemului
rimelat

....pornim amindoi vinătoarea de capre
vinătoarea foamei în munții Carpați"
N. LABIS

scrii și plîngi
de ce nu mîninci și plîngi
carnea poemului rimelat
ca o căprioară cu ochii adinci (?)

altceva nu am trupule
înțelege și tu stăm la cozi să vinăm
căprioara frumos desenată

pe conserve în rafturi de lemn

e frig și-n tuneric plîngem tăcuți
mută luna-n poem dacă poți să o muți
spune că susură limpezii robinetele
setea mă năruie nu-mi mai fă semn
să tac

lasă-mă să beau singele acestui poem
și cu pielea lui să mă-mbrac

DINU OLĂRAȘU

lent și neîndurător

e-un fel al morții de a fi
lent și neîndurător
aici
pe o stradă îngustă
pe care cobor
și cureaua sandalei
mi se desface

FLORIN T. GIULVEZAN

poem

iubito treceam
pe podeaua verde a bălții
și nimic nu se întimpla
apăsam pe mătase
cum apasă roua în zori
minunindu-mă tu
erași de partea cealaltă
pe malul mai lin

mai aveam cîteva bătaii de aripi
sau cîteva pași
— n-am să știu niciodată

pur și simplu

ceva s-a schimbat în obiceiul lor de a fi
unii așteaptă alții scriu scrisori foarte
lungi

luna bate ostentiv
adulmecind în anii lor apropierea
tîrziului

ceva s-a schimbat în ochii bătrînilor
în unii vezi timpul cum își deapănă
mărunțisuri

în alții lacrimi mari argintii
unii așteaptă alții se duc
rotiți înspre ochiul adincului

ceva s-a schimbat în obiceiul lor de a fi
sau pur și simplu învață limba
dintre morți și vii

CONSTANTIN RUPA

răsună valea din

psalmul LXXXIV

era / dacă mai ții bine minte tovarășele dragă pe
vremea cînd / eternitatea începea chiar acolo în /
spatele barăcilor atelier nea iacobel scoțea la chenzină
o / glajă de țuică prefriptă pîiii / ca o spadă de toledo
și / să ne trăiești meștere noroc mă 2 / 3 / și / ră-
suuuună valeaaaa de la bumbesți la al nouălea cer
organizai reuniuni ședințe baluri / ne recitai pe străzi
spre cămin versete din capitalul / și ieșise un soare
nou ziceai / și eram mereu în april / la întoarcere ții
minte tovarășele dragă o pioneză în ușă pssst / era
semn că iar seri la nemaipooomeniilitul neecemaliiiau-
ziiituuul roman dă șantier de fapt / scriai pe ascuns
scrisori parfumate ți / le trimeteai a doua zi ca să
crești în ochii tuturor și / -n vremea asta tovarășele
dragă celalți ha ha / așteptam în frig în stradă să
vină dimineața costelivă să ne pască uneori / pe umeri
cu aceleași hamuri de vinzare venea la oraș tata / ce
mai e pe acasă întrebam / of / ta el întinzindu-mi
rana din palmă nu / mai ies stelele la numărătoare
taică și / stam amindoi pe patul meu plin de mituri
și alte insecte priveam / cum trec pe apa simbetel
colacii cu lumina rătăciților din / noi alergam apoi
prin imala de pe drumu gării / de ne tremurau ții
minte tovarășele dragă / genunchii glasul cînd flutu-
ram batista spre / satul ce se zărea tot mai firziu tot
mai departe / în cer

poem cu vampiri

stăteam ei bine da cu o fantomă la masă
la parcă mărul de aur vorbeam ba
de una ba de alta ba
mai mult de miim
ustoasa de măderat vin de regiune super
superior stațiunea viti-vinicolă miniș n.l.
108/70 (ca plătea)
și plictisii răsfoiam un album
de familie cu vampiri dracula nosferatu ulte-l
aici unul pe olița de noapte din
colo altul în pantaloni scurți toți
imi pun seara gheara în pieptihhh
peste borcăitul meu doi îndrăgostiți dau
năvală se lasă o liniște de catedrală uimit
pun la ochi lornlonul unei lacrimi nepăsători
ei decupau aerul din jur cu
o mireasmă de meri în floare în
tr-o reverență pioasă clipa încremenise la
picioarele lor eu
admiram acea grădină fantasmagorică din care
dalbe mîini imi mingiau fruntea
cu o cunună de flori de mărăcine doamne
dumnezeule care nu exiști dă-ne nouă
chipul și asemănarea lor

Constatări

Cînd nu faci caz de frig — sau
de arșită —, cînd nu te revoltă pier-
derea unui nasture sau felul în care
mătură cineva curtea, înseamnă că nu
ai gust și nici instinct epic. Liniștea în
fața istoriei, refuzul exteriorizării și al
patosului, îndreaptă spre mistică sau
spre poezie.

În București, liniștea e rurală. Ascul-
tînd-o în unele după-amieze de dumi-
nică, ai senzația că auzi o turmă de
capre pascînd sau timpul putrezind
sub cer, simplu, firesc, fără nici o ur-
mă de înfloritură retorică.

Dacă nu vine omul pe care-l aștepti,
va veni Dumnezeu.

Nimic din istorie nu mi se pare atît
de îndepărtat cît propria mea copilărie.

Orice carte — inclusiv una de ști-
ință — trebuie să fie în felul ei un
roman : să te implice într-un proces
de modificare, să îți dea sentimentul
ast — erii la drum și pe acela al călă-
toriei.

Scepticismul, pesimismul pot fi trîm-
bițate fără primejdie pentru acela care
le mărturisește. Numai optimismul

adevărat este susceptibil de volatiliza-
re și în consecință trebuie ascuns cu
grijă, destăinuit rareori și nu oricui.

Excesul de ispite mărunte, de diavoli
minori și de căderi mici imi sugerează
niște bibelouri ale răului.

Pentru a ajunge să se împlinescă,
dorința care arde puternic în mine tre-
buie să devină cenușă, să se răcească
și să se împrăștie, să nu-mi mai apar-
țină.

Feminitatea, duioșia, indulgența ce-
rului... Nuanțe pe care le distinge nu-
mai acela care a cunoscut mila de si-
ne însuși.

În perioadele de stagnare și inhibi-
ție, oamenii ar putea să prefere zvîr-
colirii și agitației, demnitatea neputin-
ței.

De ce nu mă pot indigna, de ce nu
pot fi vehement și de ce nu m-am sim-
țit niciodată nedreptățit?... Pentru că
am trăit mereu cu sentimentul că Dum-
nezeu nu ne rămîne dator.

Dacă ne-am însemna fiecare gînd și

fiecare vorbă, ne-am da seama ulterio-
r că am presimțit sau chiar am știut
tot ceea ce avea să se întimplă și că
ne-am prefigurat viitorul tocmai prin
acele cuvinte care aveau aerul că sînt
„aruncate în vînt“.

În momente de capitulare sinceră și
resemnată am simțit mai puternic de-
cît oricînd frumusețea Lumii ; uriașă
ei ispită estetică.

Citind Ecclesiastul, ți dai seama că
meditația este incompatibilă cu podiu-

mul, cu tribuna și cu ziarul. Este o ru-
găciune pe care nu o adresezi nimănui,
un havuz reflexiv...
În începutul dintii, imperceptibil, al
toamnei, înfloresc cicatricile.

Adevăruri integre și nude, surprinse
în prospețimea lor inițială — iată ce
numesc poezie.

Omul părăsit, acela care își ia viața
de la capăt și convertitul pot să adul-
mece prospețimea sălbatică a viitoru-
lui : ei au dobîndit privilegiul unui nou
început.

O operă nu provoacă decît în contex-
tul istoric în care a apărut. Odată
consumat acesta, un poem suprarea-
list devine la fel de inofensiv ca și un
capitel antic.

Numai lumina disperării e senzuală
și mistică totodată.

...Deîndată ce auzeam pornindu-se, în
sfîrșit, ploaia în noapte, trăiam o sen-
zație de ușurare vecină cu izbăvirea...

Dan Ciachir

Romanele lui Ștefan Agopian

O riginalitatea primului roman al lui Ștefan Agopian, **Ziua miniei** (1979), constă în faptul că, plasat în principal într-un prezent istoric, anul 1915, adică în preajma războiului românesc, acțiunea se proiectează totodată nu numai retrospectiv, de-a lungul secolului al 19-lea, chiar până spre începuturile lui, dar și anticipativ, în vremurile ce aveau să vină, uneori până spre noi, înfățișate ca amintiri din viitor. Dar, împotriva împrejurării că punctul central al acțiunii este plasat într-un an cu semnificații istorice proprii, atât prin ceea ce l-a precedat cât și mai ales prin cele ce i-au urmat, evenimentele importante sunt semnificate doar în trecut, totul constituindu-se prin atmosfera frivolității an-istorice, fapt ce poate fi luat drept ironie.

Nici în al doilea roman istoric al lui Ștefan Agopian, intitulat **Tache de Catifea** (1981) care se petrece în anii din jurul revoluției lui Tudor Vladimirescu (eveniment prezent și în **Ziua miniei**), istoria propriu zisă nu se manifestă decât prin trimiteri piezișe, deci fără a avea vreo importanță. Ceea ce este acum nou, în narațiunea la persoana întâia sau cu naratorul adus la rangul strict obiectiv al persoanei a treia, este amestecul atmosferic de cultură și fantastic, asemănător parcă celui din **Manuscrisul de la Saragoșă** al contelui Jan Potocki. Fantastic asigurat inițial prin mărturisirea naratorului, că nu mai aparține lumii celor vii: „eu, Tache Vlădescu, zice el — după ce și-a atribuit chiar calitatea de autor —, născut în anul 1800 și mort peste patruzeci și opt de ani, ucis imediat după revoluție”, ca și prin numele neliniștitor simbolice ale unor personaje: Mamona cel Bătrîn, Mamona cel Tânăr, Piticul. Cultura prezentă fiind prin citarea de către personajele care aparțin clasei boierești, a numelor lui Rousseau, Diderot, Campanella, Guicciardini, Menandru etc., rostite fără prețiozitate, în cea mai firească ordine a lucrurilor. **Tache de Catifea** este, în felul său, un anti-roman, cu acțiunea împiedecată, aminată, fragmentată, vagă și nefinalizată, — un roman al lenei, așteptării și somnolenței. Cineva spune: „stăm și așteptăm și așteptăm nu se poate întâmpla nimic altceva decât statul și așteptatul”; iar tehnica narativă și însăși modalitatea narativă sunt astfel definite și exemplificate: „cu gândul numai la oceanul pe care

deja îl calculase și îl desenase, o dihanie enormă și inutilă, făcută din tuburi și lentile, cu care ai fi putut privi oriunde, dacă acel oriunde s-ar afla destul de departe de tuburile și lentilele alea. Toată primăvara făcând numai asta, și la urmă de tot, în luna mai poate, când deja ne plictisiserăm să tot așteptăm să se întâmple ceva, privindu-l cum își mișcă piciorul pe pedalele strungului pe care îl montase în chioșc, sub nasurile noastre, și tot dînd din picior pe pedala aceea și așchiile sărînd în toate părțile, talașul acela mirosind a taniu, și chiar o bucăciță de lemn căzînd ca un fluture efemer în cafeaua lui boier Lăpai și tulburînd un desen oarecare făcut de caimac, numai atunci, când plictiseala și ironia noastră, privindu-l ajunseseră la maximum, atunci de abia, oprindu-se și privindu-ne, a spus primele cuvinte”. Pe cînd ironia, difuză pe întreaga suprafață a romanului, poate coagula uneori în caricaturi donquijotești: „Stătea ca un par înfipit în crupa unei mirtoage, ca și cum cineva ar înfige un par în spatele unei dihanii pe care numai din cauza harașamentului puteai s-o asemeni cît de cît unui cal, adică a șei și a friului, și a zăbalei, și a restului de curele și catarama, și în spatele animalului un par cu bărbuț despre care dacă știai, știai că e boierul din starea a treia...”.

Romanul **Tobit** (1983), care se petrece tot în Oltenia, precum cele anterioare, e deasemeni o narațiune istorică de felul lui **Tache de Catifea**, de astă dată cu încă un veac înapoi, pe vremea ocupației austriece a provinciei de dincolo de Olt, adică la începutul veacului al 18-lea. Împreună cu cel următor, **Sara** (1987), formează o unitate, atât prin personaje comune ambelor romane cît și prin epocă, deși acțiunea se deplasează acum la Sibiu — însă tot sub austriece. Amalgamul de orient și occident al celor două romane accentuează pitorescul lor, care se dezvoltă, cu aceeași ironie caracteristică lui Ștefan Agopian, în matcă mitică, adică în tipologia Vechiului Testament, de unde sunt scoși și adaptați nu numai Tobit orbul, fiul său Tobie, aici numit tot Tobit, și Sara, ci și slujitorul lor, ingerul Rafael. Bine înțeles însă, spre deosebire de fabula testamentară, povestea lor, așa cum se desfășoară în romanele lui Agopian, nu are nici o finalitate, fiind supusă tehnicii narative de amănare, de promi-

haiku

Noapte de anul nou.
O mască pe nisip —
Valul o spală de orice urme umane

Constantin Abăluță

siuni neonorate, de deviere epică prin stagnare, delăsare, inerție. Magicul realității, mitologicul din realitate, irationalul în real, ca și conștiința textualității, vin — pe cale directă — din literatura onirică, deci nu numai din experimentele și teoriile prozatorilor occidentali, dar fără poezia creatoare a predecesorilor români, accentul căzînd acum pe exemplificarea, pe demonstrația teoriei, care de astă dată este mai mult implicată decât implicată. În stratul sensibil propriu zis al acestei proze, se manifestă mai mult somnul decât visul, torpoarea epică datorîndu-se adesea unor excese bachice.

Substituită prin fapte refractare conținutului epic, acțiunea din romanul **Tobit** corespunde mergerii înainte și înapoi a timpului, despre care autorul spune că: „poate fi comparat cu bucla unei sfori prost întinse”, după cum în romanul **Sara**, lui Tobit i se atribuie figura unui ins „tăcînd și privind drept în fața lui puțin buimac și urînd stîns, în el funcționînd o mașinărie complicată și necunoscută minții noastre”. Nu e de mirare așadar, că personajele lui Ștefan Agopian trăiesc adeseori într-un viitor care nu este o simplă aspirație, ci o actualitate vie, ca și aceea a profețiilor testamentare: „Voi avea un copil cu Tobit — spune Sara părintelui ei — și tu vei lua copilul și îl vei crește. Îl vei boteza Ioan ca pe tatăl lui fiindcă va fi băiat”, iar alt personaj vorbește ca-n transă: „i-am văzut pe cei care mergeau spre eșafod într-o căruță trasă de doi cai îmbrăcați în negru. Nu îți pot spune numele lor fiindcă toate acestea nu s-au întîmplat încă, de abia la iarnă s-or întîmpla”. Textul lui Agopian purtînd cu naturalețe propoziții ca: „viitorul este trecut” sau „singurul lucru adevărat este viitorul”. Însă acestea nu sunt aici fenomene și idei din domeniul parapsihologiei, ci țin de o anumită concepție a textului; odată, cineva spune: „va sosi un personaj nou, venit dintr-o altă carte” — și într-adevăr, în romanul **Sara** poate sosi la un moment dat, chiar dacă extrem de episodic, un oarecare Rabutin de Büssey, al cărui nume trimite la Bussy-Rabutin, autor din secolul al 17-lea al celebrei **Histoire amoureuse des Gaules**.

Ideea că textul nu este doar o biată copie, răsfrîngere a realității, ci o formă ontologică autonomă, deoarece se scrie pe sine, deoarece are o origine, o ascendență pur textuală, apare

frecvent în **Tobit**, roman care își trage existența din textura biblică: „totul trebuie povestit și, odată cu ține, povestea este spusă de Altul. Nenumărați Alții stau înșirați unul deasupra celuilalt atunci cînd se deapănă o poveste” sau „în carte sunt scrise viețile lor așa cum vor fi” — notabil fiind aici accentul pus pe viitor; sau, cu sensul că realitatea își caută legitimitatea în text: „nu a mai avut încotro, s-a strecurat între filele cărții, s-a făcut una cu acele cuvinte și s-a rostogolit o vreme împreună cu ele” sau „nu făceau decât să aștepte ca, din desfășurarea cărții, înceată desigur, să se întîmple tot restul”. Încît, materialității reale a acestor romane să-i corespundă o materialitate ideală ce poate fi alcătuită din mercenarii, țărani, bandiți, călugării, aristocrații, burghezii, românii, austrieceii, bulgarii, albanezii, ce le parcurg, făptuind cruzimi și asasinat și producînd atât de des sudoare, salivă și vomă, urină și fecale; o lume în care întunericul ce se răsfăță capătă concretețe dureroasă, pe cînd lumina străbate rar și prin aberație.

Între **Tobit** și **Sara** s-a interpus **Manualul întîmplărilor** (1984), mic roman („sotie”, cum ar spune francezii), ce se revendică din **Noul Testament**, unul din personaje, Ioan, rostînd cuvintele Evangheliei după Matei, iar celălalt, angeloid prevăzută cu aripi, purtînd numele voltairian de Zadic — acțiunea sa petrecîndu-se în anul 1808. Un alt personaj, intrus în micul roman, se crede în ospiciu — și nu e de mirare, căci atmosfera pare împrumutată din poveștile baronului Münchhausen, iar faptele sunt fabuloase precum în **Istoria ieroglifică** a lui Canteмир, al cărui cacodemon își face realitate apariția, iar animalele fantastice par a descinde din seria științific prevăzută de **Phylogolos**. Și aici abundă cultura — și antică și medievală —, de seama misticilor ca și a alchimistilor. S-ar putea spune că, prin cei doi măscărici superiori din **Manualul întîmplărilor**, dintre care unul armean, autorul lor încearcă o instructivă și ispititoare întoarcere în realism a lui Urmuz — încercare transparentă de altminteri și în romanele din ciclul **Tobit**, ciclul care are toate șansele să continue, în ciuda incontinuităților lui structurale.

Ion Negoitescu

leo butnaru

Și totuși...

Ziua
bulboanele oglinzii mimează
sentimentalismul rece,
distant
precum ochiul de apă stîcînd
în copca săpată-n
ghiața iernii.
Noaptea
adîncul oglinzii este
un turn umplut cu scrum.
Și totuși
dimineată de dimineată
chipul nostru renaște
sîc însuși zîmbindu-și
a îmbărbătare.

Prag de iarnă

Iată-ne în prag de iarnă, nostalgici
ca după un vis frumos
pe care ni l-a întrerupt cineva
trezindu-ne. Pe orizonturile brumate
atînce de ramii în clătînire,
de aripile zburătoarelor atînce
rămîn semne distincte
ca pe geamurile asudate
pe care-și trecea degetele
îngîndurata noastră adolescență,

privind
cum, peste casele mahalalei, se ridică
amfore și arfe de fum. Arfe mute...
Se auzea

doar cîripitul vrăbiilor, rînit

în promoroaca deasă, aranjată pe rami
asemeni rumegușului de fier
străbătut de curenți magnetici, mai
amintînd
și de fotografiile-roentgen. Anume
pe atunci

îngîndurata, dar totuși
naiva noastră adolescență își spunea
că brumatele grădini ar avea nevoie
de cardiologi cu mare faimă
care să încerce a reanima rozele;

de vraci
la trandafiri impurpurați cunosători
ca la inimi omenești...

Odată și odată

Logic chibzînd,
pietroul tăbîrcit de Sisif
din zi în zi se face tot mai mic —
în aburcarea și rostogolirea sa
el se roade, se șlefulește de alte pietre,
devenînd tot mai rotund
și mai puțin în greutate,
pînă va ajunge cît
o pietricea de riu,
cît o pietricea lustruită de valurile
mării,

cît o pietricea sărată pe care,
asemeni oratorului Demostene,
Sisif o va pune sub limba-l petică
de atîta tăcere
ca să strige odată și odată clar:
— Lume, lume! Am isprăvit!

Depărtări

Ce ar însemna
peste nouă mări și nouă țări?
Nimic n-ar însemna
în comparație cu

peste nouă suflète
și încă nouă suflète omenești
care au fost prietene
ori neamuri
ori aprig îndrăgostite au fost
și-acum — înstrăinate...

Ironică?

1
Parcă pricep ce îndrug:
supraviețuiau ei și zimbrii,
dacă
se lăsau aplecați
în jug.

2
Parcă pricep ce îndrug:
racul roșu se retrage obsesiv
dintr-un posibil jug.

Întrebarea

La încheierea vacanței
din munții natali revenînd
în forfotitorul Cernăuți — oraș în care
de cînd temelile-i
se tot filozofează, —
la una din prelegeri se adresă
bătrînului profesor,
parcă nitam-nisam se adresă:
— Ne aminteai, cu subtext,
că viața noastră, a oamenilor
se întregește, colea,
din puțin peste
20 mii de zile și nopți; adică —
să muncim, să muncim, să muncim...
De la subtextul în cauză pornînd,
vă rog să ne ajutați,
pe mine și pe Costin,
să găsim dreptul răspuns
la următoarea întrebare:
admitem
că cineva din noi
va ajunge renumit
și s-ar cuveni să-i fie
memoria înveșnicită:
cui ar fi mai cu cale
să i se dea numele său — unci străzi
urbane

sau unei punți aruncate
peste o prăpastie în munți?

...Ca și alte dați,
răspunsul bătrînului dascăl
a fost înțelept.

Confuză surpriză

Nu ți s-a întîmplat să innoptezi în cîmp
și, trezindu-te în zori,
să simți, să observi lăstari ațoși,
reclămînd de volbură
încolăciți pe degetele tale? —
Sălbatic.

îți zvîcnesc brațele îndărăt
ca de la foc,
ca de la gură de șarpe!
Ce sentiment de dramatică
și, totodată,
leșetică stupeoare...

Mestrovici

Sculptura europeană modernă avea să cunoască, în ultimul secol, trei mari resurrecții, generate de apariția în spațiul ei artistic a trei personalități — Rodin, Brâncuși și Mestrovici. Fiecare dintre acești titani ai celei de a treia Renașteri a artelor pe bătrînul continent a declanșat în sculptura contemporană nu numai simple valuri prozelite, ci adevărate furtuni regenerative, care au definit, în termenii ei esențiali, sculptura universală.

Despre Mestrovici publicul românesc are prea puține date de referință. După al doilea război mondial, prezența lui în spațiul cultural românesc a fost rarefiată și, cu o singură excepție, prea puțin concludentă. Excepția de care pomeneam se referă la remarcabila expoziție de sculptură și desen găzduită prin anii '60 de sălile Dalles. Era, dacă nu ne înșelăm, primul contact masiv și direct cu opera creatoare a titanului iugoslav, receptată în versiune originală și într-o diversitate stilistică, pe care puține capitale ale lumii au avut ocazia să le găzduiască. Deși, puțini cunosc astăzi că Bucureștiul se afla în posesia unuia dintre cele mai impunătoare și reușite monumente equestre, pe care artiștii de după Donatello și Corleone le-au durat în agorele publice ale Europei. Este vorba, de „demolatul” monument equestru al lui Carol de Hohenzolern, pe care tribunii proletcultismului postbelic l-au interzis tezaurului național, pustiind Piața Palatului de unul dintre cele mai prestigioase argumente artistice ce au sălășluit pe pământ românesc. Mai mult decât atât, din câte cunoaștem, acest monument, purtînd semnătura lui Mestrovici, reprezentă la scara întregii opere a marelui sculptor, singura compoziție ecvestră monumentală pe care a realizat-o artistul. Datorită unor multiple și alambicate împrejurări ale soartei, acest monument de excepție mai există și astăzi. Și, poate că nu îndrăznim prea mult sugerînd actualelor generații postrevoluționare să restituie conștiinței, atît de

sărăcite, a poporului român, nu atît memoria unui monarh, ce a păstorit peste destinul lui un crîmpei de vreme, cît capodopera unui mare creator al umanității, ce a înțeles să folosească prilejul unei generoase comenzi monarhice pentru a săvîrși o lucrare menită să înfrunte Durata.

Mestrovici, ca și Brâncuși, a avut viziunea sculpturii concepută ca un element al unei ambiante cosmice. Spre deosebire de acesta, Mestrovici a folosit ca reper fundamental al creației sale personajul uman. Nici o formă din cele create de sculptor nu s-a abătut de la acest pol al realului. Toată încărcătura sensibilă pe care ne-o relevă creația acestui sculptor se revendică prin aceste reprezentări și, în acest spirit, opera lui Mestrovici este o prelungire în modernitate a cuceririlor marii artei renascentiste. Ca și Paciurea, din arealul sculpturii noastre naționale, Mestrovici a închipuit și a realizat o operă cuprinzătoare, în care clasicitatea se exprimă în tonuri și nuanțe ce aparțin

indiscutabil secolului XX. Arta lui Mestrovici a dezvoltat, în termeni de o originală expresivitate, sensurile titanismului consacrat de marea tradiție a sculpturii europene, ce s-a materializat de-a lungul a mai bine de două milenii de eforturi creatoare. Timp în care civilizația mediteraneană a cunoscut două culminații la fel de influente, în evoluția spiritualității artistice a continentului: Helenismul și Renașterea medievală. Probabil, acesta este vectorul care indică evoluția omenirii către o a treia culminație a existenței sale spirituale. Pe un asemenea traseu se situează și creația lui Ivan Mestrovici.

O serie de exegeți au accentuat asupra datelor specificității „regionale” a conceptelor și modulelor formal-expressive, cu care a operat sculptorul în cuprinsul operei sale. Nu ne propunem să delimităm aici nuanțele naționale ale creației mestroviciene, atîta vreme cît viziunea sa s-a dovedit a fi o continuă aspirație spre universalitatea rezoluțiilor și reprezentărilor plastice. Nu întîmplător artistul a realizat pe o mare

suprafață de teren, în zona piemontană a Alpilor Dinarici, un ansamblu arhitectonic-sculptural și ambiental de o mare densitate stilistică, un fel de Bomarzo iugoslav, în care edificiile, capitelluri, fîntîni, cariatide, amfilade, esplanade, ansambluri tabernacole și sanctuare au compus spațiul universul imaginat de acest demiurg al omenirii.

În arta universală, sculptorul iugoslav împune un tip de umanitate, caracterizat deopotrivă prin gravitate și maiestate a gestului simplu, prin elocința sublimată a formelor și prin simbolismul desăvîrșit al deslușirilor plastice. Personajele sale au ceva din demnitatea, mult mai credibilă, a eroilor titani și a martirilor decît aedulcoratorilor reprezentări zeești. Prin creația lui Mestrovici omul real — fie el mamă, luptător, plugar sau cneaz — intră în panteonul valorilor definitive ale umanității.

Corneliu Antim

muzică

Muzică și dactilo

am vrut să scriu despre un concert de foarte bună ținută (Capoianu, Marbe, Ștefan Niculescu). Sau doar să-l semnalez. Umor, frăgezimi sonore, generozitate coloristică. Generația matură și mereu surprinzătoare. Puțin, desigur, dar ce rost are să faci concurență — și fără sorți de izbîndă — muzicii? Și dacă azi se compune mai mult pentru sertar (publicul nu-i cu noi, nu din vina sa), critica propriuzisă îmi pare un și mai van exercițiu de stil. Nu există act artistic în afara „beneficiarului”. Așadar încotro?...

Vorba, mai exact titlul-efigie al unei spirituale piese camerale: Valsuri ignobile și nesentimentale. Asta valsăm, sau, dacă vreți, carnavalsăm. La mare înghesuială. În vuietui privatizării care vine, vine, vine... Curățăm locul. Pentru mititei. Așa vor cei mari. Cultura, mai deoparte, că românii născuți politicien, nu poeticien. Dacă nu vreți, poți. Scumpești țărițele. Adică papirusurile. Mai rărești papiroasele, că-i nevoie de sănătate, de piepturi de aramă... Vals, vals... Întindem temători mina spre vitrinele din care ne zîmbește (acru și cam piperat) un capitalism cu față socialistă.

Programele școlare promit (de nu s-ar ține de cuvînt!) știuta „cultură generală”. Foarte generală. Muzica (bunii noștri tehnocrați o numesc tot „dexteritate”) „respîră” mai bine ca oricînd. Au dispărut peste 100 de ore din ciclul gimnazial. Corul a rămas de decor. Și ducem mai departe glorioasa tortă a chimiei. Pragma(temat)ici.

Și valsul grotesc, cu lucruri raveliene continuă...

În liceu putem opta. Dacă avem pian, facem puțină muzică. Dacă avem mașini de scris, dactilografie. Proba de opțională impus. Muzică sau stenografie. Mozart sau croitorie. Capitalism „sălbatic” sau socialism lînced? Cul-

tura, deci, opțional! Peste bord! Și-așa Corabia lui Sebastian. Îngreunată de prea multe lîghioane, începe să ia apă.

Dar știu ei, bunii tehnocrați ce știu. Avem nevoie de stenografi. Trebuie să fie cineva care să scrie, fie și-n ultima clipă, mesajul pe care-l lansăm, poate nu în eter: S.O.S. — Cultura l...

Valentin Petculescu

P.S. (O.S.) Actualitatea muzicală, publicitație a Uniunii compozitorilor, este și ea pe cale de-a pierde cursa în galopul aberant al prețurilor la hîrtie. Vor ajunge banii să aibă acoperire în hîrtie?...

t.v.

Cucuvaie și ciocirlie

Poetul Mircea Ivănescu a inventat, între altele, „broscoporcul”. Și ce face broscoporcul? Străbate și el — în stilul său personal — spațiul unor poeme admirabile. A inventat și televiziunea noastră adorată o vietată. Să-l spunem „ciocirvaia”: jumătate ciocirlie, jumătate cucuvaie. Ți-e și frică să privești și să ascuți impunătorul aparat. Nu știi ce te așteaptă: momentul în care ciocirvaia cîntă optimistă și tonică și melodioasă și dătătoare de forțe noi (și cu note false cît cuprînde), folosind glasul dumneaei de ciocirlie (un fel de ciocirlie de material plastic), sau momentul cînd te desfată, băgîndu-te în speriet, cu cel de-al doilea glas al ei, cel de cucuvaie.

Triluri de ciocirlie: „un orășel de vis, un paradis”; „cine n-ar rămîne vrăjdit de frumusețile acestei naturi care...?”; „e o atmosferă încîntătoare”; „ce-ar fi să alegem ca destinație Veneția?” (bine, domnilor, bine, alegem Veneția — nu e nevoie să insistăm!); „aveți posibilitatea să optați: fie o baie într-una din numeroasele piscine, fie în lac” (în lac, în lac! cu condiția să fie adînc, iar noi să nu știm să înotăm); „sîntem mai tari ca oricînd!”; „Ura!”

Ride mefistofelic, cu vocea ei spartă, cucuveaua: „România se află într-o situație dezastruoasă”; „situația este atît de grea încît...”; „trăim într-o societate divizată”; „idealurile revoluționare sînt batjocorite”; „tupeul și nerușinarea caracterizează... etc.”; „au reapărut personajele nobilimii cinice, ciuma roșie”; „Huo!”

Toate cuvintele citate mai sus au fost rostite în zilele de 20 și 21 noiembrie. De unii, de alții. În mod liber. De cei cu glas de ciocirlie (Alauda arvensis), de cei cu glas de cucuvaie (Athene noctua). Senzația că ne aflăm în prezența ciocirvaiei ne-au oferit-o atît alternarea glasurilor, cît și prezența, în același text, rostite de aceeași persoană, a celor două voci. Binebine, mormăie lectorul acestor rînduri, și ce te supără pe dumneata în treaba asta? E perfect normal ca, existînd guvernarea și opoziție, optimiști și pesimiști de ambele părți, într-un moment atît de descumpănit cum e cel pe care-l trăim, să se audă și ciocirlia (că mai există și tineri care dansează, nu? și joacă la loterie, nu? și mai apar și reclame, nu? și crainice cu surisuri optimiste, ba chiar cu genunchi frumosi, nu?) și să se audă și cucuveia, ba chiar și invenția aia de-l spus ciocirvaia? Mai ales că, între ciocirlia cea dulce

și sumbra cucuvaie există și o asemănare: amîndouă au culoarea cenușie. Unde vrei să ajungi?

Păi, răspund eu încurcat, dacă tot n-o să ajung la Veneția, că nu-mi arde acum de excursii (și, pe urmă, din ce să le plătesc?), măcar să ajung în altă parte decît în fața televizorului. Chiar dacă, în ultima vreme, e vizibil că se fac anumite eforturi pentru ca emisiunile să fie mai obiective, decît pînă mai ieri. Și de ce să nu te uiți la televizor, ce-ai cu el, întreabă cititorul, doar nu micul ecran e cauza principală a greutăților pe care le întîmpinăm? Mă ascund fricos după un băf de chibrit și îngaim: bine, aveți dreptate, dar nu vedeți și dumneavoastră cît de confuză sînt dialogurile pe care le urmărîm, ce slăbuțe majoritatea filmelor, ce penurie de inteligență economică și politică (dar în primul rînd economică!) ni se oferă? Redacția încearcă să ne arate, cum stăm, dar uite că, într-un răstimp de aproape un an, nu s-a ivit nici măcar o singură persoană (nu ora politic, ci specialist) care să explice coerent, așa încît să înțelegem atît cît se poate înțelege, ce se întîmplă cu familiile noastre, de ce se prăbușește cultura (și sportul!), un om care să spună lucrurilor pe nume? Existau chiar și la noi — în amărîta televiziune de acum vreo douăzeci de ani — niște oameni care comunicau cu publicul (Vornicu, Țopescu, Iosif Sava etc.). Ei bine, e nevoie acum de un om la fel de simpatic ca și domniile-lor, care să ne vorbească — în cunoștință de cauză și cu farmec — despre problemele economice și politice actuale. Un asemenea comentator nu a existat niciodată. El trebuie să apară! Ar fi fost timpul să se aleagă dintre atîția oameni ce se perindă pe micul ecran. E vorba, simplu spus și cu nici o intenție peiorativă (dimpotrivă!), de un bun popularizator al ideilor zilei. De o persoană care să știe că nu știm, că în multe privințe sîntem rău alfabetizați, și să nu se teamă să explice — repet: cu farmec! — chiar și lucruri elementare. Pentru că foarte multe acte de violență se nasc din ignoranță. Iar televiziunea trebuie să facă această „modestă minune”: să găsească unul sau mai mulți oameni care să ne spună simplu pe ce lume trăim și dacă avem, într-adevăr, vreo șansă de a viețui într-o vreme mai puțin chinută. Atît: mai puțin chinută! Că de „liniștea” promisă înaintea alegerilor, nici nu mai îndrăznim să amintim...

Florin Mugur

Forța de radiație a talentului

a fost Osip Mandelstam un poet blestemat? Dintre aceia pe care romantismul negru i-a înmulțit prin sfișiere de sine. Întrebarea merită pusă, mai ales după ce am lăsat în urmă textul cuprinzând 14 scurte proze autobiografice*, culese de editor sub titlul unei colecții pe cite am aflat de largă, consolidată audiență.

Din toate poeziile semnalate pînă acum a fi aparținut lui Mandelstam derivă sunetul înaltei sale sensibilități la istorie, la secretul evenimentelor ivite în veac. Dar natura artistului fiind una visătoare și incantatorie, el nu cîntă, cît murmură pentru sine țîlcurile lor cele mai neașteptate. Abia cînd, după revoluția bolșevică din 1917, viața Rusiei martirizate declanșează în ființa sa o gravă criză interioară, de neadaptare, poetul renunță la lumina versului ca să imprime prin vers curajul de a prevesti, curajul de a trăi în deza-cord.

Desigur, asta și explică de ce vocea excepționalului liric supără, iar mărturiile lui, intuițiile neconcesive, sfirșesc prin a-i schimba destinul. Va fi printre primii arestați în 1934 și aruncați într-un lagăr. Curînd va fi ucis, exterminat în contextul primelor procese politice ce preced masivele crime

staliniste de după anul 1936. Dacă în circuitul contrastelor știute expunem atari considerații succinte, rațiunea este departe de a epuiza întreaga densitate a crizei morale și a ireductibilei configurații de subtext din însemnările memorialistice, distinct diferite de rostirile poetului.

Atît de diferite că am stat în cumpănă îndelung cum să le prezint. Inițial, am inclinat să vorbesc despre posibila dualitate între un dur, opus pozițiilor sentimentale, cînd în joc sînt prerogativele libertății și suavul evocator al propriei sale copilării.

Acest pătrunzător observator înafară își datorează acuitatea cunoașterii inclinației autoscopice. El știe, o vom vedea imediat, să se lase dus de curent, luat de jureș, suferind de trecut, cu certa slăbiciune pentru ființe și obiecte care dispar, spre care privirea întoarsă seamănă cu o sondă lansată dintr-o margine spre centrul lumii. Astfel trecutul este mai demn de atenție decît un prezent pervertit. Mandelstam mută prin schimbarea perspectivei înțelesul de realitate. Cea care s-a scurs este autentică și profundă, cea de după 1924 falsificată de ceva nenumit, ca și cum o fizionomie sănătoasă e desfigurată de o boală bizară. Cum bine știm acum, teroarea

stalinistă pindea din umbră. Dar dacă în coordonatele date amenințarea plutește în aer — tocmai de aceea autorul redactează polemic pagini autobiografice senine — ne putem întreba între ce limite poetul însurect fără voce este substituit de prozatorul acaparat (tot din rațiuni polemice) de patină stilistică, de cromatică, de mixtiunea parodicului cu prețiosul.

Cu siguranță alternanța nu este ușuratică, la voia întîmplării. Ea neagă, în alt fel, ceea ce poetul privește bărbătește, judecă și condamnă. Este, probabil, jocul iluzoriu al întoarcerii la perioada zis agonizantă dintre 1905—1914, în fond strălucind de afirmări, nesățios absorbită drept refugiu pentru moartea veșnic alături de după război. Rămășițele propriului trecut în unitate cu voința de a-l continua. Fapt imposibil, peceluit de condițiile precare ale deșertăciunii programului revoluționar al comunismului ca silnicie și impostură.

Să trecem în revistă, în registrul propriu de expresie, fazele strălucitului excurs memorialistic precizînd înțietatea tendinței spre mutare a notațiilor către dubla identitate a lui Mandelstam cea de literat proiectat în perimetrul memoriei, cea de individ care rivnește să taie cu superioritatea lui o diră pe desenul existențial.

Literatul se caută în biblioteca părintească, prin piețele orașului privind fizionomii, stimulat simpatetic de hazul popular de explozii senzoriale, de atmosfera bucolică învăluită într-un primitivism jumătate asiatic jumătate european. Crasa realitate este filtrată, trecută prin sită. Cînd revine acasă, adolescențul ia loc în fotoliul din salon și are de ales din raftul bibliotecii pe Pușkin sau Lermontov, pe Turgheniev sau Dostoevski. Cărțile sînt uzate de lungi lecturi, o lume alegorică cultivată cu imens respect dă substanță gîndului interior, sprijină convingerea poetului că Rusia e nepieritoare.

Pe acest fond niciodată uitat, niciodată renegat se grefează un altul, al judaității originare. Etnia nu este niciodată evitată sau ascunsă. Mandelstam vorbește reiterat de istoria rusă a evreilor, de alfabetul ebraic pe care el nu și l-a putut însuși, de chipurile triste de adulți ofiliți întîlnite în fa-

milie. Pe meditatorul său de ivrit, un domn care îi preda cunoștințele de limbă cu pălăria pe cap din motive strict religioase, și-l amintește în frapanta lui duplicitate. Ca persoană care-i laudă neconținutul mîndria națională evreiască dar care pe stradă nu face deloc caz de ea.

Ca și Isaac Babel, proletarul său coleg din Odessa, de care totul îl desparte, Mandelstam e recunoscător rădăcinilor care l-au hrănit spiritual. Dar plecînd din subsoluri străvechi sevele interferează prin Tolstoj sau Blok, prin Ibsen și Tiutcev, prin Wagner și Maeterlinck imensul rămuriș al miracolului cunoașterii. Literatura, erasmianul ei contur, îl îmbogățește, transferă asupra lui o doză de culoare, de visare, de apetit pentru multiple percepții compacte, pătrunzătoare.

Literatura, încă o dată, izvor de energie, de plenitudine, de pozitivă dimensionare lăuntrică îl scapă de toate. Zidul de care se lovește cînd lasă deoparte cartea îl întoarce spre carte. Coordonatele trăirii cît și vederile lui Mandelstam își descoperă obiectul prin transversare intensivă. Poetul trăiește în așteptarea vocilor; totul se reduce la un țipar de glasuri care, spirite subterane, propulsează la suprafață sensul vieții și al morții. Înălțări terifiante, sugestive, atotcuprinzătoare. Deosebiriile dintre ele provin din circumstanțe care le izolează, le domină, le prime-nesc. Omenescul le apropie, societatea săracă în valori le dezarticulează.

Lanternă cu care poetul umblă pe uliță într-o noapte opacă îl ajută atît: să-și recunoască poarta de la casă. În chip simbolic lanternă cedează funcția ei de ustensilă gospodărească și indică altceva. Pînă la urmă artistul nu „scapă” poarta.

La drept vorbind nici nu s-ar fi cuvenit să se întîmple altfel. Pentru cel născut la Petersburg și omorât ca să „înfrumusețeze viața altora” hotărîtor rămîne să lase poarta la vedere. Iar el să intre pe poarta deschisă în sensul cel mai larg de prestigiu cucerit de omul nobil și viu.

Henri Zalis

*) Osip E. Mandelstam: „Le bruit du temps”. L'âge d'homme, Lausanne, 1990.

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRĂTUL

TRONUL (25)

L. M.:

S-a întîmplat cam așa, drăguțule. După ce au fost luați ultimii domni demnitari, scoțîndu-i de prin diferite unghere și ascunzători, urcîndu-i în camioane, ultimul din ofițeri îmi spune ca să rămîn cu venerabilul stăpîn și ca întotdeauna să-i fac toate serviciile. După ce mi-a zis asta, împreună cu alți ofițeri, a plecat. Imediat m-am dus la cabinetul cel mai înalt pentru a asculta de voința atotputernicului meu stăpîn, dar pe nimeni n-am mai găsit acolo, și tot mergînd pe coridoare și gîndindu-mă unde ar putea fi stăpînul meu, îl văd stînd în sala principală de primiri și uitîndu-se cum soldații din garda lui își încarcă rucsacurile și sacii, impachetînd și pregătîndu-se de plecare. Cum se poate întîmpla una ca asta, mă gîndesc. Pleacă toți și-l lasă pe stăpînul nostru fără nici o protecție, cînd în oraș atîtea jafuri și tot felul de răzmerițe sînt? Și îi întreb atunci: — Voi, dragii mei, cu toții plecați? — Cu toții, spun. Dar la poartă va rămîne garda. Dacă vreun domn demnitar va încerca să intre înăuntru, aceștia îl vor înhăța. Și văd cum distinsul stăpîn stă, se uită, și nu spune nici o vorbă. După aceea ei se inclină în fața stăpînului nostru și cu bagajele ies, iar venerabilul monarh se uită după ei în tăcere, și apoi, fără să rostească un cuvînt, se întoarce în cabinetul său.

Cu regret, relatarea lui L. M. este incoerentă, bătrînul nu mai poate să ogîndească cele văzute, trăirile și impresiile sale într-un tot încheiat. Încercăți, taică, să vă amintiți exact! — Insistă Teferra Gebrewold (îi spune lui L. M. taică datorită virstei lui, dar

nu că ar fi rude). Dar L. M. își amintește următoarea scenă: l-a găsit cîndva pe împărat stînd în salon și uitîndu-se pe geam. S-a apropiat de el și s-a uitat și el pe fereastră: se vedea cum în grădina palatului pășteau vaci: se vede că în oraș se răspîndește știrea că palatul va fi închis, ceea ce i-a încurajat pe păstori să bage vitele în grădină. Cineva trebuie să le fi spus că împăratul nu mai are putere și că averea lui poate fi împărțită, în orice caz, iarba palatului împărțită, pentru că devenise proprietatea poporului. Împăratul medita acum îndelung („cîndva indienii l-au învățat să practice meditația stînd într-un picior, ajungînd chiar să nu respire, iar ochii să îi închidă, îi spuneau”). Nemișcat, ceasuri întregi medita în cabinetul său (medita — se gîndește camerdinerul — sau poate moțăia). L. M. nu îndrăznea să intre și să-l deranjeze.

Mai dura încă anotimpul ploios, toată ziua ploua, copacii stăteau în apă, diminețile erau ceptoase, nopțile reci. H. S. umbla în continuare în uniformă, peste care punea o pelerină caldă, de lînă. Se scula ca și mai înainte, cu ani în urmă — în zori și se ducea în capela palatului, unde L. M. citea cu voce tare mereu alte fragmente din Cartea Psalmilor. „S-au înmulțit, Doamne, cei care mă urmăresc? Mulți se ridică împotriva mea. Întărește-mi pașii pe poteciile tale ca picioarele mele să nu se clatine. Nu mă părăsi, căci necazul e pe aproape și n-are cine mă salva”. După aceea H. S. se ducea în cabinetul său și se așeza la un birou mare, pe care se aflau peste zece telefoane. Nu suna nici unul, poate erau deconectate. L. M. stătea la ușă, aștepta, dacă nu se va auzi soneria care să-l cheme în cabinet, pentru a primi vreun ordin din partea monarhului.

L. M.:

Și, dragule, în zilele acelea numai domni ofițeri veneau destul de des, mai întîmîmie mi se prezentau, pentru a-i anunța la venerabilul stăpîn, apoi în cabinet intrau iar acolo stăpînul nostru în fotolii comode îi invita. Acei ofițeri au citit imediat o proclamație

în care cereau ca darnicul stăpîn să cedeze banii, care, — spuneau — timp de treizeci de ani ilegal și i-a însușit, prin diferite bănci prin lume depunîndu-i, cit și în palat ascunzîndu-i, precum și în casele demnitarilor și ale notabililor. Acum, spuneau, totul trebuie cedat, căci sînt proprietatea poporului, din sîngele și sudoarea căruia provin. Ce fel de bani, spune bunul stăpîn, noi n-am avut nici un ban, totul am alocat pentru dezvoltare, pentru a ajunge pe alții din urmă și a-i întrece, căci dezvoltarea drept succes a fost proclamată. Ce dezvoltare, țipă ofițerii, asta a fost o demagogie curată, o perdea de fum, spun, ca să poată să se îmbogățească curtea! Și imediat se ridică de pe fotolii și un covor mare, persan, îl saltă de pe podea și acolo sub el rulouri întregi de dolari inghesuite se aflau că podeaua parcă se inverzise. Și în prezența venerabilului stăpîn au ordonat sergenților să numere și să înregistreze acei dolari și pentru naționalizare să-i ridice. Imediat ce au plecat, venerabilul stăpîn m-a luat în cabinet și banii pe care în birou îi ținea, prin cărți a început să-i ascundă. Ce să vă spun că stăpînul nostru, așa zisul urmaș al regelui Solomon, avea o colecție întregă de Biblii, în toate limbile pămî-

tului traduse, și în ele a înfundat banii. Dar domni ofițeri, ooo! jefuitori, nu glumă! Vin și a doua zi, citesc proclamația, cer ca banii să le fie dați, căci spun, trebuie cumpărată făina pentru infometaji. Dar stăpînul nostru, stînd la birou, nu scoate o vorbă și sertarele goale le arată. Văzînd aceasta, ofițerii se scoală de pe fotolii și cărțile de pe rafturi le scot, le deschid și din toate Bibliile dolarii îi scutură, iar sergenții îi numără, îi înregistrează și în contul naționalizării îi varsă. Asta-i puțin, spun ofițerii, cer și restul banilor, mai ales pe cei din băncile elvețiene și englezești depuși în contul stăpînului nostru, în valoare de jumătate de miliard sau mai mult. De data aceasta, pe bunul stăpîn îl îndeamnă să semneze cecurile corespunzătoare și astfel, spun, banii aceștia vor fi returnați poporului. De unde ațiția bani, venerabilul stăpîn întreabă, dacă abia am putut trimite o sumă modestă pentru vindecarea fiului bolnav într-un spital elvețian. O sumă modestă, răspund, și citesc cu voce tare o adresă din partea ambasadei elvețiene în care se spune că venerabilul stăpîn are în acele bănci, în contul lui, o sută de milioane de dolari. Se tot ceartă, pînă ce venerabilul stăpîn în meditație cade, ochii îi închide, înce-tează de a mai respira, atunci ofițerii părăsesc cabinetul anunțînd că vor reveni. Și după ce acei mardeiași l-au părăsit pe stăpînul nostru, asupra palatului s-a lăsat liniștea, dar o liniște nu bună, căci au început să se audă strigătele și zgomotele din stradă, deoarece în oraș erau tot felul de manifestații, tot felul de indivizi se pre-umblau, pe stăpînul nostru au început să-l blesteme, să-l facă hoț și să-l spînzure de-o creangă vroiau. Înselătorule dă-ne banii! — strigau. Scandau, totodată, spînzurați-l pe împărat! M-am strădui atunci să închid toate ferestrele palatului, ca acele strigăte necuvenite și defăimătoare să nu ajungă la urechile venerabilului stăpîn, să-i facă sînge rău. Și imediat l-am condus la capelă, care se afla în locul cel mai liniștit și acolo, pentru a brui scandalul blestemat, cuvintele proorocului le-am citit cu voce tare.

Și astfel, dragule, tot ascultînd, respectabilul stăpîn a căzut într-o toropeală și l-am lăsat acolo, plecînd în camera mea să ascult la radio, căci în acele zile radioul era singura legătură care mai rămăsese între palat și împărăție.

Versiune românească de Nicolae Mares

JORGE AMADO

Unul dintre cei mai cunoscuți scriitori ai țării sale, prozatorul brazilian Jorge Amado, — distins de curând cu marele premiu internațional „Cino del Duca”, instituit în anul 1969 de Simone del Duca în memoria soțului său — vorbește limba franceză cu accentul stincos al unui degustor de cuvinte, prins pentru todeauna în mrejele portughezei sale palatalizate.

Marea sa pasiune pentru România, pe care a vizitat-o în mai multe rânduri, și pentru limba română — în care descoperă mereu, cu o bucurie copilărească, noi aprofieri de limba portugheză — în structură, dar și în expresii curente dintre cele mai uzuale — este o pasiune de vechi statornic cercetător al lumii celei noi a cuvintelor. Activitatea sa de scriitor-cetățean este cunoscută nu numai de bunii săi prieteni, atât de îndurătorii cultivatori de cafea de pe malurile lui Rio Negro, dar și dincolo de țara aurului verde, Bahia.

În întâlnirile noastre mai vechi din cafeneaua „Le Collée” de pe cimpurile Elysee sau, mai pe îndelete, pe alele spălate de Mediterana în portul vechi din Menton, din sudul Franței, Jorge Amado nu-și ascunde nici una din întrebările care îl frământă. Cărțile lui — cele de până acum ca și proiectele imediate — cuprind neliniștea aceleiași preocupări: omul.

— Poate cea mai izbită dintre cărțile mele este „Bătrînul marinar” apărută în 1961... Mie, oricum îmi este cea mai prețioasă dintre măturile pe care le-am deșus, ca scriitor, în procesul continuu care este istoria țărilor noastre și cea universală — se destăinuie prozatorul.

Acest proces este tulburător de dramatic uneori. După prea lungile voiaje din preajma anilor '50 m-am stabilit, în anii

din urmă, mai statornic, la mine în țară pentru că trebuie să înțeleg din nou o sumă de lucruri care mi se păreau foarte clare până acum zece-douăzeci de ani.

— Omul anilor acestora este un om diferit de fratele său de acum câteva decenii.

Indiscutabil, prima explicație este aceea că și lumer; în general, a devenit mai complexă.

Era incomparabil mai ușor, de pildă, să fii socialist acum câteva decenii. Astăzi, socialismul a devenit o problemă a tuturor. În urmă cu trei-patru decenii, cițiva tovarăși, citeva principii fundamentale și un program maximal, de perspectivă, constituiau nucleul care mi se părea durabil și — mai ales — capabil să catalizeze la scară mondială masele cu întregul lor efort complex de gândire socialistă pe toate planurile începând cu cel economic, social și cultural.

Acum există peste cinci sute de grupări socialiste cu orientări de structură aparent apropiate, dar suficient de diverse, totuși, în esența lor pentru a cultiva de rătă în sensul cel mai corect al cuvintului.

Să vă dau un singur exemplu, exemplul fiului meu care abia a implinit douăzeci de ani și nu are, prin urmare, nici o amintire din război, din rezistență, nu știe ce a însemnat fascismul decât din lecturi, exploatarea n-a cunoscut-o încă deajuns, așa încât „socialismul” său este eliberat de o sumedenie de „poveri” teoretice care au însemnat pentru generația mea principala doctrină.

De pildă, împăcarea religiei cu socialismul — în planul teoretic al problematicei — mie mi se părea o imposibilitate acum câteva decenii.

Esențială era atunci tocmai eliberarea

mulțimii de „ghilotina spirituală” a crucifixului.

Acum, în numele socialismului se reconciliază altarul și „Capitalul” lui Marx, cu dezvoltarea cu care generația mea teoretizează necesitatea reformei agrare, a naționalizării și culturalizării, de pildă.

Nu știu exact cite din aceste cinci sute de grupări socialiste vor reuși vreodată să marcheze în sens progresist și realment democratic evoluția destinului propriilor popoare, dar ele există deocamdată cu programul lor, cu adepții lor și cu convingerile lor că servesc o cauză justă.

De aceea spunem că realitatea contemporană este azi mai complexă în lume și complexitatea ei impune revizuirii fundamentale și ale vechilor convingeri. O revizuire însă într-un sens modern, adică o deschidere de noi capitole ale dezbaterilor, dar în mod necesar de pe aceleași poziții ale respectului pentru demnitatea persoanei umane.

Această deschidere este necesară fără îndoială pentru că aparind toate problemele noi pe care le implică progresul tehnic impresionant și creșterea într-un fel a beneficiului colectiv de pe urma acestui progres: transporturile, electricitatea, etc. ar putea să fie substituită ideii de garanție a bunăstării generale pe care o reprezintă în mod real numai socialismul, ideea că acest progres se întâmplă indiferent de structura economică și politică a unui stat. Vă dați seama câtă gravă eroare posibilă se găsește în miezul acestei probleme.

Judecând fenomenul social în complexitatea și în mișcarea sa continuă, oricât ar fi de greu să renunți la principiile fixe, care păreau definitive în urmă cu câteva decenii, este necesar, mai mult ca oricând, un efort de recordare a acestor principii la

dimensiunile mediului inconjurător — material și spiritual — cu noua sa problematică și cu noile sale valențe umane. Sau, altfel spus, este necesar mai mult ca oricând să fii realist — cum obișnuieți să spuneți voi românii.

— Numai să spunem ?

— Oamenii circulă astăzi tot mai mult și înțeleg tot mai bine și mai complet ceea ce se întâmplă în jurul lor. Nu mai pot fi mințiți. Nici informați numai pe jumătate.

La început l-am cunoscut, de pildă, doar pe Sadoveanu și România cărților sale era, absolut logic, alta decât cea din cărțile lui Zaharia Stancu, pe care l-am descoperit mai târziu. Dar după Zaharia Stancu au venit tinerii cei mulți ai romanului românesc și s-a întâmplat și în literatură, o altă dimensiune a realității sociale de la gurile Dunării...

Nu cunosc din lectură directă tot ce s-a scris în ultimii ani, dar am auzit vorbindu-se mult, pe lângă roman și de marea poezie românească, de teatrul tinerilor.

E un public nou pretutindeni în lume și publicului acestuia îi trebuie cărți și spectacole noi, ca și el.

Este greu să rămii în atenția tuturor generațiilor scriind mereu în același fel.

Proiectele mele imediate sînt destul de ambițioase. Un film, un album, un nou roman... Mă rog... Simt însă o mare nevoie înainte de toate, să-mi pun mai multă ordine în gândurile care mă preocupă. Am foarte multe întrebări la care trebuie să-mi răspund, încă.

Teofil Bălaj

P.S. Dintre romanele lui JORGE AMADO au apărut până acum, în traducere românească, „Păstorii nopții” și „Gabriela”.

Urmare din pag. a 16-a

MITUL LUI ORFEU ȘI EURIDICE

poate expresia cea mai elevată a spiritului omenesc, nu fuseseră scrise pentru el. După ce parcurse rînduri ca : „A sosit ceasul să ne trezim din somn, să străbatem seninul lăcaș al morților preafiericiți, sculași-vă și cîntați, făpturi plămădite din țărînă, intonați imnuri la poalele tronului Gloriei” (acestea erau tonul general și esența lecturilor sale) se simți tulburat a-dînc, înghețat pînă la oase, descurajat de căutare. Dădu cărțile înapoi și, fiindcă tremura, se hotărî să facă o baie.

Sărmanul Silveira se afla în Jockey Club și se simțea parcă pierdut. Căută liftul cel mai îndepărtat : unul din fața barului. Cînd ajunse acolo, apăsă pe buton să-l cheme, își apropiă fața de gemuleț și, pierzîndu-și răbdarea, coborî pe o scară în spirală, cenușie, de fier, atît de scundă că trebuia să se aplece ca să nu dea cu capul de treptele de sus. Intră într-un salon mare dreptunghiular, cu mozaic pe jos, care părea un salon pe fundul unui vapor, sau poate pe fundul oceanului, ori al unui laz cu apă verzuie ; pe pereți erau dulapuri și alături o bancă lungă de lemn închis la culoare, roșetic ; ventilatoare leneșe, cu palete mari, atîrnau de tavan ; în jurul unei mese se vedeau niște fotolii decolorate de pai și cite o plantă ce amintea de vreo seră. Așezați pe bancă, trei sau patru membri ai clubului își puneau sau sco-teau hainele, fără grabă ; unul aștepta să-i sosească pantalonii de la călcat iar altul, doar în pantofi, ciorapi și jartiere, se piep-tăna în fața oglinzii de la lavoar. Un bărbat în alb apăru cu un halat de baie, două prosoape și o pereche de saboți. Silveira se dezbracă, se înfășură în halat, își puse

saboții (zicîndu-și năpădit de tristețe : „Mai curînd sau mai tîrziu va trebui să încerc marea cu degetul”, o blată glumă care-i mai abātu gîndurile) și dădu fuga la dușuri. În prima cabină era deschis un oberliht ; descoperi o a doua, mai ferită, plină de aburi, din marmură neagră, albă și cărămizie. Un băiaș îi arătă dușul, i-l potrivii, îl săpuni pe spate, îi dădu o buci-tică de săpun. Lîngă unul din dușurile din fața, alt băiaș stătea de vorbă cu un domn în vîrstă la care Silveira se uită cu invidie, fiindcă nu avea, ca el, un săpun modest, ci un bol enorm din lemn, plin ochi cu spurnă de baie cu miroas de pin și o perie de lută ; pe bol era o plăcuță de metal unde stătea scris un nume — Almirón — care îi stîrni niște amintiri despre ceva ce citise în legătură cu anul 1900 și vizita președintelui Campos Salles.

Există o plăcere să stai nemișcat sub duș ; alta, să binevoiești a te săpuni temeinic, încet și cu gîndul aiurea. Uitînd de toate, Silveira auzea, în depărtare, dușurile și dialogul băiașului cu bătrînul. Vocea primului, uneori ascuțită și aproape copilărească, alteori ca un tipăt prelung, era leșită din comun. Datorită vocii, Silveira îl recunoscu pe neașteptate : un oarecare Bernardo, italian de origine, mic de statură și bine îmbrăcat, un supraviețuitor incredibil al celui Buenos Aires de acum patruzeci de ani, cu papion gris-perle, gulcr tare, mînuși de căprioară, baston cu încrustații de malachit, pantaloni fantezie, jambiere, și care fusese, în vremurile lui de glorie, valetul unor unchi ai lui Silveira și al unor prieteni de familie, morți cu toții. Și Bernardo însuși... O senzație de a-

mețeață întrerupse șirul gîndurilor lui Silveira.

Domnul Almirón ieșise de la duș ; Bernardo îi întindea prosoapele, mai întîl pe cel turcesc, apoi pe cel de in ; îl însoți pînă la ușă ; acolo făcură un popas, dar conversația nu se terminase peșerne și, urmat de Bernardo, domnul Almirón își văzu de drum.

Dinspre vestiar se auzi un zgomot. Băiașul dădu fuga să vadă ce se întîmpla ; se întoarse îndată și strigă :

— Clubul e atacat ! Trebuie să fugim ! Or să ne prîndă ca pe niște șobolani !

— Pe mine n-or să pună mina, replică Silveira.

— Mă duc să-l ajut pe bătrînul Bernardo, e aproape orb, zise băiașul.

Silveira cugetă : „Atunci nu e mort”.

Dacă Bernardo nu era mort, ceea ce el crezuse că e adevărat se dovedea a fi închipuire. Sau poate că tocmai ca să fie pregătit sufleteste îi fusese dat să întîlnească în locul acesta intermediar un om despre care nu putea ști dacă e viu sau mort. Cît despre Almirón, cum putea oare să mai trăiască ? Oarecum mai sigur pe el se îndreptă spre o ușă din celălalt capăt al sălii și o deschise. Tot ce desluși la început în ceață a fost chipul unui servitor bătrîn de la ei de acasă, pe nume Soldano, mort de cițiva ani în Quilmes. Servitorul îi zimbea afectuos, poftindu-l parcă să intre ; Silveira ascultă. Deși erau aburi, nu se afla în altă sală de baie.

Dacă cineva, a doua zi dimineață, ar fi vrut să se ducă la club să întrebze de Silveira, ar fi găsit la colțul străzii Tucumán o mulțime de oameni și poliția care nu lăsa pe nimeni să intre. Pretextă (cum au făcut și alții) că locuia la Claridge, și de la intrarea acestui hotel contemporan, pentru ultima oară, edificiul Jockey Clubului, încă întreg. O spirală ușoară de fum se desprindea de pe undeva și furtunul pe care un pompier postat pe Tucumán îl îndrepta spre un perete unde n-ajunsesse focul vărsa cu zgîrcenie apă ; dar acest martor și mulți alții crezurăm că incendiul fusese stîns. Ne înșelaram. Foarte curînd se văzură ruinele, iar apoi pămîntul rămase gol. Privînd terenul nimeni n-ar putea ghici planul clădirii : un arhitect din zilele noastre, crescut în admirația simplității și a purității, n-ar fi în stare să și-l imagineze, și chiar dumneavoastră, dacă v-ar întreba cineva cite scări a urcat sau coborît Silveira acolo înăuntru, sau prin cite săli a tot rătăcit pînă a ajuns pe lumea cealaltă, n-ați putea răspunde limpede, fiindcă într-adevăr clădirea aceea arsă avea ceva miraculos.

moda, altfel

Mai la deal de Chula Vista

Panouri mari, la tot pasul atrag atenția : „Chula Vista e un loc unde poți să locuiești, să muncești și să te distrezi”. A crescut dintr-o mărunțată comunitate agricolă și a ajuns al doilea oraș ca mărime, din San Diego. În același timp și-a păstrat o mare calitate : viața aici a rămas ideală. Aici ecologiștii sînt pur și simplu foarte armate, cu spioni experimentați, controlează orice posibil afront adus naturii (ei, mai vezi cite o cutie de conserve, goală și turtită, un muc de țigară sau un căpăcel de Coke, chiar și sticle de bere părăsite în rigole, căci zilnic sar mexicanii gardul din apropiere, sînt vecini, ce dracu, vor și ei o leafă mai bună, muncă de

zilierii, la ei nu e numai fiesta, sombrero și tauri și cu salsa — o salată dură, picantă, nu te poți hrăni, numai dai gust bun mîncării, vor și ei să măture în California, de ce să măture la ei acasă, unde e murdar, e foarte murdar, numai unde e scump, foarte scump, e curat. Aici, în Chula Vista totul este pentru binele omului și al înfrățirii sale cu natura. Are unul dintre cele mai bune sisteme educaționale din California, și se mîndrește cu propria sa marină, tînără dar... este ! E un loc foarte dorit pentru afaceri și industrie iar bugetul și posibilitățile cresc mereu. E un oraș dinamic în care conducerea locală are grijă de cetățenii lui. Are și locuri romantice, unde poți să evadezi, să-ți refaci forțele fizice, chiar și pe cele sufletești, dacă e nevoie. Chula Vista înseamnă în dialect mexican nice view, belvedere, datorită așezării sale geografice favorizate de natură (nu de ecologiști !) : are de toate !

Dacă o iei spre Est (nu așa, cu desaga-n virf de băț, „ci cu o mașină” de seriozitate mecanică și intelectuală), ajungi în munții sterpi, decorați icicolo cu scaieți și alte plante înșepătoare, munți în care fiecare stîncă pare o sculptură făcută de sculptorii noștri în tabăra de la Măgura, o aglomerare de „Babele” noastre. Iar în petecele

de teren, pe binecuvîntări de iarbă, aproape mereu uscată, datorate vreunui filon subteran de apă, sînt ranch-uri. Unul dintre ele, cel mai frumos, aparține lui Carole și Bob. Spațiul e imens, plimbarea e obositoare dar de sus, de pe creastă, vederea e plină de recompense. Carole și-a prins părul cu o bandana albă, coborît pe sprincene, are un toiag cu care lovește scaieții, să nu calce pe șerpi sau pe paianjeni veninoși, e roșie la față „ca mărul” de alțea urcușuri și coborișuri printre pietrosiele uriașe dar știe că e sănătos. Are planuri mari. Deocamdată, în doi ani, de cînd e stăpînă, a făcut ce-a putut. A renovat casa pentru oaspeți, care arată „ca-n filme !” și și-a construit o casă „ei”, la o aruncătură de băț, unde poate fi singură dar în același timp, își poate vedea musafirii jucînd cricket sau Potcoava.

Cei trei cai care ne întîmpină sînt rămași de la vechiul proprietar și cer mere ; se lasă mîngiați și Carole le face un duș cu furtunul ; nu există muște, nu există țînțari, le-a-nghițit pămîntul ! Cei trei cîini, cu nume de băuturi, mi-l amintesc pe Coffee, cer mîngieri și mîncare cu vitamine alese, în formă de cozonac, adică de Os. Piscina are cascadă de apă caldă, după pinza cascadei e o groță cu banchetă, unde poți sîrota o răcoritoare sau o

sampanie, eventual. Cîinii, înoată și ei cu plăcere, de-a-valma cu noi și e minunat, apa e în continuă primenire. Se mîncă numai healthy food — fructe (cite sînt pe lume), sucuri, legume, salate ; dușmanul nr. 1 e junky food, carnea, prăjeala, sosurile, alcoolul, tutunul. Nici măcar drogurile nu se acceptă, imaginați-vă ! Se preferă peștele cu carnea albă. Bob e medic și toate eforturile lui sînt concentrate în această luptă. Camerele sînt elegante, ușor sterile, cu obiecte deosebite (citeva) ; paturile te îmbrățișează (nu e rău de loc !), băile sînt mai elegante decât camerele. Grădina de zarzavaturi dă roade proaspete, deși e „o minunăță de grădină”. Sub stîncile impunătoare și încremenite, o pătură de apă hrănește o minune prin care „omul sfîntește locul”. Apa și banii și „celelalte stele”.

Am uitat să vă spun ceva important : se muncește de dimineața pînă seara, fără odihnă, fără deosebire de profesie, sex sau rang, acolo unde „proprietatea personală” o cere.

Corina Cristea

